

A SALEMI BOSZORKÁNYOK

(THE CRUCIBLE)

FORDÍTOTTA

HUBAY MIKLÓS

SZEMÉLYEK

PARRIS TISZTELETES, *salemi lelképásztor*

BETTY PARRIS, *a leánya*

TITUBA, *Parris néger szolgálója*

ABIGAIL WILLIAMS, *Parris unokahúga*

SUSANNA WALCOTT

MRS. ANN PUTNAM

THOMAS PUTNAM, *Ann férje*

MERCY LEWIS, *a szolgálójuk*

MARY WARREN, *Proctor szolgálója*

JOHN PROCTOR

REBECCA NURSE

GILES COREY

HALE TISZTELETES, *beverleyi lelképásztor*

ELIZABETH PROCTOR, *John felesége*

FRANCIS NURSE, *Rebecca férje*

EZEKIEL CHEEVER, *bírósági jegyző*

HERRICK, *porkoláb*

HAWTHORNE, *bíró, a bíróság ügyésze*

DANFORTH, *kormányzóhelyettes, a bíróság elnöke*

SARAH GOOD

HOPKINS, *börtönőr*

Színhely: az első felvonásban Parris tiszteletes parókiájának emeleti szobája; a második felvonásban John Proctor házának földszinti szobája; a harmadik felvonásban a salemi imaház gyülekezeti szobája; a negyedik felvonásban a salemi börtön egyik cellája

I. FELVONÁS – NYITÁNY

Kis emeleti hálószoba Samuel Parris tiszteletes házában; Salem, Massachusetts, 1692 tavaszán.

Baloldalt keskeny ablak. Az ólomkeretes táblán átsüt a reggeli nap. Jobbra, az ágy mellett még ég egy gyertya. A többi bútor: egy láda, egy szék és egy kis asztal. Hátral az ajtó a földszintre vivő lépcsőre nyílik.

Takarékos, tiszta emberek szobája. A nyers, festetlen tetőgerendák mindenütt látszanak.

Mikor a függöny felmegy, Parris tiszteletest az ágy mellett látjuk, térdelve, nyilván imádkozik. A lánya, Betty Parris bágyadtan fekszik az ágyban.

Parris jócskán elmúlt negyven, amikor mindez történt. Gyászos emléket hagyott magáról, jót alig mondhatunk róla. Azt képzelte, hogy mindenki ellene tör, s ő hiába próbálja a népet és istent megnyerni. Az istentiszteleteken sokszor azon is megsértődött, ha valaki az ő engedelme nélkül felkelt, hogy az ajtót betegyje. Özvegyember volt; a gyermekekhez se kedve, se érzéke nem volt. Apró felnőtteknek nézte őket, s még ez a rendkívüli válság ki nem tört, addig a többi salemivel együtt ő is azt tartotta, hogy a gyerekek járjanak egyenesen, szemüket lesütve, leeresztett kézzel, ne nyissák ki a szájukat engedély nélkül, és ennyi szabadságért is legyenek hálások.

Városban lakott – ma falunak is alig neveznénk. A ház mellett volt a templom, s kijebb az öböl felé, meg be a szárazföld felé még néhány kisablakos, sötét házikó, összebújva a zord massachusettsi télben. Salemet alig negyven évvel azelőtt alapították. Az európaiak szemében az egész föld bárbar határvidék volt, fanatikus szektásokkal, akik azonban termeltek s szállítottak is, lassan már egyre többet és értékesebbet. Senki sem tudja, milyen lehetett az életük. Nem voltak tróik, s ha valaki értett volna is a regényírásához, senkinek sem lett volna szabad ilyesmit olvasni. A hitük szerint minden tilos volt, ami a színházhoz vagy hiváságos szórakozásokhoz akár csak hasonlított is. Nem ünnepelték még a karácsonyt sem, az ünnepeik csak abból álltak, hogy még jobban el kellett mélyedni az imádkozásban.

Nem úgy kell ezt érteni, hogy az élet szigorú, komor rendjét semmi meg nem törte. Ha új tanya épült, összejöttek a jó barátok bokrétaünnepre, nagy lakomát csaptak, s talán az almaboros flaskó is körbejárt ilyenkor. Akadtak itt jócskán afféle naplopók is, akik Bridget Bishop kocsmájának széles asz-

talánál dárídóztak. Talán nem is a hit, hanem a kemény munka őrizte meg az erkölcsöket, hiszen a népnek minden szem gabonáért hősiesen meg kellett harcolni, és senki sem ért rá, hogy sokat bolondozzék.

Hogy mégis lehettek némely pajkosok, abban nem kételkedhetünk, mert két embert rendszeresen kijelöltek őrségre, „hogy istentisztelet idején körbejárjanak, s szemügyre vegyék, nem hivalkodik-e valaki a templom körül, odabaza vagy a földeken, elmulasztva az ige hallgatását, s feljegyezvén az ilyen személyek nevét, adják be a tanácsnak, további eljárás végett”. Hagyományos volt a salemi népben az a hajlam, hogy mások dolgába beleavatkozzanak, ebből támadt a gyanakvás, s ez táplálta a későbbi esztelenséget. Gondolom, részben ez ellen kellett John Proctornak felláznadnia; a fegyveres harcok ideje elmúlt, s mióta a vidék többé-kevésbé biztonságban volt, bomladozott a régi fegyelem. De a dolgok itt sem haladtak tisztán egy irányban, mert a veszély nem szűnt meg, s a biztonságot mégis leginkább az egység adhatta volna meg. Az őserdő mindjárt a városka mellett kezdődött. Nyugatra a végtelen kontinens, Amerika, tele rejtelmekkel. A fenyegető veszedelem nem múlt el a fejük fölül sem éjjel, sem nappal, olykor-olykor indián törzsek támadtak rájuk, s Parris tiszteletes hívei közül nem is egynek a rokonságát ezek a pogányok irtották ki.

Az egyházközségi önérzet volt a legfőbb oka, hogy az indiánokat nem tudták megtéríteni. Talán könnyebb is volt a lelküknek, hogy a földeket a pogányoktól foglalják el, nem újdonsült hittestvéreiktől. Akárhogyan is, igen kevés indián keresztkedett meg, és a salemi nép hite szerint a szűz vadon a Gonosz menedéke, otthona és erőssége. Legjobb tudásuk szerint az amerikai őserdő egyetlen része a földnek, amely még nem hódolt meg az egy igaz istennek.

Ez is egyik oka volt, hogy születésüktől lelkükben hordozták a védekezés, sőt üldöztetés érzését. Apáikat csakugyan üldözték Angliában. Most hát az ő egyházuk kötelességének tartotta, hogy minden más szektát betiltson, nehogy tévelygésükkel és csalárd tanításukkal meggyalázzák, megrontsák az Új Jeruzsálemet.

Egyszóval azt hitték, hogy a világnak világosságot adó gyertyát az ő erős kezük tartja. Mi örököltük ezt a hitüket, s ez az örökség támogatott is, de meg is rontott minket. Őket ez a hit fegyelmelte. Választott nép voltak, s végig kellett élniük azt az életet, amelyet választottak, vagy már beleszültek itt, ebben az országban.

Hitük értékének az volt a próbája, hogy összehasonlíthatták magukat Jamestown első telepeseivel, akik tőlük délre laktak Virginiában. Az ottani angolok a haszonért éltek. Összehirárcolták az új föld kincseit, hogy majd meggazdagodva hajózzanak vissza Angliába. Individualisták serege volt az, bár sokkal kellemesebb társaság, mint a massachusettsiek. Virginia azonban kiirtotta őket. Massachusetts is meg akarta ölni a puritánokat, de azok nem hagyták magukat; közösségbe szerveződtek, mely kezdetben csupán fegyveres tábor volt, korlátlan hatalmú, tekintélyes vezetőséggel. Az önkényuralmat önként vállalták, mert közös ideológia egyesített mindenkit, kivétel nélkül, amelynek megörökítése okot és igazolást adott mindarra, amit el kellett szenvedniük. Önmegtartóztatásuk, céltudatosságuk, az üldöztetésből támadó gyanakvásuk, keménykezű igazságszolgáltatásuk együttesen tökéletes eszközzé vált a korszak embertelen hódításainak.

1692-ben Salem lakossága már nem ugyanaz a választott nép volt, amely egykor a Mayflower-rel megérkezett. Erős tagolódás alakult ki, és éppen ebben az időben egy forradalom megdöntötte a királyi kormányzatot, s egy juntát juttatott helyette uralomra. A hagyományos rend láthatóan kibillent sarkaiból, s a köznép szemében éppolyan megfejthetetlenül bonyolultnak látszhatott, mint a mai korban. Sokakat szemmel láthatóan meggyőzték, hogy a szűzvar korszakát a mélység sötét erői hozták rájuk. Ennek a gondolatmenetnek semmi nyoma a bíróság jegyzőkönyveiben, de a társadalom rendjének megbomlása mindig is tápot adott ilyen misztikus gyanúnak, és ha a társadalom mélyéről csodák bukkannak fel – mint Salemben –, nehéz azt várni a néptől, hogy mérsékelje magát, s ne sújtson le teljes erővel a kiszemelt áldozatokra.

A salemi tragédia, amely ezeken a lapokon feltárul, egy ellentmondásból fejlődött ki. Ennek az ellentmondásnak a szorításában élünk ma is, és semmi reményünk, hogy a megoldását megtalálhatjuk. Egészen egyszerűen: jó, sőt, magaslatos célok érdekében alakult ki Salemben a vallási uralom, az állam és egyház közös hatalma, amelynek az volt a rendeltetése, hogy összefogja a közösséget, és megelőzzön bármiféle meghasonlást, amely utat nyithatna az ellenség anyagi vagy szellemi rombolásának. Ezt a hatalmat a szükség kovácsolta össze és tette mindenhatóvá. De minden szervezet csak a kizárás és védekezés elvén alapulhat, ez éppoly szükségszerű, mint az, hogy két tárgy nem lehet egyszerre ugyanazon a helyén a térnek. Világos, hogy New Englandben is el kellett érkeznie annak az időnek, amikor a rend kényszere nyomasz-

több lett, mint a veszély, amely ellen ezt a rendet megszervezték. A boszorkányüldözésben torz formában tört fel a társadalom minden rétegének riadalma, amikor a mérleg nyelve a nagyobb egyéni szabadság felé kezdett kilengetni. Aki fölébe nő az egyéni gazságoknak, azt csak szánni lehet, ahogy egykor bennünket is szánni fognak. Még mindig lehetetlen, hogy az ember elnyomás nélkül szervezze meg a társadalom életét.

De a boszorkányüldözés nemcsak elnyomás volt. Régvárt alkalom volt mindenkinnek, akinek hajlama volt rá, hogy nyilvánosságra hozza a hibáit és bűneit az áldozatok ellen tett vád ürügyén. Váratlanul lehetővé vált, sőt, hazafias, szent kötelességévé, hogy valaki elmondja: Martha Corey bejött éjjel a hálószobájába, míg a felesége ott aludt mellette, Martha Corey ráfeküdt a mellére, és majdnem megfojtotta. Csak a lelke volt ott, persze, de a vallomás elégtétele akkor sem lehetett volna fényesebb, ha Martha maga lett volna az. Másképp nem lehetett volna ilyen dolgokat a nyilvánosság elé tární.

Szomszédok régi gyűlölsége nyíltan feltörhetett itt, s bosszút állhattak, megszegve a biblia kegyes parancsait. A földéhség, amely azelőtt batárpörökben és szerződésvitákban merült ki, most erkölcsi szintre emelkedhetett; bárki boszorkánynak kiálthatta ki a szomszédját, s erkölcsi igazolást kaphatott a birtokszerzéshez. Régi számlákat egyenlítették ki Lucifer és Isten mennyei harcának jegyében; a nyomorult gyanúja és irigysége a szerencsés ellen egyetemes bosszúállássá fajult.

Parris tisztelőteljes imádkozik most, s bár szavát nem halljuk, lelkének zavarára ott lebeg körülötte. Mormol, de mintha strna is; str, aztán megint imádkozik; lánya az ágyon meg se mozdul. Nyílik az ajtó, a néger asszony jön. Barbadosból hozta Parris, aki néhány évig kereskedő volt ott, mielőtt szent szolgálatba lépett. Tituba úgy lép be, mint aki nem bírja tovább, hogy szeretettől elszakítsák, de meg is van ijedve, mert rabszolga szíve azt súgja, hogy a házbeli baj megint az ő hátán csattan

TITUBA (már egyet visszalép) Jobban van már Bettykénk?

PARRIS Ki innen!

TITUBA (az ajtóig hátrál) Ugye nem hal meg a mi Bettynk?

PARRIS (feltápáskodik, indulatosan) Kotródj innen. (Tituba kimegy) Kotródj. (Előveszi a zokogás. Összeszorítja a fogát, hogy legyőzze. Becsukja az ajtót, nekitámaszkodik kimerülten) Istenem. Könörülj rajtam, istenem. (Reszket a félelemtől, zihál, közben mormog valamit. Az ágyhoz

meg, gyengéden megfogja Betty kezét) Kislányom, drága kicsikém, térj magadhoz, nézz édesapádra!

Abogy megint térdre roskad, belép Abigail Williams. Tizenhét éves, döbbenetesen szép. Árva, végtelenül képmutató. Amit most mond, csupa támadás, szemrehányás, öniszólás

ABIGAIL Sam bácsi? (*Parris ránéz*) Itt van Suzy Walcott. Griggs doktortól jön.

PARRIS Ó? Jöjjön csak, jöjjön.

ABIGAIL (*kibajol az ajtón, hogy behívja Suzyt, aki pár lépcsővel lejjebb áll kint*) Gyere, Suzy.

Susanna Walcott kicsit fiatalabb Abigailnél, ideges, zavart lány. Bejön

PARRIS (*türelmetlenül*) Mit mondott az orvos, gyermekem?

SUSANNA (*megkerüli Parrist, hogy Bettyre nézhessen*) Azt üzeni tiszteletes uramnak, hogy az ő könyveiben nincs erre orvosság.

PARRIS Akkor keresse jobban.

SUSANNA Kereste ő, mióta csak elment innen. Azt mondja, abból csak az derül ki, földöntúli kéz munkája ez.

PARRIS Földöntúli kéz! Eredj vissza hozzá, s mondd meg neki: azért küldöttem el Beverleybe Hale tiszteletes úrért, hogy az ő tekintélyes szava is tanúsítsa ezt. Orvosságot kell rá keresni, nincsen itt semmiféle földöntúli kéz. Semmiféle kéz.

SUSANNA Megyek, megyek, tiszteletes úr. Én csak megmondtam, amit ő üzent. (*Indul az ajtó felé*)

ABIGAIL De el ne járjon a szád a faluban, hallod-e!

PARRIS Egyenesen hazamenj, és egy szót se földöntúli kézről.

SUSANNA Imádkozni azért szabad érte, ugye? (*El*)

ABIGAIL Kedves bátyám, a faluban suttognak már a földöntúli kísértőkről. Nem jönne le velem, hogy elhallgattassa őket? Idelent a nagyszoba már tele van kíváncsi néppel. Én addig itt maradok.

PARRIS (*a lány felé fordulva, nyomatókkal*) Mit mondjak nekik? Talán azt, hogy a lányom meg a húgom pogány módra táncoltak éjszaka, hogy rajtakaptam őket az erdőben?!

ABIGAIL Igen, táncoltunk. Mondja csak el, hogy bevallottam, és megkorbácsoltak érte. De ők boszorkányságról fecsegnek. Pedig Betty nincs megbabonázva.

PARRIS Abigail! Hogyan lépjek én híveim elébe, ha te eltagadod az igazságot? Mit csináltál vele az erdőben?

ABIGAIL Éppen hogy egyet fordultunk ott a tisztáson, amikor kegyelmed feltűnt a bokrok közül. Betty megjíedt, elájult... ennyi történt. Semmi több.

PARRIS Ül le, gyermekem.

ABIGAIL (*leül, reszket*) Soha nem bántottam Bettyt. Szeretem Bettyt.

PARRIS Leányom, a te büntetésed nem fog késni. De tudnom kell, hogy gonosz lelkekkel társalkodtatok-e az erdőben. Mert az ellenségeim megtudhatják, és tönkretehetnek.

ABIGAIL Nem társalkodtunk semmiféle szellemmel.

PARRIS Akkor mért fekszik itt bénán ez a gyermek éjfél óta? Halálán van szegény. (*Abigail lesüti a szemét*) Ki fog derülni, de az ellenségeim derítik ki. Mondd, mit csináltatok? Nem érted, Abigail, ellenségeim vannak!

ABIGAIL Hallottam felőlük.

PARRIS Ellenem esküdtek, hogy elúznak a szószékemről. Érted?

ABIGAIL Igen, azt hiszem...

PARRIS És most, amikor így áskálódnak, a házam népét kell rajtakapnom erkölcstelen praktikákon! Az erdőben fertelmeskedtek...

ABIGAIL Játszottunk, Sam bácsi.

PARRIS (*rábök Abigailre*) Játék? Ez neked játék? (*Abigail lesüti a szemét. Parris könyörögve*) Abigail, ha tudsz valamit, segíts a doktornak, mondd el, az istenre kérek!

Abigail hallgat

PARRIS Láttam Titubát, vajákkolt a tűz fölött, mikor odaértem. Miért terjengette a kezét? Hallottam, hogy dűnnyögött és sivalkodott. Úgy imbolygott a tűznél, mint a medve a láncán.

ABIGAIL Énekelt. Néger nótákat szokott énekelni, mi meg táncolunk.

PARRIS Nem hunyhatok szemet afölött, amit láttam, mert az ellenségeim sem hunytak szemet. Egy szoknya volt a fűvön.

ABIGAIL (*ártatlanul*) Egy szoknya?

PARRIS (*nehezen mondja ki*) Egy szoknya. Úgy láttam... mintha egyikőtök meztelenül futott volna be a fák közé.

ABIGAIL (*megretten*) Nem, nem emlékszem, nem vetkőzött ott senki meztelenre. Rosszul látta, bátyám.

PARRIS (*indulatosan*) Láttam, a tulajdon szememmel láttam. (*Arrább megy. Kétségbeesve*) Abigail, tudni akarom az igazságot. Kockán van a papi hivatalom, talán az életem is. A te lelked rajta. Akármilyen fertelmesség, mondd el nekem. Hogy tudjam. Hogy úgy menjek le hozzájuk.

ABIGAIL Amit tudtam, elmondtam mindent, bátyám. Esküszöm.

PARRIS (*hosszan nézi, s gyanakodva ingatja a fejét*) Három hosszú éven át küszködtem ezzel a vastagnyakú nyájjal, és éppen most, amikor munkám gyümölcsét megláthattam volna, most szégyenbe és gyanúba kevertek! Otthont adtam neked. Felruháztalak. Megkövetelhetem, hogy őszintén feltárd szívedet. Mondd, Abigail, megőrizted-e te ebben a faluban szeplőtelen nevedet?

ABIGAIL (*méltatlankodó hangon*) Megőriztem. Senki nem mondhat rám semmit.

PARRIS (*élesen*) Mikor Proctorék felmondtak neked, volt valami más oka is, mint amit elmondtál? Proctorné mostanában ritkán jön templomba, és úgy hírlik, hogy meg is mondta, cégéres személlyel nem ül egy padba.

ABIGAIL Gyűlöl, azért gyűlöl, mert nem akartam rabszolgája lenni. Gonosz asszony, hazug, hideg, nyafka asszony, nem szolgálok ilyen-nél!

PARRIS Igazad van. De mégis furcsa, hogy két hónapja eljöttél, és azóta nem fogadnak fel egy házhoz sem.

ABIGAIL Rabszolga kell nekik, nem olyan lány, mint én! Hozassanak rabszolgát Barbadosból! Én nem subickolom be a képemet az ilyenek kedvéért. (*Alig titkolt dübvel*) Csak nem sajnálja itt tőlem a helyet?

PARRIS Nem, dehogyis.

ABIGAIL (*dübvel*) Az én nevem tiszta. Nem tűröm, hogy a faluban bárki is rossz híremet költse. Proctorné pletykás hazug!

Belép Putnamné; negyvenöt év körüli elgyötört lélek, látomásoktól űzött roncs

PARRIS (*a nyíló ajtó zajára*) Ide ne jöjjön senki! Nem akarok látni senkit! (*Ahogy meglátja Putnamné, csillapodik, de még mindig izgatott*) No lám, Putnamné asszony. Kerüljön beljebb.

PUTNAMNÉ (*libeg, lázasan ragyog a szeme*) Miket hallani! Ránk törtek a pokolbeli hatalmasságok!

PARRIS Dehogya, Putnamné asszony, miket nem beszél...

PUTNAMNÉ (*Bettyre bámul*) Milyen magasra repült a kislány?

PARRIS Ennyit se repült. Hogy repült volna?

PUTNAMNÉ (*belelemeledve*) Hát persze hogy repült. Collins is látta, amint átröppent Ingersollék csúre fölött, úgy szállt lefelé, lebegve, akár a kismadár. Látta, igenis látta.

PARRIS Engedjen meg, Putnamné, ez szemenszedett...

Belép Thomas Putnam, ötven év körüli, tekintélyes külsejű gazdálkodó

PARRIS Hozta Isten, Putnam uram.

PUTNAM Isten különös kegyelméből kiviláglott... Isten különös kegyelme van mivelünk.

PARRIS Mi világlott ki? *Mi?* (*Putnamné az ágyhoz megy*)

PUTNAM (*Bettyt vizsgálja*) Aha! Fel sem nyitja a szemét! Nézd csak, Ann.

PUTNAMNÉ Nagy jelek. (*Parrishez*) A mienk felnyitottal

PARRIS (*riadtan*) A maguk lánya is beteg?

PUTNAM (*megrögzött bizonyossággal*) Betegségnek nem mondhatom, ami gyötri. Az ördög tőre minden betegségnél veszedelmesebb. A halál költözött belé, én tudom, a halál tőre és patája marcangolja!

PARRIS Ne jajveszékelyen már! Mitől szenved szegény?

PUTNAMNÉ Attól szenved, igenis. Kinyitotta a szemét reggel, de nem ocsúdott fel, csak úgy jár-kel szegény, se lát, se hall. Enni sem eszik. Megejtették a lelkét.

Parris szinte megdermed rémületében

PUTNAM (*új hírekre kíváncsian*) Azt beszélük odalent a népek, hogy kegyelmed már elküldött a beverleyi papért, Hale tiszteletes úrért. Igaz?

PARRIS *(egyre bizonytalanabb)* Csak óvatosságból. Nagy tudású pap, igen járatos a földöntúli kísértések fölismerésében, én pedig...

PUTNAMNÉ Az a! Beverleyben a múlt esztendőben rajtakapott egy boszorkányt, hiszen tudjuk.

PARRIS De néném, csak azt képzeltek, hogy boszorkány, s itt nálunk sincs semmiféle nyoma boszorkányságnak.

PUTNAM Hogy itt nincs boszorkányság? De jól mondja, tiszteletes uram!

PARRIS Thomas fiam, ne hamarkodd el ezt a vádat. Tudom, hogy te, éppen te nem akarsz rám ilyen szörnyű terhet rakni. Nem játszhatunk a szóval. Hiszen kihordanak innen, ha a házamra ilyen vétek rábizonyul.

Thomas Putnamról egy szót. Sok sérelem érte, de az egyikért, úgy látszik, elégtételt kaphat. Valamikor a feleségének sógora, James Bayley pályázott a salemi parókiára. Bayleynek megvolt a képesttése, a szavazatok kétharmad részét meg is szerezte, de az ellenpárt megbíúsította a beiktatását, valami homályos ürüggyel.

Thomas Putnam a falu legtehetősebb gazdájának elsőszülött fia volt. Harcolt az indiánok ellen Narragansettnél, és az egyházközség ügyeiben gyakran hallatta szavát. Ez elég sovány vigasz volt azért a kudarcért, hogy a község csúfosan megbuktatta jelöltjét az egyik legfontosabb poszton, hiszen a nép szellemi vezérének tartja magát egy idő óta.

Erőszakos természete már régebben kiütközött, mielőtt a boszorkányügy ki-robbant. George Borroughs, az egyik előző salemi lelkész kénytelen volt kölcsönt fölvenni a felesége temetésére, s mivel az egyház hátralékban volt a fizetésével, csödbe jutott. Thomas és testvére, John, becsukatták Borroughst olyan adósságokért, amikkel nem is tartozott. Ez az ügy csak azért fontos, mert Borroughsnak akkor sikerült beülnie a parókiába, amikor Thomas Putnam sógorát kibuktatták. Az elfogultság itt nyilvánvaló volt. Thomas Putnam úgy érzi, mocskok esett nevén és becsületén, és bármi módon elégtételt akar venni a falun.

Másik oka, amiért elkeseredett lehet, hogy megpróbálta érvényteleníttetni az apja végrendeletét, amely aránytalanul nagy összeget hagyott a mostohatestvé-rére. Ez a próbálkozása is megbukott, akárcsak a többi hasonló.

Értethető tehát, hogy a vádoló iratok legtöbbször 6 trita alá a boszorkánypörben,

hogy nevével erősítette meg a földöntúli erőkről szóló vallomásokat, hogy a lánya vezette a hisztérikus sikoltozást a tárgyalás válságos pillanataiban, különösen akkor... – de erről majd a maga helyén

PUTNAM (*most akar éppen Parris fölé kerekedni, egyetlen vágya, hogy letaszítsa a mélységbe*) Tiszteletes úr, én mindig pártját fogtam, és most is ez a szándékom. De éppen maga állja útját. Íme, ártalmas, bosszúálló lelkek tették rá kezüket ezekre a gyermekekre.

PARRIS Thomas fiam, ne szólj ilyeneket.

PUTNAM Ann, mondd csak el...

PUTNAMNÉ Parris tiszteletes úr, én már hét gyermekemet temettem el, még keresztvíz alá sem tarthatták őket. Pedig amikor megszülettek, nem volt náluknál szebb kiseded Salemben. És mégis mindegyik megdermedt a karjaimban még akkor éjjel, hogy a világra jöttek. Nem panaszkodtam, pedig sírt bennem a lélek. Most a nyáron ez az egyetlenegy, a Katy is úgy elváltozott. Mint a váltott gyerek, csak sorvadozik, elszívták az életet belőle. Ezért gondoltam, hogy elküldök a kegyelmed néger rabszolgájáért, Titubáért.

PARRIS Micsoda? Titubáért? Mi dolga ezzel Titubának?

PUTNAMNÉ Tituba tudja a módját, hogyan kell a halottakkal szólni, Parris tiszteletes úr!

PARRIS Ann asszony! Égrekiáltó bűn halottakat sírjukból felidézni!

PUTNAMNÉ Lelkem rajta, tiszteletes úr. Valakitől meg kellett tudnom, ki ölte meg a gyermekeimet.

PARRIS (*rémülten*) Mit tettél, te asszony!

PUTNAMNÉ A gyermekeimet megölték, Parris tiszteletes úr. Ez a jel! A jel! Az éjjel már Katym is a halál révén volt. Én csak tudom. Azért némult meg, mert a sötétség szolgálai lekötözték a nyelvét. Nagy jel ez, tiszteletes uram!

PUTNAM Hát nem érti? Az az elvetemült boszorkány itt van köztünk, itt lappang valahol. (*Parris iszonyodva fordul Betty ágya felé*) Most már azt tehetik kegyelmeddel az ellenségei, amit akarnak. Meg se szólalhat.

PARRIS (*Abigailhez*) Ti szellemet idéztetek az éjjel?

ABIGAIL Nem én; Tituba és Katy.

PARRIS (*új félelemmel eltelve fordul meg, odamegy Betty ágyához, lenéz rá, majd felpillant*) Jaj, te Abigail, így fizetsz jószágomért? Végem van.

PUTNAM Dehogyan van. Ide figyeljen kegyelmed. Ne várja, hogy vádat emeljenek, tegyen őszinte vallomást. Hogy gonosz lelkek kísértenek itt.

PARRIS A házamban? Mit beszélsz? Az én házamban? Agyonvernek, ha ezt mondom. Iszonyú, amit. . .

Putnamék cselédje lép be, Mercy Lewis, kövér, ravasz és alattomos képű leányzó, tizennyolc éves

MERCY Engedelmet kérek. Megnézhetném Bettyt?

PUTNAM Mért nem maradtál otthon? Mi van Katyvel?

MERCY Nagyanyó megjött, az vigyáz rá. De jobban is van már Katy, azt hiszem. Az előbb tüsszentett is egy nagyot.

PUTNAMNÉ Tüsszentett? Az jó jel.

MERCY Nem félttem már Katy. Nagy prüsszentés volt. Biztosan helyre rázta az eszt. (*Az ágy felé megy*)

PARRIS Imádkozni szeretnék. Hagyj kissé magamra, Thomas fiam.

ABIGAIL Egész éjjel imádkozott, bátyám. Igazán lemehetne már. . .

PARRIS Nem, nem. (*Putnamhez*) Nincs mit mondjak nekik. Majd ha Hale tiszteletes megjön. (*Putnamnét tessékeli kifelé*) Tessék, Ann asszony. . .

PUTNAM Kegyelmeden a sor. Szabadítson meg minket a gonosztól, az egész gyülekezet áldani fogja érte. Jöjjön, csak jöjjön. Szóljon hozzájuk. Imádkoztassa őket is. Szomjúhózzák a pásztoruk szavát. Jöjjön, odalent imádkozhat velük együtt.

PARRIS Majd eléneklek velük egy zsoltárt. De gonosz lelkekről egy szót se! Azokról nem beszélek. A dolog még nem világos. Elég háborúságom volt, mióta idejöttem. Elegem volt belőle.

PUTNAMNÉ Mercy, hazamész Katyhez. Hallod?

MERCY Igenis, asszonyom.

Putnamné kimegy

PARRIS (*Abigailhez*) Ha az ablakhoz akar menni, tüstént kiálts értem.

ABIGAIL Igen, kiáltok.

PARRIS (*Putnamhoz*) Rettenetes erő van a karjában. (*Kimegy Putnammel együtt*)

ABIGAIL (*fojtott remegéssel*) Mi baja lett Katynek?

MERCY Meg van babonázva. Nem is tudom... Tegnap éjjel óta úgy járkal, mint valami halott.

ABIGAIL (*hirtelen hátat fordít neki, Betty ágyához lép, s riadtan szólna*) Betty! (*Betty nem mozdul, Abigail rázza*) Elég volt a komédiából! Ül fel. Mondom, hogy ül fel!

Betty nem mozdul. Mercy közelebb megy

MERCY Verd meg! Én is jól odasóztam Katynek. Magához is tért egy percre. Várj csak, majd én...

ABIGAIL (*visszafogja Mercyt*) Nem, az apja fel talál jönni. Ide hallgass, ha kérdeznék, azt mondd, hogy táncoltunk. Ennyit vallottam be neki.

MERCY Értem, értem. És hát?

ABIGAIL A bátyám tudja, hogy Tituba felidézte a sírból Katy testvérkéit.

MERCY Mit tud még?

ABIGAIL Látott téged pucéran.

MERCY (*verdes a kezével, és riadtan nevetni kezd*) Jaj, Jézusom...

Mary Warren belép lélekszakadva. Tizenhét év körüli, készséges, naiv, érzelmes kislány

MARY Mi lesz velünk? Felbolydult a falu! A tanyáról jövök. Az egész környék a boszorkányságról pletykáll! Még ránk sütik, hogy mi vagyunk a boszorkányok! Abby!

MERCY (*Maryre néz, és mutogat rá*) Ez kikotyog mindent, meglátod.

MARY Abby, meg kell mondanunk mindent. A boszorkányság főbenjáró bűn. Felakasztanak érte. Bostonban is így volt, most két hónapja. Mondjuk meg az igazat, Abby! Talán beérik azzal, hogy a táncért megmegyásért megvesszőznek téged...

ABIGAIL Mindnyájunkat megvesszőznek.

MARY Én nem csináltam semmit, Abby! Én csak néztem!

MERCY (*megfenyegeti*) Ó, ó, hogy te hogy tudsz nézni, Mary Warren! Micsoda bátorság van benned a kukucsálásához!

Betty felsír az ágyon. Abigail rögtön felé fordul

ABIGAIL Betty? (*Odamegy hozzá*) Betty, lelkem, kelj föl már. Én vagyok, Abigail. (*Leül mellé, vadul megrázza*) Megraklak, Betty... (*Betty nyöszörög*) Ugye, már jobban vagy? Elmondtam apádnak mindent. Most már nem érdemes... .

BETTY (*kiugrik az ágyból. Fél Abigailtól. A falnak támaszkodik*) Anyámhoz akarok menni!

ABIGAIL (*ijedten, óvatosan közeledik Bettyhez*) Ne kergülj meg. Anyád meghalt. Két éve, hogy eltemették.

BETTY Hadd repüljek anyámhoz! Eressz el, hadd repüljek! (*Felemeli karját, csapkod, mintha repülne*)

ABIGAIL (*ellöki az ablaktól*) Apád tud mindent. Tudja, hogy mink... .

BETTY (*a szemébe mondja*) Vért ittál. Vért ittál. Ezt ugye nem mondtad meg?!

ABIGAIL Betty! Erről soha egy szót se!

BETTY Ittál, ittál, vért ittál! Véres bájitalt ittál, hogy elemészd John Proctor feleségét. Bájitalt! Bájitalt!

ABIGAIL (*arcába csap*) Hallgatsz, te! Elhallgatsz?

BETTY (*az ágyra esik*) Anyám! Anyuskám! (*Zokogásba tör ki*)

ABIGAIL Ide hallgassatok! Mind. Táncoltunk. Tituba beszélt Katy halott testvéreivel. Ennyi volt. Figyeltek? Akinek ezenkívül egyetlen szó, egyetlen hang kicsúszik a száján, azt meglepem egyszer rémes fekete éjfélben, és leszámolok vele, hogy a nyavalya kitorí. Kitelik tőlem, tudjátok. Apám, anyám fejét mellettem verték szét az indiánok, az ágyban. Akkor tanultam meg a rézbőrű varázslást, és akinek eljár a szája, azzal olyat teszek, hogy belegebed. (*Bettyhez megy, durván felülteti*) Elég volt! Kelj már föl.

Betty elájul Abigail keze közt, tehetetlenül fekszik az ágyon

MARY (*bisztériás riadalommal*) Mi van vele?

Abigail ijedten néz Bettyre

MARY Te, Abby, ez meghall! Vétkeztünk mindnyájan...

ABIGAIL (*Maryhez lép*) Befogod végre a szádat, Mary Warren?

John Proctor jön. A láttára Mary ijedten az ajtóhoz fut. John Proctor harmincöt éves forma gazda. Nem tartozik a város egyik pártjához sem, de joggal feltehetjük, hogy hosszú, nehéz harca volt a képmutatókkal. Erős testű, nyugodt ember, olyanfajta, aki nemcsak visszautasítja a pártkorteseket, hanem még meg is sérti őket. Proctor társaságában az ostoba meglátja a maga ostobaságát – ezért van az, hogy az ilyen Proctorokat mindig célba veszik a rágalmazők.

De, mint látni fogjuk, szilárd magatartása mögött zavart lélek rejtőzködik. Bűnös lélek; nemcsak korának erkölcsi szabályait szegte meg, hanem a tisztességnek maga alkotta normáit is. Ezeknek az embereknek nincs ritusuk ahhoz, hogy leomossák bűneiket. Ezt is örökül hagyták ránk, azért is tudjuk kordában tartani a lelkeket, s ezért neveltük oly nagyra a képmutatást: Proctort tisztelik Salemben, sőt, tartanak is tőle, de önmaga előtt ő közönséges csaló. De ez a meg hasonlítás még nem került napfényre; most is, ahogy jön letről, az emberszerű teremből, első pillantásra szembeűnik nyugodt biztossága, lefojtott ereje. Mary Warren, Proctor szolgálója szólni is alig tud, így zavarba jön

MARY Igenis, gazduram, már éppen indulóban voltam. (*Nem tud indulni*)

Proctor elkapja, amint eliszkolna

PROCTOR Süket vagy te, Mary Warren? Vagy meghibbantál? Nem megtiltottam, hogy otthagyd a házat? Mit gondolsz, miért tartunk? Többet fáradok miattad, mint a tilosba tévedt marháért.

MARY Csak azért jöttem, hogy a nagy újságot lássam.

PROCTOR Majd kapsz tőlem újságot a fenekedre. Na, hazafelé, az asszonyod majd kiadja a munkát.

Mary lassan kimegy

MERCY (*ő is fél Proctortól, természetellenesen kuncogva*) Na, megyek én is, ápolni Katyt. Isten áldja, Proctor bácsi.

Mercy kaisompolyog. Mióta Proctor bejött, Abigail ijedten áll, mintha ágaszkodna, kitágult szemmel nézi, a férfi látása szinte a szomját oltja. Proctor rápillant a lányra, aztán Betty ágyához megy

ABIGAIL Jó, hogy eljött. Lassan elfelejtem, hogy milyen erős férfi.

PROCTOR (*Abigailre néz, arcán az egyetértés alig látható mosolyával*) Mi történt itt?

ABIGAIL (*ideges nevetéssel*) Csak éppen az esze ment el ennek.

PROCTOR Feketéllik az országút az ablakunk alatt, úgy jönnek a népek Salembe, mint a búcsújárók. Boszorkányokról pusmog az egész város.

ABIGAIL Még mit! (*Főlényesen közelít Proctorhoz, magabiztos, elvetemült ábrázattal*) Mert táncoltunk az erdőben az éjszaka, és a bácsikám otlepett bennünket. Most meg beijedt.

PROCTOR (*szélesebb a mosolya*) Most bajban vagy, ugye? (*A lány reménykedve mosolyog, már közelebb mer menni Proctorhoz, lázasan szembenéz vele*) Kalodába csuknak? Pedig nem vagy még húszesztendős se.

Kifelé indulna, de útjába áll a lány

ABIGAIL John, csak egy szót. Egy kedveset. (*A vad vágy lehervasztja ajkáról a mosolyt*)

PROCTOR Nem, nem, Abby. Annak már vége.

ABIGAIL (*kötekedve*) Öt mérföldet jöttél, hogy repülni láss egy bolond lányt? Á, jobban ismerlek én.

PROCTOR (*keményen elhárítja az útból*) Csak azt akartam látni, hogy a bátyád micsoda bajt kever megint. (*Végső nyomatékkal*) Azt pedig verd ki a fejedből.

ABIGAIL (*megszorítja Proctor kezét, mielőtt az kikerülhetné*) John, minden éjjel rád várok.

PROCTOR Egy szóval se biztattalak. . .

ABIGAIL (*méregbe jön, nem hisz neki*) Amit kaptam tőled, az több volt, mint biztatás. Nem?

PROCTOR Verd ki a fejedből, mondom. Többet én nem jöhetek hozzád.

ABIGAIL Tréfálsz, ugye csak tréfálsz?

PROCTOR Magad is tudod, hogy nem.

ABIGAIL Azt tudom, hogy elkaptál a ház mögött. Hogy a közelemben kivert a tajték, mint egy csődört. Vagy csak álmodtam? A feleséged rúgott ki, te nem lettél volna képes. Téged néztelek akkor is, láttam az arcodon, hogy szeretsz, és most is szeretsz.

PROCTOR Örültségeket beszélsz.

ABIGAIL Csak így beszélhetek. Örült vagyok. Még nem egészen. De folyton téged látlak, mióta az kirúgott. Az éjjel is láttalak.

PROCTOR Hogyhogy? Alig tettem ki a lábomat a tanyáról ebben a hét hónapban.

ABIGAIL Pedig itt éreztelek. A vágyakozásod odavont éjjel az ablakomhoz. Lenéztem és csakugyan ott voltál. Bámultál rám epekedve. Nem bámultad soha az ablakomat?

PROCTOR Lehet, hogy ott voltam.

ABIGAIL (*most már béktű hangon*) Oda kellett jönnöd, Nem vagy te még olyan hamvadba holt. Ismerem a szívedet, John. Ismerlek. (*Sír*) Nem alhatok az álmaimtól. Nem is álmodhatok, mert csak bolyongok szerte a házban minden éjjel, és lesem a csukott ajtókat, hogy melyiken jössz majd be. (*Kétségbeesetten átöleli*)

PROCTOR (*gyengéden elhárítja, együttérzéssel, de szilárdan*) No, no, te kölyök.

ABIGAIL (*haragos villanással*) Kölyöknek mondasz?

PROCTOR Abby. Én is ellágyulok néha, mikor arra gondolok. De inkább levágnám a kezem, semhogy megint kinyújtsam utánad. Felejtse el. Mi nem érintkeztünk soha.

ABIGAIL Dehogyanisnem.

PROCTOR Nem, nem.

ABIGAIL (*keserű dübvel*) Hogy az a szájahült asszony kötőféken vezethet egy erős férfit!

PROCTOR (*önmagára is haragszik*) Elizabethről ne beszélj!

ABIGAIL És ő mocskolhat engem faluszerte? Miket hazudozik össze rólam! Az uja köré csavart az a fagyos, pityergős asszony. Lökde el, mint egy...

PROCTOR Korbács, az kell neked.

Zsoltárének hangzik letről

ABIGAIL (*könnyek közt*) Nekem az a John Proctor kell, aki felébresztette, megtanította a szívemet. Én mindig csak nevettem Salem faluját, és sohasem ügyeltem az álszentek prédikálására, sem a bűnbánó ájtatoskodókra. Mért mondod, hogy oltsam ki ezt a világosságot? Nem tehetem. Te szerettél engem, John Proctor, és akármilyen nagy bűn is ez, még mindig szeretsz engem. (*Ráborul*) Könyörülj meg rajtam... Könyörülj rajtam...

Lent a nagyszobában a gyülekezet kórusban énekel: „Induljunk Jézushoz”. Betty a füléhez kap, és sikoltozni kezd

ABIGAIL Betty! (*Odarohan hozzá. A lány ül az ágyban és sikoltozik. Proctor is odamegy. Abigail megpróbálja lefogni Betty kezét, szólítgatja a lányt*)

PROCTOR (*nagyon nyugtalan*) Mi van vele? Mid fáj? Hagyd már ezt az üvöltést.

Az ének elballgatott, Parris futva belép

PARRIS Mi ez itt? Mit csináltatok vele? Betty! Kicsikém!

Az ágyhoz szalad, a lány nevét kiáltva. Putnamné jön lázas kíváncsisággal, utána a férje és Mercy Lewis. Parris az ágnál; kezébe fogja Betty arcát. A lány nyöszörög, próbál fölkelni

ABIGAIL Meghallotta, hogy odalent zsoltárt énekelnek. Felült és elkezdett üvöltözni.

PUTNAMNÉ A zsoltártól! A zsoltár miatt! Nem bírja elviselni az Úr nevét.

PARRIS Isten mentsen! Mercy, szaladj a doktorért. Mondd el, hogy mi van vele.

PUTNAMNÉ Nagy jel ez! Új égi jel!

Rebecca Nurse jön be. Hetvenkét éves, haja fehérré, botjára hajolva jár

PUTNAM (*rámutat a hánykolódó Bettyre*) Íme a jel, hogy itt boszorkányok járkálnak. Csodás jel ez, Nurse néni.

PARRIS (*remegve*) Rebecca, jöjjön, jöjjön, mert elvesztünk. Ez a lány már az Úr nevét se hallhatja.

Giles Corey jön be, nyolcvanas aggastyán, de még mindig daliás

REBECCA Nagy beteg van itt, Giles Corey, maradj most nyugton. GILES Meg se mukkantam. Tanúsíthatjátok, hogy egy árva szót sem szóltam. Megint repked? Azt mondják, repked, akár a madár.

PUTNAM Hallgass már!

Némán állnak. Rebecca átmegy a szobán az ágyhoz. Lényéből sugárzik a jóság. Betty halkan nyöszörög, csukott szemmel. Rebecca csak áll mellette, a gyerek lassan megnyugszik. Amíg meghatottan hallgatnak, beszéljünk egy kicsit Rebeccáról. Francis Nurse volt a férje, akit minden párt তবে egyaránt tiszteltek. Vitás ügyekben mindig Francis döntött, bírója volt a községnek, ha nem is hivatalosan. Rebeccát is éppúgy tisztelték, mint őt. A nagy árvíz idején háromszáz holdjuk volt, gyermekeik a birtok különböző részein telepedtek meg. Francis eredetileg bérlője volt a birtoknak, és csak fokról fokra váltotta meg. Érthető, hogy irigyei is támadtak, ahogy feljebb emelkedett a salemi társadalomban.

Másik oka a Rebecca, vagyis a Francis ellen indított szervezett akciónak, hogy birtokpereik voltak a szomszédaikkal, Putnammal is. Vitáik szabályos erdei csatákká fajultak, napokig harcoltak az embereik. Magát Rebeccát közbeccsülés övezte, s nehéz is megmagyarázni, hogy kiálthatták ki őt is boszorkánynak, s felnőtt emberek hogy emelbettek kezét rá. Ez is csak a földek és a vagyon miatt eshetett meg.

Láttuk, hogy Putnam jelöltje Bayley volt a salemi parókiára. Nurse emberei ott voltak abban a pártban, amely nem hagyta, hogy Bayleyt beiktassák. Ráadásul egyes családok, akiknek földje batáros volt a Nurse-ével, s rokonságban vagy barátságban voltak – szövetkeztek vele, hogy kiválnak Salem város fennhatósága alól, s csatlakoznak az új önálló helységhez, Topsfieldhez, amelynek megalapítását a régi salemiek rossz szemmel nézték.

Rebecca megvádolása Putnamtól indult ki. Íme a bizonyosság: mibelyt elhangzott a vád, a Topsfield-Nurse párt emberei tüntetően elmaradtak a templomból. Edward és Jonathan Putnam írta alá az első vádlevelet Rebecca ellen; Thomas Putnam lányára rájött a roham, mikor a vádat meghallotta, s azt mondta, hogy Rebecca rontotta meg. A tetejébe: Putnamné, aki most itt bámulja a megszállott lánykát, nemsokára azt fogja vallani, hogy Rebecca lelke őt megháborította – öntudatlanul is az igazat mondja ki ezzel

PUTNAMNÉ (*csodálkozva*) Rebecca, mit csinált maga vele?

Rebecca magába mélyed, ellép az ágytól, leül

PARRIS (*csodálkozva, átszellemülten*) Csakugyan, mit tett vele?

PUTNAMNÉ (*mobón*) Rebecca, jöjjön már az én szerencsétlen lányomhoz is, hátha őt is megnyugtatná.

REBECCA (*ülve*) Biztosan ő is megnyugszik. Csak ti is szüntelen könyörögjetek. Tizenegy gyereket neveltem föl, unokám van huszonhat. Hányszor láttam, hogy rájuk jön az ötperc, hogy az ördög a nyakukra ül, és nem hagy nekik nyugtot. Ez is majd belefárad, aztán fölkel. A gyerek az gyerek, hiába szaladsz utána, meg nem foghatod. Maradj csak békében, a szeretet visszahozza.

PROCTOR Az már igaz, Rebecca néni.

PUTNAMNÉ Ez nem afféle ötperc ám. Katymet megbúvölték. Nem is eszik.

REBECCA Azért csak nem fog éhen halni. (*Parrishez*) Remélem, nem akar kóbor lelkek után kutakodni, tiszteletes úr. Odalent ilyesmit beszélnek.

PARRIS Egyre többen mondják a híveim közül, hogy az ördög garázdálkodik itt. Szeretném felvilágosítani őket, hogy ez mesebeszéd.

PROCTOR Akkor jöjjön le, s mondja meg nyilvánosan, hogy mindez mesebeszéd. Akkor meg mért küldött el az ördögűző papért, a presbiterek tudta nélkül?

PARRIS Nem ördögöt üzni jön.

PROCTOR Hát minek?

PUTNAM Sorra halnak a gyerekeink, Proctor.

PROCTOR Egyet se láttam, hogy meghalt volna. Különben se fog a

falu mindig úgy táncolni, ahogy kegyelmed fütyül, Putnam úr. (*Parishez*) Összehívta-e a gyűlést, mielőtt...

PUTNAM Elegendem volt a gyűlésekből, az ember egy tapodtat se mehet már, ha nincs rá határozat.

PROCTOR Mehet, mehet, de nehogy a pokolba érkezzen meg.

REBECCA Kérlek, John, engesztelődj meg. (*Szünet. Proctor lecsillapodik*) Tiszteletes úr, legjobb lesz hazaküldeni azt a beverleybeli tiszteletest, mihelyt megjön. Maradjon csak a maga parókiáján.

PUTNAM Eddig nem törte magát ennyire a gyülekezetért, Proctor. Mióta a hó leesett, nemigen láttuk magát a szombati istentiszteleten.

PROCTOR Van nekem elég bajom. Mért törekedjek be öt mérföldről? Hogy folyton a pokol tüzéről meg arról a rohadt kárhozatról halljak papolni? Hallja, tiszteletes úr, mások is elmaradnak a templomból, sokan, mert az Isten nevét ott már alig hallani.

PARRIS (*lassan elfogy a türelme*) Micsoda otromba vádalk!

REBECCA Pedig mond valamit. El se merik már hozni a gyerekeket...

PARRIS Nem gyerekeknek prédikálok, Rebecca. De nem is a gyerekek hanyagolják el szent kötelességüket.

REBECCA Csakugyan elhanyagolják?

PARRIS A gyülekezet fele el.

PUTNAM Még több is.

PARRIS Mi lesz a tüzelőmmel? Írva van a díjlevelemben: tűzifa elegendő. Egy vessző nem sok, annyit sem kaptam. November óta. Mutogassam a fagyott kezemet, télvíz idején, mint a sarki koldus Londonban?

GILES Hat fontot szavaztunk meg, hogy vehessen tűzifát, tiszteletes úr.

PARRIS A hát font benne van a járandóságomban. Kevés az ahhoz, hogy a tüzelőt is pénzért vegyem.

PROCTOR Kevés? Hatvan, meg hat a tüzelőre.

PARRIS Hatvan font fizetés? Nem bibliás paraszt vagyok én. A Harvard egyetemről van oklevelem.

GILES Számolni is jól megtanították ott!

PARRIS Corey uram, hol talál ilyen tudóst hatvan fontért? Nem ilyen koldus életre termettem én; virágzó üzletet hagytam ott Barbadosban, hogy az Urat szolgáljam. Meg nem foghatom, miért fordul itt

mindenki ellenem. Akármit javasolok, üvöltve lázadnak ellene. Azt kell hinnem, hogy ez az ördög műve; az én népem nem lehet ilyen.
 PROCTOR Tiszteletes úr előtt senki se követelt díjlevelet, szerződést.
 PARRIS Mi? Arra sincs joga egy papnak, hogy a parókiáján lakjon?
 PROCTOR Hogy lakjon. De maga még a templomot is a nevére fratná. Legutóbb mikor ott voltam, az egész prédikáció díjlevélről, jelzalogról szólt, mint egy árverésen.

PARRIS A díjlevéllel adhatnátok jelét ragaszkodásotoknak. Hét év alatt harmadik papotok vagyok. Engem ne lökjetek ki, mint egy rühes macskát, ha a „többségnek” éppen arra szottyan kedve. Elfelejtitek, hogy a pap az Isten embere a gyülekezetben. Nem lehet büntetlenül ellene szegülni, letromfolni.

PUTNAM Bizony!

PARRIS Vagy engedelmesskedtek, vagy porrá ég az egyházatok a pokol tüzében.

PROCTOR Minden második szava pokol meg kárhozat. Torkig vagyok már vele.

PARRIS Éppen magától fogom megkérdezni, hogy mi kedves a fülének.

PROCTOR A szívemnek, tiszteletes.

PARRIS *(örjöngve)* Hát kvékerek lettünk? Nem, Proctor, nem. Ezt üzenem a híveinek is.

PROCTOR A híveimnek?

PARRIS *(kipakol)* Összeesküvés van itt. Nem vagyok én vak! Összeesküvés!

PROCTOR Kegyelmed ellen?

PUTNAM És a papi tekintély ellen.

PROCTOR No, akkor én is megyek összeesküdni.

Általános megrökönyödés

REBECCA Nem úgy gondolta.

PUTNAM Nem? Hisz most vallotta bel

PROCTOR Szentül úgy gondoltam, Rebecca, a szagát se állhatom ennek a „tekintélynek”.

REBECCA Nem húzhatsz ujjat a papoddal. Nem olyan ember vagy te. Adj neki kezet. Békülj ki.

PROCTOR Vetnem is kéne, meg fát hordani az erdőről. (*Az ajtóhoz megy, visszanevet Coreyre*) Na, Giles, jössz összeesküdni? Azt mondta, hogy összeesküvés van.

GILES Nem egyezem veled, John. Tiszteletes úr, bocsásson meg. Nem hittem, hogy ilyen kemény is tud lenni.

PARRIS (*meglepve*) Hát köszönöm, Giles.

GILES Elmondhatatlan, hogy mennyi baj ért bennünket a múlt években. (*A többiekhez*) Gondoljátok meg. Mért üldözi egyik a másikat? Micsoda mély, sötét verem ez, ha meggondolom! Csak az idén hat-szor jártam a törvényben.

PROCTOR (*családias melegséggel, bár tudja, hogy Giles türelmét teszi próbára ezzel*) Mert ha valaki jó reggelt kíván neked, nekiugrasz, hogy rágal-mazó. Nem az ördög az oka annak, hanem a te rossz füled.

GILES (*nem zavartatja magát*) Te beszélsz? Négy fontod bánta a múlt-kor is, mikor azzal rágalmaztál, hogy rád gyújtottam a tetőt.

PROCTOR (*nevet*) Soha nem mondtam ilyet, de azt most is mondom, hogy süket vagy. Tessék, vádolj be érte. De inkább gyere, segíts azt a kis fát behordani.

PUTNAM Pardon, pardon. Miféle fát hord maga el, ha szabad kérdez-nem?

PROCTOR A magam fáját. A magam erdejéből, az innenső partról.

PUTNAM Megkeveredett. Ez kész rablás. Az a part végig az enyém, az én birtokom, Proctor.

PROCTOR A magáé? (*Rebeccát szólítja*) Öt hónapja sincs, hogy meg-vettem a férjétől, Nurse-né asszony.

GILES Szentigaz. Kis híja, hogy el nem hagykozta a felsőszállási legelőmet, de ráijesztettem, hogy összetöröm az ujját, ha azt le meri írni. Gyerünk azért a fáért, John fiam. Megjött a kedvem a fahordás-hoz.

PUTNAM Ha egyetlen tölgyfámat elhozzátok, abból csata lesz.

GILES De győzni mi fogunk, ez a bolond fiú, meg én. Gyerünk.

Proctorral együtt mennek ki

PUTNAM Ott lesznek az embereim, Corey! Meg az elfogatóparancs is.

Bejön Hale tiszteletes, Beverleyből.

Hale negyven felé jár, csontos arcú, rajongó tekintetű, az eszmék embere. Boldog, hogy idehívták; ez is annak jele, hogy szakembernek tartják boszorkányügyekben. Mint minden tanult ember, ő is a láthatatlan világ jeleit fűr-készi legszívesebben, különösen amióta a gyületekezetésben is rábukkant egy boszorkányra. A gyanúsított asszonyt elvitte a kolera, így megmenekült a buxgó vallatástól, a gyerek pedig, akit állítólag megbabonáztott, kipihente magát Hale házában néhány nap alatt, és egészen rendbe jött. Ez az élménye nem rendítette meg abbeli hitében, hogy Lucifernek egész hadserege van exarcú pokolbeli harcosokból. Ez a hité másoknál is hitelre talált. Nála műveltebbek is hittek láthatatlan szellemek összeesküvésében – és hisznek ma is. Ezen az sem segítene, ha megjegyezném, hogy a darab előadásain soha nem nevettek ki egyetlen mozdulatát sem; megnyugtatónának: „Nem látunk ebben semmi bolondságot. Az ördög pontosan ilyen.” Azt, persze, nem tudom, hogy miért tartjuk szentnek az ördöghitet, mért nem tesszük neveltségessé. Nem véletlen, hogy ilyenekkel butítanak bennünket. Mi is azt tartjuk, hogy becsületes világmagyarázatunknak szükségszerű része az ördög – s ebben meg-egyezzünk Hale tiszteletessel, és a színen levő többi szereplővel. Világunk megsztott birodalom, amelyben bizonyosfajta eszmék, érzelmek, tettek Istené, ellentétük pedig Luciferé. A legtöbb ember éppúgy nem tudja elképzelni az erkölcsiséget bűn híján, mint a földet menny nélkül. Az 1692 óta történt nagy változás elég felületes volt: leborotválta Isten szakállát, letörte az ördög szarvát, de a világon még most is két engesztelhetetlen hatalom osztozkodik. Azt az egységet, amelyben a pozitív és negatív ugyanannak az erőnek a megnyilatkozásai, amelyben a jó és rossz relatív, folyton változó fogalmak, ugyan-ahhoz a jelenséghez tartoznak egyszerre – csak a fizikusok ismerik el, s még néhányan, akik ismerik az eszmék fejlődéstörténetét. Ne felejtjük el, hogy a kereszténység megjelenéséig az alvilágot soha nem tartották ellenséges terü-letnek, s hogy az istenek hasznosak és általában barátságosak voltak, még ahhoz is, aki időnként megbottott; figyeljük meg, milyen tartós rendszeressé-gegel oltották bele az emberiségbe az ember értéktelenségének eszméjét – ezért kellett a „megváltás” –, s látni fogjuk, hogy az ördög fogalma nélkülözhetet-len fegyver volt minden korszakban, hogy az embereket ezzel a korbáccsal hajtsák egy-egy egyház vagy egyházi állam rabságába.

Nem egykönnyen fogadhatjuk el az ördög – jobb szó híján – politikai sugallatának gondolatát, elsősorban azért, mert nemcsak szociális ellenfeleink, hanem a mi híveink is hivatkoznak rá. A katolikus egyház, az inkvizíció híres volt Lucifernek, az ő ellenségnek kultuszáról, de az egyház ellenségei is az „örög fiú” segítségével igazták le a lelkeket. Luthert magát is azzal vádolták, hogy a pokollal szövetkezett, s ő vissza is fordította ellenségeire ezt a vádat. Hogy még cifrább legyen: hitte is, hogy kapcsolata volt az ördöggel, hogy teológiai vitát folytatott vele. Engem ez nem lep meg, mert amikor egyetemre jártam, a történelem professzora – véletlenül éppen lutheránus volt – összehívta az előadóterembe a végzett hallgatókat, szellemet idézett és Erasmussal társalkodott. Tudtommal soha nem rótták meg ezért hivatalosan, már csak azért sem, mert az egyetem vezetői, s mi is majdnem mindnyájan annak a történelemszemléletnek gyermekei vagyunk, amely még ma is az ördög emlőjéből táplálkozik. A kommunista ideológia országában a külső hatások elől való elzárkózást váltotta ki a kapitalizmus totális boszorkányának réme, Amerikában viszont mindenki, aki nem csatlakozik a reakcióhoz, kiteszi magát a vádnak, hogy a vörös pokollal cimborál. A politikai ellenzéket szörnyöltözetbe bújtatják, s ezen az alapon megtilják a szokásos kapcsolatok minden civilizált formáját. A hivatalos politikát a jó erkölccsel azonosítják. Abol ez az azonosítás érvényre jut, ott a társadalom titkos társaságok és ellentársaságok halmaza lesz, s az állam, feladva legfőbb hivatását, bíróból isten ostorává válik.

Ennek a folyamatnak eredményei ma sem mások, mint bármikor ezelőtt, bár az elkövetett kegyetlenségek foka különböző, és szakmánként is változik. Rendes körülmények között a közösség a tettekből ítéli meg az embereket. A cselekedetek titkos indítékainak kutatását a lelkészekre, plébánosokra, rablókra hagyták. De ha az ördögöt elharapózik, legkevésbé a cselekedetei alapján ítéli meg az emberek valódi természetét. Az ördög – mint Hale tiszteletes mondta – igen furfangos, s maga isten is gyönyörködött benne az égen – bukása előtt egy órával.

A párbuzam látszólag mégis sántít, ha meggondoljuk, hogy annak idején nem léteztek boszorkányok, most viszont vannak kommunisták és kapitalisták. De ez mesterkéltné kűfogás, amit a tények nem egészen hitelesítenek. Kétségtelen, hogy a salemiek kapcsolatot tartottak az ördöggel, sőt, imádták, és ha a teljes igazságot ismernénk, itt is, mint más ügyekben, felfedezhetnénk az általános, közkeletű meghódolást a sötétség szellemének. Ékes bizonyítéka en-

nek az a vallomás, amit Tituba, Parris tisztelletes rabszolgája tett, meg a gyerekek viselkedése, akikről úgy tudták, hogy belekeveredtek az ő boszorkányságaiba.

Európában is hallottunk ilyesfajta bűntanyáról, ahol a város lánykái összegyűlnek éjszakánként, s fétisekkel vagy válogatott fiatalemberekkel szeretkeznek nyomorúságos örömkéért. Az egyház mindig résen van, amikor rég halott isteneket valahol életre keltének, így ezeket az orgiákat is elítéli mint ördögi praktikákat, s helyesen fogja fel, mikor a régen kihalt dionüszoszi erők felélesztésének tartja. A nemiséget, a bűnt és az ördögöt régóta egy kalap alá vették, ezt a felfogást örökölték a salemiek, és örököltük mi is. Sehol a világon nincs már olyan puritán erényesség, mint az oroszoknál, ahol például a női divat szégyenlősen elfed mindent – egy amerikai baptistának ez lehetne a vágyalma. A válási törvény könyörtelenül felelőssé teszi az apát a gyermek gondozásáért. A válási törvények enyhítése a forradalom első éveiben kétségtelenül visszahatás volt a megingathatatlan tizenkilencedik századi viktoriánus házasságra és a képmutatás rendszerére, amit ez kifejlesztett.

Mégis az amerikaiak tudatába makacsul belerögződött az a meggyőződés, hogy az oroszok a bűnös szabad szerelem hívei. Ellenfeleinket szexuális bűnökkel szoktuk felrúházni, s öntudatlanul belénk rögződött az a hiedelem, hogy az érzékiség és a hidegség örvongése egyaránt az ördögtől van.

Hogy megint Salemre térjünk: Hale tisztelletes úgy érzi magát, mint a frissen végzett orvos az első betegénél. A tünetek, műszavak és vizsgálati módszerek keservesen összeszedett fegyverzetét végre harcha vetheti. A Beverleyből jövő út szokatlanul népes ma reggel, s ahogy végigjött rajta, száz rémbírt is halott, s mosolygott magában, hogy a parasztnépnek milyen zavaros fogalmai vannak erről az igen precíz tudományról. Európa legjobb szellemeinek, királyoknak, tudósoknak, minden egyházbeli papoknak szövetségese most – úgy érzi. A jószág és világosság védelme van rábízva; ismeri a kiválasztott lelkek elragadtatását, akik terjedelmes könyveikbe belepillantva megedzik értelmüket, hogy végül is méltók legyenek véres harcra kelni magával a Gonosszal

HALE (fél tucat nehéz könyvvel megrakva lép be) Vegye át valaki ezeket!
PARRIS (boldogan) Hale! Ó! Végre újra látom! (Átvesz egy pár könyvet)
Megvan a súlyuk.

HALE (lerakja a könyveit) Kell is az. Sokat nyomnak a latban.
PARRIS (kicsit ijedten) Jól felkészült kegyelmed.

HALE Ki a Sátán ellen harcba indul, vértézze föl magát szent tudománnyal. (*Észreveszi Rebeccát*) Rebecca Nurse-öt tisztelhetem ugyebár?

REBECCA Én vagyok, tiszteletes úr. Honnan ismer?

HALE Ugye különös, hogy ismerem? A jó lelkek meglik egymást. Beverleyben sok szépet hallottunk áldással teljes életéről.

PARRIS Ezt az urat is ismeri? Thomas Putnam, és kegyes felesége, Ann asszony.

HALE A jeles Putnam családból? Nem is reméltem, hogy ilyen előkelő társaság fogad.

PUTNAM (*meg van tisztelve*) Az előkelőség nem segít most rajtunk. Jöjjön el minél előbb hozzánk, mentse meg a kislányunkat.

HALE Beteg a gyerekek?

PUTNAMNÉ A lelke, el akar szállni a lelke. Álmában járkal. . .

PUTNAM Enni se eszik.

HALE Nem eszik? (*Gondolkozik. Aztán Proctorhoz és Giles Coreyhez*) A kendtek gyerekein is ez van?

PARRIS Nem, nem, ezek tanyasiak. John Proctor. . .

PROCTOR (*Hale-hez*) Én nem társalkodnék boszorkánnyal, se így, se amúgy. Megyünk, Giles?

GILES Nem, John, dehogyis megyek. Van még egypár fogós kérdésem a barátunkhoz. . . már amilyen telik tőlem.

PROCTOR Hallom, hogy rátarti ember, Hale tiszteletes. Remélem, majd alább adja itt nálunk. (*Kimegy. Hale zavartan néz utána*)

PARRIS (*gyorsan*) Nem nézné meg a lányomat? (*Az ágyhoz vezet*) Ki akarta vetni magát az ablakon. Az országúton találtuk meg reggel, verdesett a karjával, mint aki szállni készül.

HALE (*összevonja a szemöldökét*) Repülni próbált?

PUTNAM Nem tudja elviselni az Úr szent neve hallását. Ez pedig csalhatatlan jele a boszorkányok rontásának.

HALE (*felemeli a kezét*) Várjunk csak! Hadd világosítsam meg magukat. Ne essünk babonába. Az ördög nem hibázik; jelenlétének csalhatatlan jelei vannak. Csak akkor foghatok hozzá, ha hisznek nekem, akkor is hisznek, ha esetleg semmiféle rontást nem találok.

PARRIS Rendben van, tökéletesen. Mi megbizunk az ítéletében.

HALE No, hát lássuk. (*Az ágyhoz megy, lenéz Bettyre. Parrishoz*) Mi volt hát az első jele a bajának?

PARRIS Hát szóval, rajtakaptuk (*Abigailre mutat*) az unokatestvérével, meg egy tucát másik lánnyal. Táncoltak éjjel az erdőben.

HALE (*meglepve*) Ön nem tiltja a táncot?

PARRIS Dehogyanem. Csak hát titokban...

PUTNAMNÉ (*már nem türtőztetheti magát*) A tiszteletes rabszolgája, az is tud a praktikáról.

PARRIS (*Putnamnéhez*) Egyáltalán nem tudhatjuk bizonyosan, Ann néni.

PUTNAMNÉ (*ijedten, nagyon halkan*) De én tudom. Én küldtem Katyt Titubához, tudni akartam, ki ölte meg a testvérkéit.

REBECCA (*rémülten*) Ann, te magad küldted, hogy a halottakat felidézze?

PUTNAMNÉ Az én lelkem rajta, Rebecca, nem a tied. Nem tűröm, hogy te bíraskodj rajtam. (*Hale-hez*) Hát lehet az, hogy az embernek hét gyereke haljon meg csak úgy, egynapos korában? Ez nem Isten-től való.

PARRIS Pszt. (*Rebecca fájdalmasan fordul oda hozzá. Szünet*)

HALE Hét szülés, hét halál!

PUTNAMNÉ (*halkan*) Igen. (*Megcsuklik a hangja, Hale-re néz*)

Csend. Hale meghatódik. Parris is őt nézi. Hale odamegy a könyveibez, kinyit egyet, lapoz, aztán olvas. Mindenki feszülten figyel

PARRIS (*suttogva*) Milyen könyv ez?

PUTNAMNÉ Tiszteletes úr, mit olvas belőle?

HALE (*gyönyörködve a saját bölcsességében*) Ez a könyv mérlegre teszi, osztályozza és meghatározza az egész láthatatlan világot. Itt áll meztelenül az ördög a maga fertelmes valóságában. Itt vannak az ágybéli kísértők, a lidércek és boszorkányok, földi, légi és vízi csudák, éjszakai és nappali rémek. Mit félték? Ha az ördög ide furakodott közénk, én megragadom, és esküszöm, széttiprom a fejét! Isten engem úgy segítjen. (*Az ágyhoz lép*)

REBECCA Nem fog szenvedni tőle a kicsi?

HALE Erről most még nem szólhatok. Ha csakugyan gonosz lélek tartja a karma közt, akkor tépni, törni, szaggatni kell.

REBECCA Akkor jobb, ha elmegyek. Nem vagyok már fiatal, hogy ilyen szörnyűséget végignézzek. *(Feláll)*

PARRIS *(szent meggyőződéssel)* Mért menne, Rebecca? Most nyithatjuk fel ezt a gennyes sebet.

REBECCA Reménykedjünk. Imádkozni fogok, hogy Isten óvjon meg bennünket.

PARRIS *(remegve, de élesen)* Rebeccal Csak nem azt akarja mondani, hogy tévútra visz bennünket a Sátán? *(Kis szünet)*

REBECCA Szeretném ezt hinni. *(Elmegy)*

Az ottmaradottakat feszélyezi ez az erkölcsi fölény

PUTNAM *(kurtán)* Folytassuk, Hale tiszteletes. Foglaljon helyet.

GILES Tiszteletes uram, régen keresek már egy okos embert, aki megmondja, hogy mi a csuda lehet azokban a könyvekben.

HALE Miféle könyvekben?

GILES Éppen azt nem tudom. Mert eldugja.

HALE Kicsoda?

GILES Martha, a feleségem. Felébredek éjszaka, hát akkor is ott ül a sarokban, a könyveket bújja. Ez mitől van?

HALE Nem jelenti feltétlenül azt. . .

GILES Tönkretesz vele! Az éjjel már, képzelje, az imádság sem jött a számra. De hogy becsukta a könyvet és kiment, megint tudtam az imádságot. Mit szól hozzá?

Giles bácsiról akkor is szólni kellene, ha csak a további sorsa különböztetné meg a többiektől. Nyolcvanéves múlt akkor, s ő volt a legkomikusabb hőse a történetnek. Senkit nem sértettek meg annyiszor. Ha egy téhen elbolyongott, Corey házánál keresték legelőször; ha kigyulladt egy ház, mindjárt azt kérdezték, nem ő volt-e a gyújtogató. A közvéleményre nem adott, templomba is csak az utóbbi években kezdett járni, mióta Marthát elvette. Hogy az imádságban megakadt, az hibetű, de azt nem mondta, hogy imádkozni is csak mostanában tanult meg, és nem csinált nagy gondot belőle. Figurás, kötekedő ember volt, de igazában ártatlan és jólelkű. A bíróság előtt arról vallatták, igaz-e, hogy egyszer megijedt egy furcsa disznótól, s azt mondta rá, hogy az ördög volt, állat képében. „Mitől rémültél meg?” – kérdezték tőle. Erre

mindent elfelejtett, kivéve ezt az egy szót. S folyton csak azt ismételte: „Megrémul – ezt a szót talán életemben nem mondtam ki.”

HALE Aha! Megakadt az imádságban. Furcsa. Erről még majd beszélünk.

GILES Nem állítom, hogy az ördöggel társalkodott, de tudni akarom, hogy miféle könyveket olvas, és mért dugdossa előlem. És még csak nem is felel, ha kérdezem...

HALE Majd erről is beszélünk. *(Mindenkibez)* Figyeljetek. Ha az ördög befészkelte magát ebbe a gyermekbe, akkor szörnyűséges csodáknak lesztek itt tanúi. Mindenki figyeljen. Putnam úr, álljon ide, és fogja le, ha megint repülne. No mi az, Bettyke? Ül csak fel szépen. *(Putnam közelebb megy, a kezét is emeli. Hale felülteti Bettyt, de a gyerek elhagyja magát a keze közt)* Hm, hm. *(Hale figyelmesen nézi. A többiek lélegzet-visszafojtva nézik)* Hallod, amit mondok? Hale vagyok, a beverleyi tiszteletes. Segíteni akarok rajtad. Emlékszel Beverleyben a két lányomra? *(Betty nem mozdul, a pap tartja)*

PARRIS *(rémulten)* Hogy lehet itt ördög? Hogy ronthatta meg a házunkat? Ezt a tisztességes, tekintélyes házat?

HALE Olcsó zsákmány lenne az ördögnek egy romlott lélek. A legjobbakra veti ki a hálóját, íme a papra is.

GILES Rettenetes ez, Parris tiszteletes, rettenetes.

PARRIS *(elszántan)* Betty! Felelj a tiszteletes úrnak. Hallod?

HALE Mi gyötör, kislányom? Bácsi? Néni? De lehet ám, hogy nem volt emberi formája. Valami láthatatlan madarat érzel, disznót, egeret, vagy másvalami állatot? Milyen jelenés kényszerít, hogy repülj?

A gyermek ugyanolyan lankadtan ül, csak a pap tartja. Aztán csöndesen visszadől a párnájára. A pap kinyújtja a kezét, szertartásos hangon: „In nomine Domini Sabaoth sui filii que ite ad infernos.” A lány nem mozdul. Hale Abigailhez fordul, összevont szemöldökkel

HALE Abigail, miféle táncot jártatok az erdőben?

ABIGAIL Hát csak úgy táncoltunk.

PARRIS Azt hiszem, meg kell mondanom: egy bográcsot láttam a gyepen, ahol táncoltak.

ABIGAIL Csak leves volt benne.

HALE Miféle leves volt abban a bográcsban, Abigail?

ABIGAIL Hát bab volt benne, talán lencse is.

HALE Parris barátom nem észlelt valami lényt a bográcsban? Egeret vagy pókot, békát?

PARRIS (*megijed*) Azt hiszem, mozgott benne valami, igen, mozgott a leves.

ABIGAIL Lehet, hogy beleugrott. Mi nem tettünk bele semmi olyat.

HALE (*gyorsan rákérdez*) Mi ugrott bele?

ABIGAIL Egy olyan béka, kicsi béka ugrott...

PARRIS Béka ugrott bele, Abby?

HALE (*meგრადja Abigailt*) Abigail! Tudod, hogy Betty meghalhat? Valld be: ördögöt idéztél az éjjel?

ABIGAIL Én nem. Tituba idézte, Tituba...

PARRIS (*elsápad*) Tituba idézte meg?

HALE Beszélnem kell veled.

PARRIS Ann néni, hívja föl, legyen szíves.

Putnanné kimegy

HALE Hogy idézte meg?

ABIGAIL Nem tudom. Négerül beszélt.

HALE Éreztél valami változást, amikor megidézte? Fagyos szélrohant? Földrengést?

ABIGAIL Nem láttam ördögöt! (*Meგრázza Bettyt*) Betty, kelj fel! Betty! Betty!

HALE Ne beszélj másról, Abigail. Ivott Betty abból a főzetből, vagy nem?

ABIGAIL Egy csöppet sem.

HALE És te? Ittál?

ABIGAIL Nem, én sem.

HALE És mondta Tituba, hogy igyatok?

ABIGAIL Kínálta, de nekem nem kellett.

HALE Miért tagadsz? Elszegődtél az ördöghöz?

ABIGAIL Nem, nem szegődtem el. Jó lány vagyok. Tisztességes vagyok.

Putnamné jön Titubával, Abigail mindjárt Titubára mutat

ABIGAIL Ó vitt bele! Bettyt is ő vitte bele.

TITUBA *(rémülten és dühösen)* Abby!

ABIGAIL Vért itatott velem.

PARRIS Vért!

PUTNAMNÉ A kislányaim vérét?

TITUBA Csirkevért. Csak csirkevért adtam neki.

HALE Te néember! Eladtad ezeket a gyermekeket az ördögnek?

TITUBA Dehogy, uram! Nem árulok én semmit az ördögnek.

HALE Ez a gyermek mért nem tud felkelni? Lekötötted az erejét?

TITUBA Bettyt én szeretem.

HALE Megszálltad szegénykét! Bevallod? Lelkeket halászol a Gonosznak.

ABIGAIL Engem is meg szokott szállni a templomban, hogy elnevessem magam az imádság alatt.

PARRIS Igaz, szokott nevetni.

ABIGAIL Minden éjszaka kísértett, hogy vért igyak.

TITUBA Te mondtad, hogy szellemet hívjunk. Hogy bűbájoskodjunk.

ABIGAIL Ne hazudj. *(Hale-bez)* Mikor alszom, olyankor jön; mindig megrontja az álmomat.

TITUBA Hogy mondhatsz ilyet?

ABIGAIL Arra ébredék, hogy a nyitott ajtóban állok, anyaszült meztelenül. Álmomban is hallom mindig a nevetését. Néger nótákat énekel és megkísért. . .

TITUBA Tiszteletes úr! Esküszöm, hogy soha. . .

HALE *(új elhatározással)* Tituba, néked mondom, keltsd fel ezt a gyermeket.

TITUBA Nincs erőm rajta.

HALE Hiszem, hogy van erőd hozzá, hogy feloldhatod. Mikor szövetkeztél az ördöggel?

PARRIS Bevallod-e? Vagy megfoglak és agyonkorbácsollak!

PUTNAM Föl kell akasztani. Fogják, akasszák föl.

TITUBA *(rémülten térdre esik)* Nem, nem, ne akasszák Titubát. Bevallom! Nem akarok az ő szolgálja lenni.

PARRIS Az ördögé?

HALE Tehát láttad őt? (*Tituba sár*) Tudnod kell, leányom, hogy az ördöggel nem könnyű szakítani, ha elszántad is rá magadat. Mi is segítünk majd neked, hogy megszabadulhass...

TITUBA (*fél, hogy mit akarnak vele csinálni*) Tiszteletes úr! Valaki más babonázhatta meg a gyerekeket. Azt hiszem...

HALE Kicsoda?

TITUBA Nem tudom pontosan. Az ördög sok lelket szerzett itt.

HALE Sokat! (*Nyomon van*) Tituba, nézz a szemembe. Gyere ide, nézz rám. (*Tituba félve emeli fel szemét a papra*) Jó keresztyén akarsz lenni, ugye?

TITUBA Igen, jó keresztyén...

HALE És szereted ezeket a gyerekeket...

TITUBA Szeretem, nem akarom őket bántani.

HALE Istent szereted-e?

TITUBA Teljes szívemből szeretem.

HALE Az Isten szent nevére kérek...

TITUBA Halleluja, halleluja. (*Térdre esik, zokog félelmében*)

HALE Dicsőség Istennek...

TITUBA Örök dicsőség. Halleluja. Örök dicsőség.

HALE Nyisd meg szívedet, Tituba, nyisd meg, hogy az ige fényes napja belé süssön.

TITUBA Áldott legyen az Úr.

HALE Amikor az ördög megkísértett, jött-e vele valaki társa?

Tituba a pap arcába bámul

HALE A faluból valaki? Akit ismersz?

PARRIS Ki jött vele?

PUTNAM Sarah Good? Nem láttad őt vele? Osburnnét?

PARRIS Ember vagy asszony jött vele?

TITUBA Ember vagy asszony. Vagy asszony. Az volt, igen.

PARRIS Melyik volt? Azt mondtad, asszony. Ki volt az?

TITUBA Fekete madarat láttam...

PARRIS És aki mellette volt, azt nem láttad?

TITUBA Láttam, mindig csak beszéltek, meg körbe rohantak, engem is el akartak ragadni...

PARRIS Salemieek voltak? Salemi boszorkányok?

TITUBA Azt hiszem, azok voltak.

Hale megfogja a kezét. Tituba meglepődik

HALE Tituba. Ne félj, mondd csak meg, kik voltak azok. Érted? Mi megvédünk. Papot nem bír le az ördög. Tudod, leányom.

TITUBA (*kezet csókol Hale-nek*) Igen, tudom.

HALE Bevallottad a bűbájosságot, s ez a jele, hogy a Menny pártjára álltál. Mi erre áldásunkat adjuk.

TITUBA (*megindultan*) Áldja meg az Isten, tiszteletes uram.

HALE Kiszemelt leánya vagy Istennek, Tituba, hogy kezünkbe add a Sátán zászlóhordozóit. Kiválasztott és felemelt téged az Úr, hogy a te segedelmeddel üzzük ki a Sátánt Salem falujából. Tárd ki a szívedet. Tagadd meg az ördögöt, hogy tisztán járulhass az Úr szent színe elé. És az Úr megáld most mindörökké.

TITUBA (*vele mondja*) Megáldja Titubát most és mindörökké.

HALE És most arra felelj, kik voltak a salemi boszorkányok az ördög társaságában? Ketten voltak? Hárman? Négyen? Azt kérdeztem, hányan voltak.

Tituba zihálva hányja-veti fejét, de mindig egy pontra néz

TITUBA Igen, igen, négyen voltak! Négyen voltak!

PARRIS Kik voltak? Kik voltak? A nevüket! A nevüket mondjad!

TITUBA (*kitör*) Ó, hányszor megparancsolta az ördög, hogy megöljem magát, Parris tiszteletes úr!

PARRIS Engem megölj?

TITUBA Azt mondja az ördög: „Meg kell ölni Parris tiszteletest! Parris tiszteletes nem kegyes férfi! Parris tiszteletes pénzvágó, álnok és hamis férfi, Parris tiszteletes nem jó pap.” És megparancsolja az ördög, hogy felkeljek ágyamból, és vágjam el Parris tiszteletes torkát. (*A többieknek a lélegzetük is elállt*) És én azt felelem az ördögnek: „Nem, és nem, én nem akarom megölni azt az embert!” És akkor az ördög azt mondja nekem: „Tedd meg, amit mondok, Tituba, és megszabadítlak a rabszolgaságtól. És adok neked szép ruhákat, és

felszállsz velem a levegőbe, és én megmutatom neked az utat, Barbados felé.” És akkor én azt mondom az ördögnek: „Hazudsz, te ördög, hazudsz!” És akkor megint eljön hozzám a kísértő, amikor éjszaka nagyon fúj a szél, és azt mondja nekem: „Nézd csak, Tituba, mennyi fehér asszony szolgál nekem, az ördögnek. A fehér asszonyok azt teszik, amit mondok, Tituba!” *(Felsikolt)* A fehér asszonyok őt szolgálják! *(Erőtlen hangon folytatja)* És én csak nézem és látom... és ott látom az ördög társaságában Good asszonyságot. PARRIS Kicsodát? Goodnét?

TITUBA Igenis, uram, és ott látom a társaságában Osburn asszonyságot.

PUTNAMNÉ Tudtam! Tudtam! Osburnnét hívtuk bábának, háromszor is egymás után. Emlékszel, Thomas? Hogy kértelek, hogy ne ő jöj-jön. Félttem tőle. És a kis magzataim megdermedtek a kezében.

HALE Bátran, Tituba. Nevezd meg mindegyiket... Elnéznéd, hogy ez a gyerek szenvedjen? Nézz rá. *(Betty ágya felé mutat)* Nézz a szegény ártatlanra. Olyan gyöngye a lelke, vigyáznunk kell rá. Az ördög itt leselkedik rá, hogy elragadhassa az ártatlan báránykát. Segíts el-úzni, és az Úr áldása fog kísérni.

ABIGAIL *(feláll, átszellemülten, és kiabálni kezd)* Vallani akarok!

Felé fordulnak, meglepődve. Abigail arca ragyog az elragadtatástól

ABIGAIL Világosíts meg, Istenem, az édes Jézus szent szerelméért! Táncoltam az ördöggel. Láttam is. Beírtam nevem a könyvébe. De Jézushoz akarok térni. Az ő szent kezét csókolom. Láttam Sarah Goodot az ördöggel. Osburn asszonyt láttam az ördöggel. Bridget Bishopot láttam az ördöggel. *(Amíg Abigail beszél, Betty felemelkedik az ágyából, lázas szemmel, és kántálni kezd)*

BETTY George Jacobsot láttam az ördöggel. Howe asszonyt láttam az ördöggel.

PARRIS Megszólalt! *(Odarohan, megöleli)* Megszólalt!

HALE Dicsőség Istennek! Megtört a Sátán ereje. Megszabadultak!

BETTY *(hisztériás, hangos kiáltással)* Martha Bellowst láttam az ördöggel!

ABIGAIL Sibber asszonyt láttam az ördöggel! (*Hangja örömkialtássá erősödik*)

PUTNAM A porkolábot. Hozom a porkolábot.

Parris hálaimát harsog

BETTY Alice Barrow-t láttam az ördöggel.

A függöny lassan ereszkedni kezd

HALE (*Putnam után szól*) Bilincset is hozzon a porkoláb.

ABIGAIL Hawkins asszonyt láttam az ördöggel!

BETTY Bibber asszonyt láttam az ördöggel!

ABIGAIL Booth asszonyt láttam az ördöggel!

Eszeveszett kiáltásukra lemegy a

FÜGGÖNY

•

II. FELVONÁS

Proctor házának nagy szobája. Nyolc nappal később. Jobbra ajtó, ki a mezőre. Balra nyitott tűzhely, mögötte lépcső a felső szobába. Alacsony, sötét, elég hosszú nappali szoba – ilyenek voltak akkoriban a falusi szobák. Amikor a függöny felmegy, üres a szőnyeg. Fentről Elizabeth halk éneke hallatszik – a gyermekeit altatja. Nyílik az ajtó, Proctor jön, puskája van nála. Felnéz a szoba felé, ahogy a kandallóhoz megy; az éneket hallva megáll egy pillanatra. Odaér a tűzhelyhez, a puskát falhoz támasztja. Levesz egy edényt a tűzről, megszagolja. Vesz belőle a mérőkanállal, kóstolja. Nem nagyon ízlik neki. A kredencről vesz egy csipet sót, beleszórja a faszékba. Amikor megint megkóstolja, az asszony lépte hallatszanak a lépcsőn. Proctor visszateszi az edényt a tűzhelyre, a mosdótálhoz megy, kezét és arcát mossa. Elizabeth jön

ELIZABETH Hol maradtál el ilyen sokáig? Már besötétedett.

PROCTOR Kint az erdő alatt voltam, vetni.

ELIZABETH Végeztél?

PROCTOR Ez volt még hátra. Elaludtak?

ELIZABETH Majdnem. *(A tűzhöz megy, pörköltet mer ki egy tányérba)*

PROCTOR Imádkozz, hogy szép nyarunk legyen.

ELIZABETH Bárcsak...

PROCTOR Jól érzed magad?

ELIZABETH Egészen jól. *(A tányért az asztalhoz viszi, kínálja az ételt)*
Nyúl paprikást csináltam.

PROCTOR Az jól Jonathan csapdájába akadt?

ELIZABETH Képzeld csak, besétált ide a szobába, most délután; jövkök le, hát ott van a sarokban, mintha vendégségbe jött volna.

PROCTOR Jó jel, ha csak úgy besétál hozzánk a vacsora.

ELIZABETH Imádkozz. Tudod, majd megszakad a szívem szegény nyusziért. *(Elizabeth leül, és figyel, ahogy a férje belekóstol)*

PROCTOR Éppen eltaláltad.

ELIZABETH *(pirul, de örül)* Vigyáztam rá. Nem erős?

PROCTOR Nem. *(Eszik. Az asszony figyel)* Lassan kizöldül majd a mező. Alacsonyan állnak a felhők, attól ilyen füledt, meleg az idő.

ELIZABETH Igen. *(Proctor eszik, aztán fölnevez)*

PROCTOR Ha jó termést ád Isten, megveszem Jacobék üszőjét. Örülnél neki?

ELIZABETH Persze hogy örülnék.

PROCTOR (*mosolyog*) Szeretném, ha örülnél. . .

ELIZABETH (*nehezen esik neki kimondani*) Tudom én azt, John.

Proctor felkel, megcsókolja. Elizabeth is megcsókolja. Proctor egy kicsit zavartan ül vissza aztán a helyére

PROCTOR (*nagyon kedvesen*) Almabor van még?

ELIZABETH (*mintba szemrehányást tenne magának, hogy elfelejtette*) Hozom, persze. (*Felkel, tölt egy pohárral. Proctor nyújtózkodik*)

PROCTOR Egész ország a földem, amikor így végiglépegetek rajta, vetéskor.

ELIZABETH (*odaér hozzá az almaborral*) Éppen elég lehet.

PROCTOR (*nagyot kortyol, aztán leteszi a poharat*) Hozhatnál be virágot néha.

ELIZABETH Megfeledkeztem róla. Majd holnap.

PROCTOR Nálunk még mindig tél van. Gyere majd ki vasárnap, sétáljunk egyet a tanya körül. Soha ennyi virágot, szinte lenyomja a földet. (*Boldog. A nyitott ajtóhoz megy, felnéz az égre*) Te, az orgonának olyan édes szaga van, olyan éjszakai szaga. Itt Massachusettsben mindig szép a tavasz.

ELIZABETH Igen szép.

Szünet. Az asztaltól figyeli a férjét, amint az nem győzi beszippantani az éjszakai levegőt. Mintha szólni akarna a férjéhez, de nem tudná kimondani. Abelyett fogja a tányért, poharat, villát, odaviszi a mosogatóedényhez. Hátat fordít a férjének. Most a férje nézi őt. Nagyon érdekli közöttük az idegenség

PROCTOR Nem érzed magad megint rosszabbul?

ELIZABETH (*nem akar vitázni, de nem állbatja meg, hogy ne szóljon*) Későn jöttél meg. Már azt hittem, Salembé mentél.

PROCTOR Mért mentem volna? Semmi dolgom Salemben.

ELIZABETH A hét elején mintha mondtad volna, hogy bemegy.

PROCTOR (*tudja, hogy mért mondja a felesége*) Meggondoltam.

ELIZABETH Mary Warren bent járt ma.

PROCTOR Mért hagytad? Hallottad, hogy megtiltottam neki.

ELIZABETH Nem lehetett visszatartani.

PROCTOR *(súlyos szemrehányással)* Rosszul tetted, Elizabeth. Te vagy az asszony itt vagy Mary Warren?

ELIZABETH Addig erősködött, nem volt erőm, hogy itt tartsam.

PROCTOR Ahhoz a kis verébhez ne volna erőd?

ELIZABETH Nem olyan veréb az már. Tudod, mit mondott, amikor megtiltottam neki? Felhúzta az orrát, mint egy királykisasszony: „Muszáj Salembé mennem, Proctorné asszony. Tisztségem van a törvénszéken.”

PROCTOR Törvénszéken? Salemben nincs is törvénszék.

ELIZABETH Van. Külön bíróság. Négy bírót küldtek Bostonból, azt mondja, csupa főtanácsosokat, a kormányzóhelyettes az elnökük.

PROCTOR *(meglepve)* Bolond beszéd.

ELIZABETH Isten tudja, bolond-e. Azt mondja, tizennégyen már tömlöcben vannak. *(Proctor csak nézi az asszonyt, fel se tudja fogni, amit mond)* Azt mondja, vallatják őket, s föl is akaszthatják mind.

PROCTOR *(csúfolódik, de meggyőződés nélkül)* Akasztani, az nálunk nem divat.

ELIZABETH A kormányzóhelyettes megfenyegette őket: aki nem vall, felkötteti. Az egész város meg van veszve. Abigailról úgy beszélt ez a lány, mint valami szent szűzről. Hogy felvonultatja a lányokat a törvénszék elé. Amikor belépnek, úgy válik szét a nép, mint a Vörös-tenger a zsidók előtt. Elébük vezetik a népeket, egyiket a másik után. Akire a lányok sivalkodni, ordítani kezdenek, meg a földre vetik magukat, azt már viszik a tömlöcbe, azzal, hogy megbabonázta a lányokat.

PROCTOR *(nagy szemeket mereszt)* Förtelmes munka.

ELIZABETH Be kellene menned Salembé, John. *(Odamegy hozzá)* Ugye bemegy? Mondd meg nekik, hogy aljas komédia az egész.

PROCTOR *(már másfelé járnak a gondolatai)* Az, az, persze hogy az.

ELIZABETH Ezekiel Cheeverhez menj... jól ismer téged. Mondd el neki, hogy mit mondott neked az a lány, mikor a nagybátyjáéknál jártál a múlt héten. Hogy nincs itt semmiféle boszorkányság. Ugye így mondta?

PROCTOR (*elgondolkozva*) Pontosan így. (*Szünet*)

ELIZABETH (*balkan, nehogy megsértse*) Szent kötelességed, hogy mindent elmondj a törvényszék előtt. Nem hagyhatod tudatlanságban a bírákat.

PROCTOR (*balkan, a gondolataival tusakodva*) Nem, nem is hagyom. Hogy is hihetnek neki?

ELIZABETH Menj be Salembe. Még ma este.

PROCTOR Ezt még meg kell gondolni.

ELIZABETH (*nagyobb bátorsággal*) Nem őrizheted tovább a titkot.

PROCTOR (*ingerülten*) Tudom, tudom. Mondtam, hogy meg kell ezt gondolni.

ELIZABETH (*sértőn, fagyosan*) Akkor hát gondolkodj rajta. (*Kifelé indul*)

PROCTOR Én elmondom, de vajon elhiszik-e? Ha olyan szent lett az a lány, hogy bizonyítom be a bírák előtt, hogy csaló? A város is úgy megbolydult most. Ketten voltunk a szobában. . . letagadhatja, nincs rá semmi bizonyosságom.

ELIZABETH Egyedül voltál vele?

PROCTOR (*makacsul*) Egy percre egyedül.

ELIZABETH Nem így mondtad.

PROCTOR (*dübös lesz*) Mondom, hogy csak egy percre. És már ott is voltak a többiek.

ELIZABETH (*balkan; minden bizalma odalett*) Csináld, ahogy gondold. (*Elfordul*)

PROCTOR Elizabeth (*utánamegy*), hallod, nem tűröm tovább, hogy gyanúsítgass.

ELIZABETH (*főlényel*) Mert ez csak gyanúsítás?

PROCTOR Nem tűröm.

ELIZABETH Ne adtál volna rá okot.

PROCTOR (*sértő hangsúllyal*) Ha még most is kételkedsz bennem. . .

ELIZABETH (*főlényes mosollyal*) Ha nem Abigail lenne az, nem tétováznál. Rég elmentél volna vallani.

PROCTOR Úgy van az, tudod. . .

ELIZABETH Tudom, amit tudok.

PROCTOR (*ünnepélyes figyelmeztetéssel*) Ne ítéld meg, nem a te dolgod. Meg kell azt gondolni, hogy csalónak mondjam-e Abigailt. Mert mi

sülhet ki abból? Te persze a magad javát se nézed, mikor engem vádolsz. Pedig Abigailt én elfelejtettem.

ELIZABETH Én is.

PROCTOR Ugyan. Se nem felejtesz, se meg nem bocsátasz. Nincs bened egy csepp könyörület? Hét hónapja, hogy elment az a lány, és azóta is csak lesütött szemmel járhatok idehaza. Egyéb gondom sincs, mint hogy kedvedre tegyek, mégis olyan a lelked, mint a ravatal. Minden szavad szemrehányás, gyanúság. Egy szót sem szólhatok, amit mérlegre ne tennél, bele ne magyaráznál. Mintha könyörtelen törvényszék elé állnék, úgy jövök haza.

ELIZABETH Még mindig titkolózol. Azt mondtad, hogy láttad a nép közt. Most meg kiderül, hogy...

PROCTOR Nem fogok csatázni veled a becsületedemért.

ELIZABETH (*igazolni akarja magát*) John, én csak éppen...

PROCTOR Elég legyen. Mért is nem mondtam ezt akkor, amikor először gyanúsítottál. De akkor gyöngé voltam, jámbor keresztyén módjára mindent bevallottam. Neked. Bolond voltam, hogy Isten helyett neked vallottam be akkor. Te nem vagy isten, Elizabeth, nem vagy isten, ezt ne felejtse el. Azért nem látod bennem a jót, azért ítélsz olyan könyörtelenül.

ELIZABETH Nem én ítélek. A szívedben hordod a bíráidat. Mindig hittem benned, hogy jó ember vagy. (*Mosolyog*) Ha megbomlasz is néha.

PROCTOR (*keserűen nevet*) Dermesztő a becsületesség, a szentség.

Kintről zaj hallatszik, Proctor arrafelé fordul. Indul az ajtó felé. Mary Warren lép be. Proctor, amint meglátja a lányt, egyenesen hozzá megy, megragadja a kabátja gallérját, dühösen

PROCTOR Mit tekeregsz te Salemben? Nem megtiltottam? Csúffá akarsz tenni? Miért hagyta itt a munkádat? Nem vagyunk jók hozzád? Nem kapod meg a béredet? Kilenc fontot egy évre?

Mary Warren odamegy Elizabethhez, és engesztelésül egy rongybabát ad neki

MARY Ajándékba hoztam, Proctorné asszony. Olyan sokat kellett ott ülni. Ezt varrtam közben.

ELIZABETH *(meglepődve nézi a babát)* Igen? Köszönöm. Szép kis baba...

MARY *(vékony, reszketeg hangon)* Szeretni kell egymást, minden felebarátunkat, Proctorné asszony.

ELIZABETH Úgy, úgy, szeretni kell.

MARY *(körülpillant a szobában)* Holnap jókor felkelek, kitakarítok. Nagyon álmos vagyok. Jó éjszakát. *(Megy kifelé)*

PROCTOR Mary. *(Mary megáll)* Igaz, amit beszélnek? Hogy tizennégy asszonyt tömlöcbe vetettek?

MARY Nem tizennégyet. Most már tizenkilencet. *(Kitör rajta a zokogás, kimerülten egy székre rogy)*

ELIZABETH Mi van veled? Mért sírsz? Mi bajod, kislányom?

MARY Osburnné asszonyt... fölakasztják. *(Rémülten hallgatnak, míg Mary tovább zokog)*

PROCTOR Felakasztják? *(Mary arcához hajol)* Azt mondd, felakasztják?

MARY Fel, fel.

PROCTOR És a kormányzóhelyettes? Hagyja ezt?

MARY Ő ítélte halálra. Muszáj volt neki. *(Széptíteni akarja a helyzetet)* De Goodnét nem kötik föl. Mert ő bevallott mindent.

PROCTOR Miféle mindent?

MARY Bevallotta... *(Iszonyodva emlékezik)* hogy szerződést kötött Luciferrel, hogy ennen vérével beírta nevét a fekete könyvbe, és hogy kötelezte magát az igaz keresztyének sanyargatására, amíg csak meg nem dől Isten trónusa, akkor aztán mindannyian a Sátánt fogjuk imádni, mindörökkön örökké.

PROCTOR *(kis csönd után)* Hiszen tudjátok, milyen bolond szájaskodó az a Sarah Good. Megmondátok a bírának?

MARY Proctor úr kérem, az az asszony majdnem megfojtott minket ott a törvény színe előtt.

PROCTOR Hogy fojtogathatott ott titeket?

MARY Ránk küldte a gonosz lelkét.

ELIZABETH Te Mary, te megint...

MARY Meg akart ölni, nem is most először.

ELIZABETH Ezt nem hallottam még soha tőled.

MARY Én sem tudtam azelőtt. Ó, sok mindentről nem tudtam. Mikor odaállt a bírák elé, arra gondoltam: nem, nem fogom vádolni. Hiszen olyan szegény, olyan vén, az árokban alszik. De aztán, hogy ott ült és tagadott, mindent tagadott, egyszerre valami rettenetes hidegséget éreztem, mászott a hátamon fölfelé, és a bőr megdermedt tőle a fejemen, és mintha vaskapocs szorította volna a torkomat, kapkodtam levegő után és akkor... (*Szinte transzba jön*) egyszerre csak meghallottam a hangot, kiáltó hangot, a saját hangomat, és ebben a szent pillanatban egyszerre csak világosan emlékeztem mindenre, amit az a vénasszony ellenem csinált.

PROCTOR Mit csinált hát ellened?

MARY (*mintha most ébredne rá a szörnyű titokra*) Járt ő itt nálunk, nem is egyszer, az előtt az ajtó előtt kéregetett, „egy kis kenyérdarabkát, egy kis pohárka almabort...” Igen ám, de tudják-e, amikor elzavartam: „takarodj innen”, mindig mormogott valamit a foga közt.

ELIZABETH Hogyne mormogott volna, ha éhes volt.

MARY De mit mormogott? Arra csak emlékszik, asszonyom, hogy a múlt hónapban két napig úgy fáj a hasam, hogy azt hittem, kilyukad! No ugye? Hát előtte való hétfőn éppen itt járt kéregetni, és akkor is rám morgott. Ettől volt a hasfájásom. Mi mástól?

ELIZABETH Emlékszem, hogy fájlaltad a hasad, de hogy attól...

MARY El is mondtam ezt Hawthorne bírónak, ő meg kivallatta: „Osburnné, mondta, mit mormogott maga, hogy a lány belebetegedett a maga átkaiba?” Az meg még feleselt is vele. (*A vénasszonyt utánozva*) „Kegyelmes uram, nem volt az átok. Csak a parancsolatokat mondtam. A parancsolataimat csak elmondhatom?”

ELIZABETH Nagyon értelmesen felelt.

MARY Az lehet. De mikor a bíró megszorítja: „Mondja csak el azokat a parancsolatokat” – hát egyetlenegy nem tudott mondani a tizből. Nem tudta soha a tízparancsolatot, rajtakapták a hazugságon.

PROCTOR És erre elítélték?

MARY (*látja Proctor riadt kételkedését, és élesebben mondja*) Hát persze, ha magamagát ítélte el.

PROCTOR Bizonyíték nélkül? Hol vannak a bizonyítékok?

MARY (*nagyobb türelmetlenséggel*) Mondom, hogy maga vallotta be. Ez az igazi, erős bizonyosság... a bíró is mondta.

PROCTOR (*egy pillanat szünet után*) Nem megy többet a bíróságra, Mary Warren.

MARY Engedelmet, uram, de bemegyek én, be, mindennap. Hát nem látja, milyen nehéz munkában vagyunk?

PROCTOR Micsoda munka? Öregasszonyokat kötélre juttatni! Keresztyén lány ilyet tehet?

MARY De hiszen ha bevallja, nem kötik föl. Sarah Good csak ülni fog, nem is sokáig. (*Visszaidézve, amit hallott*) Ez volt máma a nagy csoda, képzeljék, Goodné teherben van.

ELIZABETH Teherben? Megbolondultak? Hiszen hatvan felé jár.

MARY Pedig Griggs doktor is tanúsította, tele van színiültig. És pipázik is, férje meg nincs. De nem lesz baja, mert az ártatlan magzatot nem büntethetik. Igazán csudálatos. Lám, hogy mégis istennek tetsző munkát végzünk. Be is megyek mindennap. Mert én hivatalos személy vagyok ott a törvényszéken, ott mondták, és én... (*A színpad széléig hátrál*)

PROCTOR Majd adok neked, te hivatalos, te személy! (*A párkányhoz megy, leakasztja a korbácsot*)

MARY (*megrémül, de szembeszégül vele, tekintélyéért küzdve*) Nem hagyom többet, hogy megüssenek!

ELIZABETH (*hirtelen, hogy megelőzze a közeledő Proctort*) Mary, ígérd meg, hogy itthon maradsz.

MARY (*hátrál Proctor elől, de felegyenesedve, szembeszégülve*) Az ördög garázdálkodik Salemben, gazduram. Ki kell kutatni, hogy hova fészkelte be magát.

PROCTOR Majd kiverem én belőled azt az ördögöt! (*Fölemeli a korbácsot, indul, hogy elkapja a lányt, aki sikoltva hátrál*)

MARY (*Elizabethre mutat*) Pedig megmentettem az életét, igenis. (*Csönd. Proctor leereszti a korbácsot*)

ELIZABETH (*halkan*) Engem is vádoltak?

MARY (*reszketve*) Mondtak valamit. De én bizonyosságot tettem, hogy sem ördöngösségnek, sem ártásnak nem láttam jelét. Mondtam, hogy észrevettem volna, hiszen itt szolgálók... erre abbahagyták a vádat.

ELIZABETH Ki vádolt engem?

MARY Tiltja a törvény, nem mondhatom meg. (*Proctorhoz*) Ne tessék hát ilyennek lenni hozzám. Egy órával ezelőtt együtt vacsoráztam, együtt vacsoráztunk négy bíró úrral, meg a király küldöttjével. Így tessék velem beszélni ezentúl.

PROCTOR (*megjédt, émelvege mormogja*) Menj feküdni.

MARY (*toppant*) Aludni se tessék küldeni ezentúl. Tizenhét éves vagyok, az már felnőtt, ha hajadon is.

PROCTOR Fenn óhajt még maradni? Méltóztassék.

MARY Nem, aludni akarok.

PROCTOR (*dühösen*) Hát jó éjszakát.

MARY Jó éjszakát. (*Bizonytalanul megy ki, nincs megelégedve magával. Proctor és Elizabeth egymásra bámulnak*)

ELIZABETH (*csöndesen*) Ránk is hálót vetett.

PROCTOR Dehogyis.

ELIZABETH Halálomat akarja az. Sejtettem, egész héten vártam már.

PROCTOR (*meggyőződés nélkül*) Abbahagyták, hallottad.

ELIZABETH Holnap majd újra kezdik. Az a lány nem nyugszik, amíg engem is el nem visznek.

PROCTOR Nyugodj már meg. Ül le.

ELIZABETH Halálomat akarja. Magad is tudod.

PROCTOR Ül le, jó? (*Elizabeth leül, reszket. Proctor halkan beszél, tartani próbálja benne a lelket*) Igazán meg kell most gondolnunk.

ELIZABETH (*gúnyosan, kétségbeesve*) Hát persze, majd gondolkodunk.

PROCTOR Ne félj. Elmegyek Ezekiel Cheeverhez. Megmondom neki, hogy Abigail milyen játékot űz.

ELIZABETH Tizennyolcan vannak becsukva... mit tehet már itt Cheever. Egy van csak hátra. Menj el Abigailhez.

PROCTOR (*megdermed a gondolattól*) Mit mondhatnék neki?

ELIZABETH (*kedvesen*) Tedd ezt meg, John. Nem értesz az ilyen lányokhoz. Amit ígértél neki az ágyban...

PROCTOR Mit ígértem?

ELIZABETH Kimondva vagy némán, mégiscsak ígéret volt az. Azzal kel, azzal fekszik, tudom én, hogy megöl, és a feleséged lesz. (*Proctor dühbe gurul, szólni sem tud*) Te vagy az istene, tudom. Mondhatott volna ezer nevet is... mért éppen az enyémet mondta? Honnan vette a bátorságot? Goodnét könnyű vádolni, az árokban alszik. Osburnét

is, a részeges féleszűt. De egy gazdánét! Nagy nyereséget remél, azért ilyen merész. Nagy nyereséget, téged, John.

PROCTOR Álmban sem gondolhat arra. *(Meggyőződéssel mondja)*

ELIZABETH *(megfontoltan)* Mutattál valaha is megvetést iránta? Ugye, hogy nem. Ha csak elmegy melletted a templomban, belepirulsz.

PROCTOR A vétkeim miatt pirulok.

ELIZABETH Ő nem annak veszi.

PROCTOR És te, te minek veszed?

ELIZABETH *(engedékenyen)* Én? Azt szégyelled, hogy én is ott vagyok.

PROCTOR Nem értesz meg, és nem is akarsz. Hét álló hónap óta... Ha kőszívem volna, az is összetört volna melletted a szégyenkezéstől.

ELIZABETH Akkor menj el, és mondd a szemébe, hogy ringyó. Törd össze a reménységét, akármit ígértél is neki, John.

PROCTOR *(a foga között)* Jól van. Megyek akkor. *(A puskájáért megy)*

ELIZABETH *(reszket, fél)* Ha szíved szerint tennéd...

PROCTOR Utálom, jobban utálom, mint a poshadt almabort. De ha így kergetesz...

ELIZABETH Dehogy kergetlek, csak kérlek.

PROCTOR Olyan aljas vagyok? Olyan áljasnak ismersz?

ELIZABETH Sose mondtam, hogy az vagy.

PROCTOR Akkor mért mondasz folyton, hogy ígéretet tettem? Nem ígértem neki egyebet, mint amit a csődör a kancának.

ELIZABETH Én csak azt kértem, hogy vond vissza az ígéretedet. Mért kell ezért haragudni?

PROCTOR Mert gyanúsítasz. Mert nem vagyok becsstelen. Minek is mentegetőzőm? Ez az egy vétkem volt, de te mindig ezen rágódsz. Halálomig üldözni fogsz a szemrehányásoddal, soha meg nem szabadulhatok.

ELIZABETH *(kitör)* Megszabadulhatsz, mihelyt megérzed, hogy én vagyok az asszonyod, egyes-egyedül. De az ő taplója még mindig égeti a füledet, ne tagadd, John Proctor!

Hirtelen megjelenik egy alak az ajtóban, mintha az égből pottyant volna. Odanéznek. Hale tiszteltes lépett be. Bizonytalanabb, engedékenyebb. Mintha büntudatra ébredt volna

HALE Jó estét.

PROCTOR Hale tiszteletes? Jó estét kívánok. Kerüljön beljebb.

HALE (*Elizabethhez*) Remélem, nem ijedt meg tőlem.

ELIZABETH Nem, dehogyis. De olyan váratlanul jött. Lódobogást se hallottunk.

HALE Proctorné asszony?

PROCTOR A feleségem, Elizabeth.

HALE (*meghajol, aztán mondja*) Nem akartak még lefeküdni?

PROCTOR (*csak most teszi le a puskát*) Nem, nem. (*Hale beljebb lép. Proctor magyarázza az idegességét*) Nem számítottunk ilyen kései vendégre, de tiszteletes urat szívesen látjuk. Tessék, üljön le.

HALE Köszönöm. (*Leül*) Üljön le maga is, Proctorné.

Elizabeth leül, nem veszi le a szemét a vendégről. Szünet. Hale körülnéz a szobában

PROCTOR (*megtöri a csendet*) Egy kis almabort?

HALE Köszönöm, nem bírja a gyomrom. Meg más utam is van ma este. Tessék csak leülni. (*Proctor leül*) Nem akarok sokat időzni, de beszélnem kell magukkal.

PROCTOR A törvényszéktől tetszik jönni?

HALE A magam jószántából. A törvényszék felhatalmazása nélkül. Ide hallgassanak. (*Megnyalja a szája szélét*) Nem tudom, hallották-e már, Proctorné neve megemlítetett a törvényszék előtt.

PROCTOR Hallottuk. Mary Warren mondta, a cselédünk. Nem tagadom, megdöbrentünk.

HALE Nem vagyok itt ismerős, hiszen tudják. Nehéz így nekem világosan látni, hogy kik is azok, akiket a törvény előtt megvádolnak. Arra szántam tehát ezt a délutánt és az estét, hogy házról házra járjak. Éppen Rebecca Nurse-től jövök.

ELIZABETH (*rémülten*) Rebeccát is vádolják?

HALE Isten őrizz, hogy ilyen lelket megvádoljanak. De az ő neve is megemlítetett.

ELIZABETH (*nevetni próbál*) De tiszteletes úr csak talán nem hiszi el, hogy Rebecca az ördöggel praktikálhatott?

HALE Ami lehetetlennek látszik, az gyakran lehetséges.

PROCTOR (*meglepődve*) Nem lehet. Azt nem hiheti.

HALE Veszedelmes időket élünk, Proctor gazda. Senki sem kételkedhetik abban, hogy sötét hatalmak esküdtek össze a salemi gyülekezet ellen. Ily sok bizonyosság ellenében ki merne még kételkedni. Nemde?

PROCTOR (*kitér a válasz elől*) Nem vagyok járatos ebben a dologban. De nehezen hinném el, hogy egy jámbor, imádságos asszony hetvenéves korában összeadhatná magát titokban a Sátánnal.

HALE Ez bizonyos. De a Sátán csalárd – mindnyájan tudjuk. Korántsem érte még vád Rebecca asszonyt, s hiszem, hogy nem is éri. (*Szünet*) Talán feltehetnék néhány kérdést, ami e ház keresztyéni tisztaságát illeti.

PROCTOR (*hidegen, ellenségesen*) Csak tegyen. Nem félünk a kérdéseitől, uram.

HALE Rendben van. (*Kényelembe helyezkedik*) Parris tiszteletes úr kimutatásaiban lapozgatva meglepődve láttam azt a feljegyzést, hogy Proctor uram ritkán látogatja az istentiszteletet.

PROCTOR Tévedni tetszik. . .

HALE Tizenhét hónapban tizenhatszor. Erre csak azt mondhatom: ritkán. Ha okát adná távolmaradásának. . .

PROCTOR Nem gondoltam, tiszteletes uram, hogy bárkinek is számadással tartozom, akár bemegyek, akár idehaza maradok. Egyébként a feleségem egész télen betegeskedett.

HALE Erről is tudok. S egyedül nem mehetett volna?

PROCTOR Amikor tudtam, mentem is. Ha meg nem tudtam, imádkoztam idehaza.

HALE A tanya az nem templom, ennyit maga is tud a hittanból.

PROCTOR Tudok még többet is. Példának okáért, hogy a pap akkor is könyöröghet az Úrhoz, ha nem áll arany gyertyatartó az Úrasztalán.

HALE Arany gyertyatartó?

PROCTOR Mikor a salemi templomot felépítettük, ön gyertyatartókat állítottunk, Francis Nurse öntötte, az ő keze méltó volt a szent munkára. Jött aztán ez a Parris, és húsz héten át egyébről sem prédikált, csak az arany gyertyatartókról. Össze is könyörögte végül. Én hajnaltól késő estig túrom a földet, de már az égre se emelhetem a szemem, mert elkápráztatja az arany gyertyatartó, amit odakívánt a pénzünkért az Úrasztalára, a könyöke mellé. Felnézek rá, és belém

reked az imádság. Székesegyházról ábrándozik a mi kis imacsűrünkben.

HALE (*gondolkozik, aztán mondja*) Akkor is. Igaz keresztyénből soha nem lesz templomkerülő. (*Szünet*) Ugyebár három gyermekük van? PROCTOR Három fiú.

HALE Csak kettőnek láttam a nevét a keresztelési anyakönyvben. Hogy lehetséges ez?

PROCTOR (*beszélni kezdene, elhallgat, de aztán mégsem tudja magában tartani*) Parris tiszteletes ne tegye rá a kezét a gyermekemre, még a szent keresztségben se. Ami őrajta ragyog, az nem az isteni elhivatás fénye, hanem...

HALE Ez aztán igazán nem magára tartozik. Akit pappá szenteltek, azon az elhivatás fénye ragyog.

PROCTOR (*belepirul az ellenszembé, de mosolyogni próbál*) Mi hát a gyanúja, tiszteletes uram?

HALE Gyanú? Szó sincs róla.

PROCTOR A zsindelet felszegeztem a templomra, az ajtót is én tettem fel.

HALE Csakugyan? Ez mindenesetre jó jel.

PROCTOR Lehet, hogy meggondolatlanul háborogtunk, de csak őellene, nem keresztyén hitünk ellen. Pedig, ugye, erre gondolt?

HALE (*nem hagyja rá egészen*) Legfeljebb arra, hogy amit elmondott, az ingatag lélekre vall.

ELIZABETH Éppen hogy kemények voltunk Parris tiszteleteshez. Nincs igazam? Hitünkben soha nem ingadoztunk, nem hajoltunk az ördöghöz.

HALE (*meghajol, elismerve, amit Elizabeth mond. Aztán rákérdez olyan hangsúllyal, mintha titkos próbatétel következne*) A parancsolatokat ismered, Elizabeth leányom?

ELIZABETH (*gondolkozás nélkül, kissé meg is sértve*) Egytől egyig. Senki nem lelhet kivetnivalót az életemben. Hitvalló keresztyén asszony vagyok.

HALE És Proctor gazda?

PROCTOR Én is tudom. Egészen biztosan.

HALE (*Elizabeth nyílt tekintetét nézi, aztán Proctorhoz fordul*) Akkor hát mondja.

PROCTOR A parancsolatokat?

HALE Igen.

PROCTOR (*a mennyezetre néz, izxadni kezd*) Ne öl.

HALE Helyes.

PROCTOR (*számolja az ujján*) Ne lopj. Ne kívánd a te felebarátodnak jószágát, és ne csinálj magadnak faragott képet. Az Úrnak, a te Istednek nevét hiába fel ne vedd; ne legyenek néked idegen isteneid énelőttem. (*Kis habozás után*) Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt. (*Szünet. Azután*) Tiszteld atyádat és anyádat. Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot. (*Belesült. Az ujjait számolja, tudva, hogy egy hía van*) Ne csinálj magadnak faragott képet.

HALE Ezt már másodszor mondja.

PROCTOR (*megsemmisülve*) Persze. (*Legyint*)

ELIZABETH (*halkan*) A paráználkodás...

PROCTOR (*szíven döfték*) Igen. (*Vigyorral próbálja elűtni*) Lám, ketten mégiscsak győzzük. (*Hale csak Proctort nézi, erejét megfeszíti, hogy megértse. Proctor egyre kellemetlenebbül érzi magát*) Talán nem esik súlyosan a latba...

HALE A hittan a mi erős várunk, s csak ép falú vár állhat ellene az ellenségnek. (*Feláll, zavartnak látszik. Gondolataiba merül egy darabig*)

PROCTOR Házam népének semmi köze a Sátánhoz.

HALE Azért imádkozom, hogy ne legyen köze. (*Egyikről a másikra néz, mosolyogni próbál, de aggályai láthatóan kiülnek az arcára*) Akkor hát jó éjszakát mindnyájuknak.

ELIZABETH (*nem tudja türtőztetni magát*) Tiszteletes úr. (*Hale visszafordul*) Engem gyanúsít valamivel? Ugye engem?

HALE (*rendkívül zavart, megpróbál kitérni*) Proctorné asszony, nem az én tisztem az ítélet. Az Úrtól kapott tudományomat a törvényszék rendelkezésére bocsátom. Jó egészséget, minden jót. (*Johnhoz*) Jó éjszakát, uram. (*Megy kifelé*)

ELIZABETH (*kétségbeesés látszik rajta*) Meg kell mondanod, John.

HALE Mit? Miről beszél?

ELIZABETH (*széltű unszolással*) Mondd meg neki. (*Kis szünet. Hale kérdőleg néz Proctorra*)

PROCTOR (*küszködve*) Nekem... nekem nincsenek tanúim. Be se bizonyíthatom. Szavamat adom rá. A gyerek betegségének semmi köze a boszorkánysághoz.

HALE (*megütődve áll*) Semmi köze?

PROCTOR Parris tiszteletes rajtakapta a lányokat az erdőn. Megijedtek. Belebetegedtek.

HALE Ki mondta ezt magának?

PROCTOR (*babozik, majd kimondja*) Abigail Williams.

HALE Abigail!

PROCTOR Ó.

HALE (*tágra nyitott szemmel*) Abigail Williams mondta azt magának, hogy ennek semmi köze a boszorkánysághoz?!

PROCTOR Aznap mondta, amikor meg tetszett érkezni.

HALE (*gyanakodva*) Miért hallgatott, miért nem szólt nekem hamarabb?

PROCTOR Most este tudtam csak meg, hogy ki mindenkit tettek boldondá ezzel az esztelenséggel.

HALE Esztelenség? Uram, én magam hallgattam ki Titubát, Sarah Goodot, ők is, mások is bevallották, hogy az ördöggel cimborálnak. Mert ők bevallották.

PROCTOR Hogyne vallottak volna, hiszen a tagadásért kötél jár. Akármilyen szörnyűséget magukra vállaltak volna, hogy az életüket mentseék. Erre nem tetszett gondolni?

HALE De gondoltam. Hogyne gondoltam volna. (*Valami gyanú ébred benne, de elhártja. Nézi Elizabetet, aztán Johnnt*) Amit most mondott, megerősítené a törvényszék előtt is?

PROCTOR Én... én nem számítottam rá, hogy a törvény elé álljak. De ha kell, elmegyek.

HALE Talán nem biztos a dolgában?

PROCTOR Biztosnak biztos vagyok. De vajon az urak ott a törvényszéken hitelt adnak-e nekem? Látja, itt a feleségem. Soha nem hazudott, nem is tudna. Mindenki így ismeri. És maga, a nagy tudású pap, mégis képes öt gyanúba hozni. A bíróságról sem tehetek fel több jót.

HALE (*higgadtan beszél, Proctor szavai erősen hatottak rá*) Proctor fiam, légy őszinte hozzám. Aggaszt engem az a szóbeszéd, hogy te nem hiszel semmiféle boszorkányban. Azt mondtad, hogy nincsenek. Igaz-e ez?

PROCTOR (*tudja, hogy minden ezen fordul meg, küzdenie kell Hale iránti ellenszenvével, és saját magával, hogy egyáltalán feleljen*) Nem tudom már,

mit mondtam. Lehet, hogy ezt. Nem tudom, hogy vannak-e, de hogy ide jöhetnek kísérteni. . . abban nem hiszek.

HALE Így hát abban sem hiszel. . .

PROCTOR Nem értek én ehhez. A Biblia is szól boszorkányokról, én ez ellen nem szólok.

HALE És te, lányom?

ELIZABETH Én. . . én nem hiszek bennük.

HALE (*megütöközve*) Nem hiszel?

PROCTOR Ne ingereld, Elizabeth.

ELIZABETH (*Hale-bez*) Ha egy asszony igaz úton jár, nem hiszem, hogy az ördög elragadhatná a lelkét. Igaz asszony vagyok, tiszteletes úr. Hogy lehetne az, hogy valaki csupa jót tesz, a lelke pedig titokban a Sátáné?

HALE Hiszi, hogy vannak boszorkányok, vagy nem?

ELIZABETH Ha engem is közéjük sorol, akkor nem hiszem.

HALE Csak nem akar szembeszállni az evangéliummal?

PROCTOR Minden szavához ragaszkodik.

ELIZABETH Abigailt kérdezze az evangéliumról, ne engem. (*Hale rábámul*)

PROCTOR Sose kételkedett az evangéliumban. Ezzel nem gyanúsíthatja. Keresztyén ház ez, igaz keresztyén.

HALE Higgyetek Istenben; kereszteltessétek meg a harmadikat is minél előbb, látogassátok a templomot minden vasárnap, és éljetekek békességben egymással.

Giles Corey jelenik meg az ajtóban

GILES John.

PROCTOR Mi az, Giles? Baj van?

GILES Elfogták a feleségemet. (*Francis Nurse jön be*) Rebeccát is.

PROCTOR (*Francishez*) Rebecca a börtönben?

FRANCIS Cheever jött érte, föltette a kocsijára. A börtöntől jövünk most. Még beszélni sem hagytak velem.

ELIZABETH Ezek megvesztek, tiszteletes uram.

FRANCIS (*Hale-bez meg*) Tiszteletes úr. Nem beszélne az alkormányzóval? Nem hagyhatja jóvá, amit ezek. . .

HALE Csillapodjék, kérem.

FRANCIS A feleségem volt az eklézsia támasza, talpköve, uram. (*Gilesre mutat*) És Martha Corey. Ki jutott közelebb Istenhez, mint ő?

HALE Mivel vádolják a feleségét?

FRANCIS (*gúnyos, erőltetett nevetéssel*) Gyilkossággal! Rebeccát gyilkossággal. (*Gúnyosan idézi az elfogatóparancsot*) Putnamné asszony csecsemő gyermekeinek bűbajos és természetellenes meggyilkolása okából. Mit tehetnék, tiszteletes úr?

HALE (*megzavarodva fordul el Francistól, szünet után*) Higgye el, Francis, ha Rebeccát megronthatták, akkor az egész világ méltó a kárhozatra. Bizza az ítéletet a bíróságra, bizonyos vagyok benne, hogy onnan hazaengedik.

FRANCIS Azt mondja, hogy bíróság elé állítják?

HALE (*magyaráz*) Nézze, ha vérzik is a szívünk, nem hátrálhatunk. Nem olyan időket élünk. Szörnyű összeesküvést szőtt itt a gonosz — régi tisztelet, barátság nem foghatja le harcos kezünket. Szörnyű jeleket láttam a törvényszéken, az ördög felütötte fejét Salemben, ingadozás nélkül nyomon kell követnünk a vádat, bárhová mutat is.

PROCTOR (*ingerülten*) Hogy ölhetne meg gyermekeket egy asszony?

HALE (*fájdalmasan*) Emlékezz, a Sátán kedves volt Isten előtt a mennyben, még egy órával bukása előtt is.

GILES Mondtam én egy szóval is, hogy boszorkány a feleségem? Csak azt mondtam, hogy könyveket olvas.

HALE Mivel is vádolták voltaképpen a feleségét?

GILES Az átkozott kurafi, az a Walcott jelentette föl. Az úgy volt, hogy vett a feleségemtől egy disznót, de még vagy öt évvel ezelőtt. A disznó megdöglött. Ő meg elkezdett ugrálni, hogy visszakapja a pénzét. Martha megfelelt neki: Semmi ember kend, Walcott, ha egy disznóval sem tud rendesen bánni. Az meg megy a bíróságra, hogy a disznó azért döglött meg négy hétre, mert Martha elvarázsolta a könyveivel.

Ezekiel Cheever lép be. Ijedt csönd

CHEEVER Jó estét, Proctor.

PROCTOR Maga az, Cheever? Jó estét.

CHEEVER Adjonisten maguknak is. Jó estét, tiszteletes úr.

PROCTOR Tán csak nem a bíróság képviselőjében?

CHEEVER De bizony éppen abban. Hites esküdt vagyok a bíróságon, ha nem tudná.

Herrick porkoláb jön, harminc-egynéhány éves, szégyenkezve áll meg

GILES Te, Ezekiel, kár egy becsületes szabónak a pokolban sülni, amikor mennybe is juthatott volna. Márpedig ezért pokolra mégy, hallod?

CHEEVER Csak azt teszem, amit nekem parancsolnak. Ezt magad is tudod. Légy szíves hát, és ne küldj a pokolba. Mert azt nem tűröm, tudd meg. Nem tűröm. *(Fél Proctortól. Belenyúl a kabátja zsebébe)* Nyugodt lehetsz, Proctor, akárhány mázsa a törvény súlya, elbírom. *(Előveszi az elfogatóparancsot)* Itt az írás, a feleségedre.

PROCTOR *(Hale-höz)* Azt mondta, nem vádolják.

HALE Nem tudtam róla. *(Cheeverhez)* Mikor írták meg?

CHEEVER Tizenhatot kaptam ma estére. Az övét is.

PROCTOR Ki vádolta meg?

CHEEVER Ki? Abigail Williams.

PROCTOR És a bizonyosság? Mi a bizonyosság?

CHEEVER *(körülnéz a szobában)* Sok dolgom van még. Azt rendelték, hogy kutassam át a házát. De minek kutassam? Adja ide szépen azokat a bábukat, amikkel a felesége praktikál.

PROCTOR Bábukat?

ELIZABETH Nem játszom én bábukkal. Kislánykorom óta nem volt babám.

CHEEVER *(zavartan tekinget körül; a párkányon ott a baba, amit Mary Warren hozott)* És ez, ez nem bábu, Proctorné asszony?

ELIZABETH Ez? *(Felveszi)* Ez Maryé.

CHEEVER *(óvatosan)* Nem volna szíves ideadni?

ELIZABETH *(odaadja. Hale-höz)* Bábuk ellen is vádat emelnek?

CHEEVER *(vigyázva tartja)* Más bábuk is vannak itt?

PROCTOR Nincsenek. Ez is csak ma este került ide. És a bábu mit jelez?

CHEEVER Márhogy a bábu? *(Vigyázva forgatja a babát)* Azt is jelezheti... Jöjjön csak velem, Proctorné.

PROCTOR Nem megy. (*Elizabethhez*) Keltsd csak föl Maryt.

CHEEVER (*idétlenül nyúlkál Elizabeth felé*) Nem. Nem mehet el szem elől. Az tilos.

PROCTOR (*előki a kezét*) Ne illesse a feleségemet se a szemével, se a gonosz lelkével. Keltsd fel Maryt.

Elizabeth felmegy a lépcsőn

HALE Mit jelez a bábu, Cheever uram?

CHEEVER (*forgatja a bábút*) Amint mondják, azt jelezheti... (*Főlemeli a bábu szoknyáját, rémülten mered rá*) Itt van, ni! Ide nézzen.

PROCTOR (*utánanyúl*) Mi van ott?

CHEEVER Mi ám! (*Hosszú tűt húz ki a bábuból*) Egy tű! Herrick! Herrick! Ide nézz, itt a tű! (*Herrick odamegy*)

PROCTOR (*dühösen, vadul*) És az mért olyan nagy csuda?

CHEEVER (*reszket*) Nem lesz könnyű a feleségének ez a tű. Én se tudok mindent, de ebből a tűből semmi jó nem származhatik magukra. (*Hale-nek mutatja*) Tiszteletes úr is látta ugyebár ezt a tűt?

HALE Nem tudom, mit akarhat vele.

CHEEVER (*kimeredt szemmel, reszketve*) Az a lány, a Williams lány. Ahogy vacsoráztak Parris tiszteletesnél, egyszer csak se szó, se beszéd, a földre hull. Mint a meglőtt madár. És olyan sikoltozást művel, hogy a kőszikla belefacsarodna. A pap odamegy, nézi, hát egy tű van beleszúrva a hasába. Egyujnyi mélyről húzta ki. Kérdik tőle, honnan ez a sebesülés, s eskü alatt vallja, hogy (*Proctorhoz*) a kegyelmed felesége praktikál ellene.

PROCTOR Ó maga szúrta a hasába. (*Hale-höz*) Remélem, nem hiszik egy szavát sem, uram.

Hale hallgat, megdöböntette ez a bizonyíték

CHEEVER Nehéz bizonyosság! (*Hale-höz*) És erre itt találom Proctorné bábuját. Mert itt találtam. A baba hasába is bele van szúrva egy tű. Akármilyen legyenek, ha még ez sem elég bizonyosság az ördögi praktikára. (*Proctorhoz*) Ne is ellenkezzék velem, mert...

Elizabeth jön be Mary Warrennel. Proctor a karjánál fogva odahúzza a lányt Hale-bez

PROCTOR Ide gyere. Mondd meg, hogy került ez a bábu a házunkba?

MARY (*fél, nagyon halkán*) Micsoda bábu, kérem?

PROCTOR (*türelmetlenül mutat a Cheever kezében levő babára*) Ez, ez a bábu.

MARY (*nézegeti, kitérve*) Az enyém, azt hiszem.

PROCTOR A tied, vagy nem a tied?

MARY Az enyém.

PROCTOR És hogy került ide a házunkba?

MARY (*a riadt arcokat nézi maga körül*) Máma csináltam, a törvénytárséknak, és este Proctornénak adtam.

PROCTOR (*Hale-bez*) Itt van, ni, látják.

HALE Mary Warren, egy tű volt a bábuban.

PROCTOR (*hirtelen*) Te magad szúrtad bele azt a tűt.

MARY Azt hiszem, én, igen, azt hiszem.

PROCTOR (*Hale-bez*) Na, látja.

HALE (*közélről figyeli Mary Warrent*) Gyermekem, biztosan emlékszel? Mert az is lehet, hogy valaki kitanított, hogy mit mondj.

MARY Kitanított? Dehogyan, tudom én, hogy mit beszélek. Tessék megkérdezni Susanna Walcottot, a szeme előtt varrtam a bábút. (*Még jobb gondolata támadt*) Abbyt kérdezzék, ő ült mellettem, ahogy csináltam.

PROCTOR (*Hale-bez, Cheeverre mutatva*) Küldje el. Hallotta, amit a lány mondott. Kergesse el ezt az embert, tiszteletes úr.

ELIZABETH Mi baj van azzal a tűvel?

HALE Mary gyilkossággal vádolja magát, fondorlatos, kegyetlen gyilkossággal.

MARY Nem, nem vádolom gyilkossággal.

HALE Abigailbe beleszúrtak, egy tűt találtak a hasába fúródva.

ELIZABETH És engem gyanúsít?

HALE Igen.

ELIZABETH (*elakadó lélegzettel*) Mi? Az a lány, az a gyilkos. Meg kell szabadítani tőle a világot!

CHEEVER (*Elizabethre mutat*) Hallották. Megszabadítani tőle a világot. Herrick, maga is hallotta!

PROCTOR (*hirtelen kitépi az elfogatóparancsot Cheever kezéből*) Ki innen!

CHEEVER Ne merje azt az írást. . .

PROCTOR (*széttépi*) Kifelé, ki innen!

CHEEVER Eltépte? A kormányzóhelyettes keze írását?

PROCTOR Az is mehet a pokolba, magával együtt. Ki innen!

HALE De kérem, kérem. . .

PROCTOR Mehet velük, maga bukott pap.

HALE De hiszen ha ártatlan, akkor a törvényszék ügyis. . .

PROCTOR Ha ártatlan. De hogy Parris ártatlan-e, meg Abigail, azt nem is kérdezik. Aki vádaskodik, az mindjárt szent? Ma született bárány? Tudom én, mi pusztít Salemben. A bosszúállás. Mi, salemiek, ugyanazok vagyunk, mint azelőtt. De ezek a bolond kis szajhák kezükbe kaparintották a törvény kulcsát, s azóta a bosszú írja a törvényt. Ezt az írást is a bosszúállás szülte. Nem dobom oda a feleségemet a bosszúállásnak.

ELIZABETH Hadd menjek, John.

PROCTOR Nem mehetsz.

HERRICK Kilenc fegyveresem áll odakint, hogy tarthatnád itt az aszszonyt? A törvény ellen én sem tehetek.

PROCTOR (*Hale-re támad, ütésre készen*) Elnézné, hogy elvigyék?

HALE A bíróság méltányos. . .

PROCTOR Pilátusok! Nem moshatja soha tisztára a kezét, ha ezt hagyja!

ELIZABETH John. Tudom, hogy velük kell mennem. (*Proctor nem bír ránézni a feleségére*) Mary, reggelre van még kenyér, délután dagassz be. Segíts a gazdádnak, mintha a lánya volnál. Többet is kérhetnék tőled. (*Küzd a sírással. Proctorhoz*) Ha felébrednek a gyerekek, ne szólj előttük a boszorkányság vádjáról, ne rémítsd meg őket. (*Nem tudja folytatni*)

PROCTOR Hazahozlak. Hamarosan hazajössz.

ELIZABETH Hozz haza, minél hamarabb.

PROCTOR Elsöpörjük azt a törvényszéket, nefélj semm it.

ELIZABETH (*nagyon fél*) Nem félek semmit. (*Körülnéz, mintha meg akarná őrizni a szoba képét*) Mondd azt a gyerekeknek, hogy beteghez men-tem.

Kimegy, Cheever s Herrick utána. Proctor utánuk néz egy pillanatra az ajtóból. A bilincs csattanása behallatszik

PROCTOR Herrick, Herrick, ne tedd bilincsbel! *(Kiszalad az ajtón. Kívülről)* Gazemberek, ne láncoljátok meg! Vegyétek le! Nem engedem! Hagyd!

Más hangok is hallatszanak, vitatkozás. Hale-t a bizonytalanság és a bűntudat égeti, elfordul az ajtótól, hogy ne lássa. Mary Warren sírva fakad, leül és zokog. Giles Corey szólítja meg Hale-t

GILES Egy szava sincs? Hamisság az egész, borzalmas hamisság, hiszen látja. Mitől némult meg? *(Két poroszló és Herrick jön, Proctort félig húzzák, félig lökik be az ajtón)*

PROCTOR Megkeserülöd még ezt, Herrick!

HERRICK *(libegve)* Esküszöm, John, nem tehetek róla. Mindenkit bilincsbe, ez a parancs. Most maradj békén idebent, míg elmegyünk.

Kimegy a poroszlókkal. Proctor ott marad állva, szaggatottan libeg. Lódobogás, szekérsörgés kintről

HALE *(teljes meghasonlásban)* Proctor testvérem...

PROCTOR Kifelé innen!

HALE Békesség, Proctor, békesség. Mindent elmondok a törvény előtt, ami csak mentségére szolgálhat. Bár megvilágosítana: bűnös-e a felesége, vagy ártatlan. Gondolja meg: mindenki elvesztette a józan esztét, és maga kislányok bosszúállásáról beszél. Ki hiszi ezt el?

PROCTOR Gyáva! Ha Isten felszentelt papja, akkor is gyáva.

HALE *(megrendülten)* Hiszem, hogy Isten nem engedné meg, hogy kicsi oknak ilyen szörnyű következése legyen. A börtönök tele vannak, a legjelesebb bírák üléseznek itt Salemben. A bitó kísért. Nagy okának kell lenni, hogy ilyen nagy a készüllet. Ki tudja? Talán egy gyilkosság történt valaha Salemben, és soha nem került napvilágra. Talán egyéb szörnyűség. Titkos szentségtörés, istenkáromlás, és ez mérgezett meg mindent égen és földön. Ki tudja? Ezen gondolkozzék, Proctor, és segítsen felfedni azt a bűntettet, amelynek titka fojtogatja Salemet. Nem lehet más tennivalónk, amikor romlásban van

a világ. (*Gileshez és Francishez megy*) Mindannyian ezt kerestétek, gondolatok arra, hogy ki miatt áradt ki az ég iszonyú haragja?! Imádkozni fogok, ti is órá emeljétek szemeteket. (*Elmegy*)

GILES (*megdöbbenette Hale*) Soha nem hallottam gyilkosságról Salemben.

PROCTOR (*ő is Hale szavait forgatja még*) Hagyjál, Giles, hagyjál most.

GILES (*reszketve*) Végünk van, John, mit gondolsz?

PROCTOR Eredj most haza. De holnap még beszélünk róla!

GILES Te is gondolkozz. Átjövünk jó korán. Jó lesz?

PROCTOR Holnap, holnap, igen.

GILES Akkor hát... Jó éjszakát. (*Elmegy*)

MARY (*egy pillanat múlva, riadt, reszkető hangon*) Proctor uram. Bizonyosan hazaengedik, már holnap. Meglesz hozzá a bizonyosság.

PROCTOR Velem jössz holnap a törvényszékre. Mindent elmondasz nekik.

MARY Én nem... Én nem mondhatom Abigailre, hogy gyilkos.

PROCTOR (*fenyegetően fordul a lány felé*) Elmondod a bíróság előtt, hogy került ide az a bábu, és hogy ki szúrta belé a tűt!

MARY Megöl, ha ezt mondom! (*Proctor közelebb megy hozzá*) És azt fogja mondani, hogy Proctor úr házasságtörő... Parázna...

PROCTOR Szólt neked erről?

MARY Tudok róla!... Ezzel a váddal fog támadni. Mert megteszi!

PROCTOR (*ballgat, majd önmagától is utálkozva*) Akkor legalább oda lesz a szentsége. (*Mary elfordul tőle*) Együtt esünk a verembe. Mondj csak el ott mindent, amit tudsz.

MARY (*ijedten*) Nem lehet, nem, rajtam áll bosszút!

Proctor utoléri, elkapja, a lány folyton csak azt kiáltja: „Nem lehet, nem lehet!”

PROCTOR A feleségem nem halhat meg miattam. Cafatokra verlek, de az a szent asszony nem halhat meg miattam.

MARY (*ki akarja magát szabadítani*) Lehetetlen... Nem lehet...

PROCTOR (*torkon ragadja, mintha meg akarná fojtani*) Erősítsd a szíved, hogy legalább elviselhesd. Most már meg nem állítod! Az ég és pokol minden hatalma összezsap most körülötted. Itt táncolnak a te hátadon

meg az enyémen. Áll a harc belül is, a lelkünkben... *(Lelőki a lányt a padlóra. Az még mindig azt kiáltozza: „Nem lehet! Nem lehet!”... Aztán csak áll, bámul, s félig magának mondja, a nyitott ajtó felé fordulva)* Békesség... Azok vagyunk, akik mindig voltunk, csak most mezítelen. *(Mintha valami iszonyat felé haladna, az égre néz)* Úgy bizony, mezítelen, mezítelen... És hogy fúj a szél... Isten jeges szele. *(A lány egyre ismételteti, zokogva: „Nem lehet! Nem lehet!”)*

FÜGGÖNY

III. FELVONÁS

A salemi kvéker imaház gyülekezeti szobája, amely most a törvényszék előszobájául szolgál.

Amikor a függöny felmegy, a helyiség üres, csak a napfény ömlik be a hátsó fal két magas ablakán. A szoba ünnepléses, sőt komor. Súlyos gerendák végei látszanak, a falakat különböző szélességű deszkákból ácsolták. Jobboldalt két ajtó nyílik a tulajdonképpeni imaházba, ahol a törvényszék ülészik. Baloldalt egy másik ajtó: a kijárat.

Bal kéz felől egyszerű pad, jobb kéz felől egy másik. Középen hosszú tanácsasztal, mellette zsámolyok, s egy tekintélyes karosszék.

A jobb oldali falon túlról behallatszik Hawthorne bíró vádló hangja, amint éppen kérdez valamit, azután egy női hang, a Martha Coreyé, válaszol

HAWTHORNE HANGJA Nos, Martha Corey, bőséges bizonyság van előttünk, melyből kitetszik, hogy jövendőmondásra adtad magad. Merészeled-e tagadni?

MARTHA COREY HANGJA Ártatlan vagyok a boszorkányságban. Nem is tudom, mi az, hogy boszorkány.

HAWTHORNE HANGJA Akkor honnan tudod, hogy nem vagy boszorkány?

MARTHA COREY HANGJA Ha az volnék, tudnám.

HAWTHORNE HANGJA Miért sértegeted ezeket a gyermekeket?

MARTHA COREY HANGJA Nem sértegetem őket. Nevetek rajtuk!

GILES HANGJA *(ordítva)* Bizonytságot hozok a törvényszék elé!

A hallgatóság izgatott kiáltozásban tör ki

DANFORTH HANGJA Maradjon a helyén mindenki!

GILES HANGJA Thomas Putnamnek földre vásik a foga!

DANFORTH HANGJA Vezesse ki azt az embert, Herrick!

GILES HANGJA Hazudnak a törvényszéknek, hazudnak!

A hallgatóság felmorajlik

HAWTHORNE HANGJA Fogassa le, kegyelmes uram!
 GILES HANGJA Bizonyságot hoztam. Miért nem akarják meghallgatni a bizonyyságot?

Az ajtó kinyílik, s Herrick kivonszolja Gilest az előszobába

GILES Vedd le rólam a kezed, nyomorult, eressz!
 HERRICK Giles, Giles!
 GILES Menj az utamból, Herrick! Itt a bizonyság nálam...
 HERRICK Nem mehetsz be, Giles; ez törvényszék!

Hale kijön az ülésteremből

HALE Nyughassék már egy szempillantásra.
 GILES Menjen be kelmed, Hale uram, s követelje, hogy beszélhessek.
 HALE Egy szempillantás, uram, csak egy szempillantás.
 GILES Felakasztják a feleségemet!

Bejön Hawthorne. Hatvanas, keserű, könyörtelen salemi bíró

HAWTHORNE Hogy merészel kend üvöltözni a bíróság épületében?
 Elment az esze?
 GILES Hallja, Hawthorne bíró, kelmed még nem bostoni főbíró! Még nincs jussa hozzá, hogy bolondnak nevezzen!

Belép Danforth kormányzóhelyettes, mögötte Ezekiel Cheever és Parris. Danforth megjelenésére csend lesz. Komoly, hatvanas férfi, van némi humora és izlése, de ez nem akadályozza meg abban, hogy szigorúan hű maradjon állásához és az ügyhöz, amelyet képvisel. Gileshez megy, aki már várja a támadását

DANFORTH (nézi Gilest) Ki ez az ember?
 PARRIS Giles Corey, és még ilyen izgágát, mondhatom, soha...
 GILES (Parrishez) Nem vagyok már olyan taknyos gyerek, hogy más mondja meg a nevemet, ha kérdezik. (Danforthhoz, aki hatással van rá, s akire feszült helyzetében is rámosolyog) Coreynak hívnak, uram.

Giles Corey a nevem. Van tíz lánc földem és erdőrészem is. A feleségemet éppen most akarják elítélni. *(A törvényszéki terem felé mutat)*

DANFORTH S azt hiszi, jót tesz azzal a feleségének, hogy lármát csap az ajtó előtt? Távozzék, kérem. Ha nem tekintenék hajlott korára, letartóztatnám.

GILES *(belefog védőbeszédébe)* Uram, hazugságokat hordtak össze feleségemre...

DANFORTH Éppen kelmed fogja eldönteni, minek higgyen a bíróság, és mit vessen félre?

GILES Kegyelmes uram, nem gondoltunk mi arra, hogy megbántjuk a bíróságot.

DANFORTH Mit szépítgeti? Több ez a megbántásnál! Ez a bíróság a tartományi főkormányzat legmagasabb fóruma, tudja-e?

GILES *(sírva fakad)* Kegyelmes uram, én csak azt mondtam, hogy a feleségem könyvet olvas, ezért hurcolták el hazulról...

DANFORTH *(megbökken)* Könyvet? Miféle könyvet?

GILES *(el-elcsuklik a hangja)* Hát könyvet! Két feleségem volt már előtte, és egyik se szerette úgy a könyvet, mint ez. Csak azt akartam tudni, mért szereti. Tessék már megérteni! Nem vádoltam én soha boszorkánysággal ezért! *(Most már hangosan sír)* Nem bántam irgalmasan az asszonnyal, nem bántam irgalmasan vele. *(Szégyenkezve eltakarja az arcát. Danforth tisztelettel hallgat)*

HALE Azt állítja az öreg, hogy helytálló bizonyítékai vannak a felesége ártatlanságáról. Úgy vélem, a törvény szellemében járunk el...

DANFORTH Jó, akkor hát tárja elő a bizonyítékait a törvényszabta módon. Felteszem, hogy Hale tiszteletes úr ismeri a büntetőjogot és eljárását. *(Herrickhez)* Ürítse ki ezt a termet.

HERRICK Gyerünk hát, Giles apó. *(Szépszerével kituszkolja Gilest)*

FRANCIS Kegyelmes uram, kétségbe vagyunk esve. Három nap óta rostokolunk itt, és nem találunk meghallgatásra.

DANFORTH Ki ez az ember?

FRANCIS Francis Nurse, kegyelmességed szolgálatára.

HALE Ma reggel ítélték el feleségét, Rebecca Nurse-öt.

DANFORTH Aha! Igen csodálkozom, hogy szintén részt vesz ebben a rendezvényben. Az aktákban azt olvastam, hogy Nurse uram becsületes gondolkozású ember.

HAWTHORNE Mindkettőt le kell tartóztatni, mert megsértették a törvénszéket!

DANFORTH (*Francishez*) Szerkessze meg, kérem, írásban a védőiratot, és ha majd eljön az ideje...

FRANCIS Kegyelmes uram, helytálló bizonyítékaink vannak. Nem hunyhat szemet előttük. Azok a lányok, akiknek hitelt adott a bíróság, egytől egyig hazug személyek.

DANFORTH Mit akar ezzel mondani?

FRANCIS Azt, hogy bizonyítani tudjuk, hogy hazug személyek. Valamennyien becsapják a kegyelmes urat.

Danforth megütközik ezen, de figyelmesen nézi Francis

HAWTHORNE Ez nyílt sértés, kegyelmes úr. Ez nyílt sértés!

DANFORTH Csendet kérek, Hawthorne bíró úr! (*Nurse-höz*) Tudja kelmed, ki vagyok én?

FRANCIS Tudom, nagyméltóságú uram, és úgy vélem, bölcs bírónak kell lennie ezen a magas polcon.

DANFORTH És tudja-e, hogy Marbleheadtől Lynneg négyszáz személyt vetettek börtönbe egyetlen tollvonásomra?

FRANCIS Hallottam.

DANFORTH És hogy hetvenkét vádlott fejére mondtam már ki halált?

FRANCIS Nagyméltóságú uram, nem gondoltam volna soha, hogy egy ilyen hatalmas bírónak egyszer azt kell mondanom: tévútra vezették!

Giles Corey a bal oldali ajtón be. Mindannyian odanéznek, Giles int Proctor-nak és Mary Warrennek, hogy jöjjenek be. Proctor karjánál fogva támogatja Maryt. A lány lesütött szemmel jön

PARRIS (*izgatottan*) Mary Warren! (*Egyenest odamegy, lehajol az arcához*) Mit keresel te itt?

PROCTOR (*szelíd, de határozott mozdulattal eltuszkolja a lány mellől Parrist*) Szólni kíván a főkormányzó képviselőjével.

DANFORTH (*megütközve, Herrickhez*) Nem azt mondta kend, hogy Mary Warren ágyban fekvő beteg?

HERRICK Csakugyan beteg volt, kegyelmes uram. Amikor ide akartam hozni a törvényszék elé, azt mondta, hogy beteg.

GILES Egész héten szenvedett szegény meghasonlott lélek, és most eljött, hogy kegyelmességed előtt kinyilvánítsa az igazságot.

DANFORTH Ki a kísérője?

PROCTOR John Proctor vagyok, uram. Az én feleségem Elizabeth Proctor.

PARRIS Ne higgyen ennek az embernek, kegyelmes uram! Ez maga a gonosz lélek!

HALE *(izgatottan)* Gondolom, helyes volna, ha kegyelmes úr meghallgatná ezt a lányt, mert...

DANFORTH *(őt most már nagyon is érdekli Mary Warren, egy mozdulatával elhallgattatja Hale-t)* Csendet kérek. Mit kíván mondani nekünk, Mary Warren?

PROCTOR *(Mary Warrenre néz, aki nem bír megszólalni)* Azt, hogy sohasem látott szellemet, jó uram.

DANFORTH *(meglepődve és felindultan, Maryhez)* Hogy szellemet sose látott?

GILES *(izgatottan)* Soha.

PROCTOR *(matat a zsebében)* Alá is írta a vallomását, jó uram.

DANFORTH *(élénken)* Hagyja, csak hagyja. Írásbeli vallomást nem fogadok el. *(Gyorsan számot vet magában; a lánytól Proctor felé fordul)* Mondja csak, Proctor, mesélt-e már erről másoknak?

PROCTOR Eddig nem.

PARRIS Azért jöttek, hogy tönkretegyék a bíróság tekintélyét. Ez az ember...

DANFORTH Hagyja csak, Parris úr. Tudja-e, Proctor úr, hogy ennek az eljárásnak során mi, állami hatóságok, arra a meggyőződésre jutotunk, hogy maga az Isten szól hozzánk e gyermekek által?

PROCTOR Tudom, jó uram.

DANFORTH *(eltűnődik, tekintetét nem veszi le Proctorról, majd hirtelen Mary Warrenre néz)* És te, Mary Warren, miért vádoltad meg a salemi asszonyokat, hogy ideküldték a szellemeket, a szemed láttára?

MARY Hazudtam, uram.

DANFORTH Ném hallom.

PROCTOR Azt mondja, hazudott akkor.

DANFORTH Úgy? És a többi lány? Susanna Walcott és... Szóval a többiek? Ők is hazudtak?

MARY Hazudtak, uram.

DANFORTH (*tágra meredt szemmel*) Nocsak.

A meglepetés csendje. Danforth Proctor felé fordul, hogy jól láthassa

PARRIS (*izzadva*) Kegyelmes uram, csak nem fogja megengedni, hogy ezt az aljas rágalmat meghallják a többi bírák is?

DANFORTH Engem nagyon meglep az a tény, hogy ennek a lánynak van bátorsága idejönni ilyen történettel. No de Proctor úr, mielőtt eldönténém, hogy meghallgatom-e vagy sem, kötelességem figyelmeztetni valamire. Mi nagyon is forró tüzet fújtatunk itten: elolvad benne minden hamisság.

PROCTOR Tudom, jó uram.

DANFORTH Hadd folytatom. Megértem, hogy egy szerető férj olykor nagyon is messzire ragadtatja magát a felesége védelmében. Meg van-e győződve róla, uram, tiszta lelkiismerettel, hogy amit bizonyosságul fel akar hozni, az az igazság?

PROCTOR Az az igazság. És méltóságod is bizonyára be fogja látni.

DANFORTH És az volt a szándéka, hogy ezt az igazságot nyilvánosan feltárja a törvényszék előtt?

PROCTOR Az volt, jó uram, szíves engedelmével.

DANFORTH (*összevonja a szemöldökét*) De most arra feleljen nekem, Proctor, milyen cél vezeti magát ebben?

PROCTOR Hogy... hogy kiszabadítsam a feleségemet, jó uram.

DANFORTH És nincs-e olyan rejtett hajlandóság a szívében, nincs-e olyan rejtett szándéka, hogy megingassa a törvényszék tekintélyét?

PROCTOR (*csöpp habozás után*) Nincs, uram.

CHEEVER (*krákog, szólni akar*) Én azt mondom... Kegyelmes úr...

DANFORTH Beszéljen, Cheever.

CHEEVER Nekem kötelességem, hogy megmondjam... (*Proctorhoz, halkan*), mert ezt te sem tagadhatod, John... (*Danforthhoz*) Amikor ott voltam, hogy letartóztassam a feleségét, Proctor megátkozta a bíróságot, és eltépte a hivatalos írást.

PARRIS Ugye?

DANFORTH Így történt, Hale tiszteletes úr?

HALE (*sóhajt egyet, majd*) Igen, így történt, eltépte.

PROCTOR Elfutott a méreg, uram. Nem tudtam, mit cselekszem.

DANFORTH (*méreegeti Proctort*) Proctor úr!

PROCTOR Tessék, uram.

DANFORTH (*farkasszemét néz vele*) Láttá-e maga valaha is az ördögöt?

PROCTOR Nem, uram. Nem láttam.

DANFORTH Jó keresztyén maga?

PROCTOR Igenis, uram. Jó keresztyén vagyok.

PARRIS Csakhogy afféle keresztyén, aki havonta egyszer teszi be a lábát a templomba.

DANFORTH (*fékezi magát, kíváncsian*) Igen?

PROCTOR Én... én nem szeretem Parris urat. Nem titok. De Istent igenis szeretem.

CHEEVER Vasárnap szent napján pedig szántani szokott, úgy bizony, uram.

DANFORTH Szántani szokott vasárnap?!

CHEEVER (*mentegetőzve*) Nem titok ez, John. Akár tetszik, akár nem, én hites személy lettem a bíróságon, így hát muszáj felvilágosítással szolgálnom.

PROCTOR Megesett... csakugyan, kétszer vagy háromszor szántottam vasárnap. Három gyermekem van, jó uram, és egész a múlt esztendőig alig hozott valamit a földem.

GILES Akadnak szép számmal jámbor keresztyének, akik szintúgy szántogatnak vasárnap, ha éppen tudni akarják.

HALE Kegyelmességed, úgy hiszem, nem ezek alapján fogja megítélni emberünket.

DANFORTH Én nem ítélek meg senkit. (*Csend. Nézi Proctort, aki – ha nebezzen is – állja tekintetét*) Őszintén szólva, éppen elég sajátos dolognak voltam már tanúja ezen a tárgyaláson. Voltak itt, akiket szellemkezek fojtogattak. Voltak, akikbe tűt szúrtak meg kést. Így hát mind ez ideig legcsekélyebb okom sem volt feltételezni, hogy a gyermekek szava család és ámitás. Érti, mit akarok ezzel mondani?

PROCTOR Ugyan nem tűnik-e fel kegyelmességednek, hogy ezek az asszonyok, vagy legalábbis igen sokan közülük, mennyi ideig éltek makulátlanul, jó hírben, s hogy...

PARRIS Szokta-e olvasni a Bibliát, Proctor úr?

PROCTOR Szoktam.

PARRIS Kötve hiszem, különben tudná, hogy Káin is jó hírben élt, s mégis megölte Ábelt.

PROCTOR Úgy van, ezt Isten maga mondotta nekünk. *(Danforthhoz)* De ki mondja azt, hogy Rebecca Nurse meggyilkolt két kisedet, a szellemét reájuk szabadítva? Csak a gyermekek, s ez itten megesküszik rá, hogy hazudott.

Danforth tündölik, s miután intett, hogy jöjjön közelebb, Hawthorne fülébe súg valamit. Hawthorne bólint

HAWTHORNE Persze hogy az ő felesége.

DANFORTH Ide figyeljen, Proctor. . . Ma reggel a maga felesége kérvényt juttatott el hozzánk. Az állt benne, hogy anyának érzi magát.

PROCTOR Teherben van a feleségem?

DANFORTH Még semmi jele nincs. Pedig megvizsgáltuk.

PROCTOR De ha azt mondja, hogy teherben van, az úgy van. Az az aszszony még soha nem hazudott, kegyelmes uram.

DANFORTH Soha nem hazudott?

PROCTOR Soha, uram, soha életében.

DANFORTH Nekünk az volt az érzésünk, kissé túlságosan is időre jött, mintha csak megrendelték volna. Ám legyen, megígérem magának, hogy egy hónapig békén hagyjuk a feleségét, és ha ez az állítólagos terhessége csakugyan igaz, tovább is békén élhet még egy kerek esztendeig. Én ezt megígérem magának, mit szól hozzá? *(Proctor ballgat)* Gondolja meg jól. Maga azt állította, nincs más célja, csak hogy megmentse felesége életét. No, most a felesége élete, legalábbis egy esztendőre, csak a maga kezében van, s egy esztendő hosszú idő. Mit szól hozzá?

Proctor látnivalóan ingadozik; Francisra és Gilesre pillant

DANFORTH Ilyen feltétellel hajlandó-e lemondani a vádaskodásról?

PROCTOR Nem. . . nem tehetem.

DANFORTH *(most már valamivel keményebben)* Akkor hát a maga szándéka mégsem az volt, amit mondott.

PARRIS Tönkre akarja tenni a bíróságot. Nyilvánvaló ez, kegyelmes uram!

PROCTOR De hát itt vannak a barátaim, az ő feleségük is...

DANFORTH (*hirtelen élénkebben*) Uram, én nem ítélem meg magát. Kész vagyok végighallgatni tanúságtételét.

PROCTOR Nem azért jöttem, hogy szidalmazzam a bíróságot. Éppen ellenkezőleg...

DANFORTH (*a szavába vág*) Herrick, menjen be a nagyterembe, és mondja meg Stoughton és Sewall bíró uraknak, hogy függesszék fel a kihallgatást egy órára. Lemehetnek addig a fogadóba, ha akarnak. A tanúkat, a vádlottakat valamennyit tartsák készenlétben.

HERRICK Igenis, kegyelmes uram. (*Tiszteletteljesen*) Engedelmet kérek egy szóra, kegyelmes uram, jól ismerem ezt az embert, amióta csak élek. Igaz ember ez, uram.

DANFORTH (*hidegen*) Köszönöm a felvilágosítást. (*Herrick meghajtja fejét és elmegy*) Nohát, Proctor gazda, térjünk át a maga vallomására. Én csak arra kérem, beszéljen világosan, nyíltan, ne kerteljen.

PROCTOR (*zsebéből papírokat vesz elő*) Nem vagyok prókátor, de mégis arra gondoltam...

DANFORTH A tiszta szívnek nincs szüksége prókátorra. Beszéljen úgy, ahogy legjobbnak látja.

PROCTOR (*odanyújt egy papírt Danforthnak*) Jó uram, olvassa el előbb ezt a papírt. Valamennyi aláíró kijelenti rajta, hogy jó véleménnyel van Rebecca Nurse, Martha Corey meg az én feleségem erkölcséről.

Danforth olvasni kezdi

PARRIS (*gúnyos nevetésre akarja ingerelni Danforthot*) Az effélék véleménye!

De Danforth tovább olvas, és Proctor felbátorodik. Parris idegesen odamegy Danforthhoz, és a válla fölött ő is beleolvas

DANFORTH (*végigfut a hosszú listán*) Hány név van ezen a papíron?

FRANCIS Kilencvenegy, kegyelmes uram.

PARRIS (*izgadva*) Be kell idéztetni mind a kilencvenegyet. (*Danforth kérdő tekintetére*) Hogy kihallgassuk őket.

FRANCIS (*baragjában szinte remeg*) Danforth főbíró úr, én az aláíróknak mind szavamat adtam, hogy nem lesz bajuk belőle.

PARRIS Más szóval megszervezte a nyílt támadást a bíróság ellen.

HALE (*alig tudja türtőztetni magát, Parrishoz*) Tehát minden védekezés immár bíróság elleni támadásnak deklaráltatik? Senkinek nincs szabadságában...

PARRIS Az ártatlan keresztyének mind örvendenek szívükben, hogy itt székel falujukban ez a bíróság. (*Rámutat a listára*) Csak ezek akadékoskodnak. (*Danforthhoz*) Azt hiszem, nagyméltóságod tudni szeretné, hogy miért nem nézik ezek jó szemmel nagyméltóságod munkáját.

HAWTHORNE Én úgy vélem, hallgassuk ki az aláírókat.

DANFORTH Gondolom, ez még nem feltétlenül támadás. Mégis...

FRANCIS Megannyi jó keresztyén, hű tagjai az egyháznak. Presbiterek!

DANFORTH Akkor meg mitől félnek? (*Odaadja Cheevernek a papírt*) Cheever uram, adja ki a parancsot vizsgálati letartóztatásukra. (*Proctorhoz*) Van-e még egyéb közölnivalója? (*Francishoz, aki dermedten áll előtte*) Miért nem ül le, Nurse gazda?

NURSE Én hoztam a bajt ezekre az emberekre.

DANFORTH Ilyet ne mondjon, jóember. Ha az aláíróknak tiszta a lelkiismeretük, akkor nem lesz semmi bajuk. De azt kegyelmed is megérthetné, hogy aki nincs a bíróság mellett, az szükségképpen ellene van. Nincs középút. Szigorú idöket, éles idöket élünk: vége az alkonyi homálnak, melyben jó és gonosz összevegyülhetett, és becsaphatta a világot. Immár Isten kegyelméből napfényes az életünk, s akik nem félnek a világoasságtól, örülhetnek a napfénynek. Remélem, maga nem fél. (*Mary Warren hirtelen felír*) Nem vidám a leány, úgy látom.

PROCTOR Nem, uram, nem vidám. (*Lehajol Maryhez, megfogja a kezét, csendesesen*) No, jusson eszedbe, mit mondott Ráfáel arkangyal a gyermek Tóbiásnak. Jusson eszedbe.

MARY (*alig hallhatóan*) Igenis.

PROCTOR „Tedd azt, ami jó, és akkor nem érhet bántalom sohasem.”

MARY Igenis.

DANFORTH Gyerünk, barátom, várjuk a szavát.

Herrick visszajön, és elfoglalja helyét az ajtónál

GILES Add oda az én vallomásomat, John.

PROCTOR Adom. (*Újabb papírt ad át Danforthnak*) Ez itt Corey úr vallomása.

DANFORTH Csakugyan? (*Végigfut rajta. Hawthorne a háta mögé kerül, és vele olvassa*)

HAWTHORNE (*gyanakvóan*) Miféle ügyvéd fogalmazta meg ezt, Corey?

GILES Tudhatja, uram, hogy soha életemben nem fogadtam ügyvédet.

DANFORTH (*a végére ér az iratnak*) Nagyon jól van megfogalmazva. Gratulálok. Parris tiszteletes úr, ha Thomas Putnam itt van az épületben, hívja csak ide. (*Hawthorne átveszi tőle az iratot, és az ablakhoz lép. Parris bemegy a törvényszéki terembe*) Kegyelmed sose járt jogásziskolába, Corey uram?

GILES (*nagyon hízeleg neki a megjegyzés*) A legjobb iskolába jártam, uram: harmincháromszor néztem szembe a bírósággal. De mindig panaszosként.

DANFORTH Úgy látszik, rákapott a pereskedés ízére.

GILES Nem kaptam én rá, uram: csak ismerem a jogaimat, és ragaszkodom hozzájuk. Egyszer méltóságod kedves apjaura is ítélkezett már egy pörös ügyemben... úgy harmincöt esztendővel ezelőtt, azt hiszem.

DANFORTH Csakugyan?

GILES Sohasem beszélt róla?

DANFORTH Nem emlékszem.

GILES Furcsa, pedig kilenc font kártérítést ítelt meg a javamra. Igazságos egy bíró volt a kedves édesapja. Tetszik tudni, volt nekem akkoriban egy fehér kancám, aztán jött az a fickó, kölcsönkérte a kancámat...

Belép Parris és Thomas Putnam. Amikor Giles meglátja Putnamet, oda a fesztelensége: megkeményszik

GILES Itt a jómadár!

DANFORTH Putnam uram, ezt az írásbeli följelentést kaptam Giles Coreytól, az ön személye ellen. A följelentő azt állítja, hogy a kelmed lánya apai parancsra vádolta meg boszorkánysággal George Jacobsot, akit azóta mi letartóztatásba is vettünk.

PUTNAM Hazugság!

DANFORTH (*Gileshez fordul*) Putnam úr azt állítja, hogy ez a vád merő hazugság. Mit szól hozzá?

GILES (*dühösen, ökölbe szorítja a kezét*) Thomas Putnam szarházi, ezt szóлом hozzá!

DANFORTH Milyen bizonyítéka van erre a vádra?

GILES Itt a bizonyíték, ni. (*A papírra mutat*) Ha Jacobsont felakasztják boszorkányságért, elkobozzák minden földjét, ez a törvény! És csak Putnaméknek van elég pénzük, hogy ilyen szép nagy birtokot megvásároljanak. Ez a fráter azért akasztatja fel gazdatársait, hogy a földjüket megkaparintsa.

DANFORTH De bizonyítékot, uram, bizonyítékot!

GILES Nem szavajátszó embertől kaptam a bizonyítékot, aki elmesélte. Azon a napon, amikor a Putnam lány feljelentette Jacobsot, Putnam kezét dörzsölve jelentette ki, hogy szép kis birtokhoz jut most a lánya jóvoltából.

HAWTHORNE Hogy hívják azt az embert?

GILES (*megriad*) A nevét mondjam meg?

HAWTHORNE Annak az embernek a nevét, akitől ezt hallotta.

GILES (*tétovázzik, majd*) A nevét... azt nem mondhatom meg.

HAWTHORNE És miért nem?

GILES (*kis tétovázás után kitör*) Tudja kelmed jól, hogy miért nem mondom meg! Börtönbe vetnék menten, ha megmondanám a nevét!

HAWTHORNE Kegyelmes uram! Hallja ezt a sértést, a mi bíróságunk ellen?

DANFORTH (*ki akar térni ex elöl*) Bizonyára megmondja azt a nevet.

GILES Nem mondok semmilyen nevet. Egyszer kimondtam a feleségem nevét, aztán ki tudja, meddig kell égnem a pokolban miatta. Inkább megmaradok némának.

DANFORTH Akkor kénytelen vagyok letartóztatni magát, mert megragalmazta a bíróságot.

GILES Csakhogy mi nem vagyunk most a bíróság előtt, uram! Ez a kihallgatás még nem bíróság.

DANFORTH Ez aztán a jogász! Nohát akkor válasszon: vagy kinyilvánítom ebben a szent pillanatban, hogy átalakulunk bírósággá, vagy pedig elárulja az illető nevét.

GILES (*meginog*) Nem árulhatom el senkinek a nevét, uram.

DANFORTH Csökönyös vén bolond! No, Cheever úr, jegyezze: összeült a bíróság! Felteszem a kérdést, Corey uram...

PROCTOR (*közbevág*) Kegyelmes uram: bizalmasan mondták el neki, s ő most...

PARRIS Ilyen bizalmasságokon hízik az ördög! (*Danforthhoz*) Bizalmasság nélkül összeesküvések se volnának, kegyelmes uram!

HAWTHORNE Én úgy gondolom, kegyelmes uram, hogy ebbe bele kell nyúlni. Kemény kézzel.

DANFORTH (*Coreyhoz*) Giles Corey, ha a kegyelmed informátora igazat szólt, ám jöjjön ide nyíltan, becsületes emberhez illően. Ha meg névtelenségben akar maradni, tudnom kell az okát. Most hát, Giles Corey, a világi és egyházi hatalom nevében kérdezem: hogy hívják azt az embert, aki Thomas Putnamet gyilkosnak mondta?

HALE Kegyelmes uram...

DANFORTH Tessék, tiszteletes úr.

HALE Nem hunyhatunk szemet az igazság fölött: már az egész környéket rettegés fogta el ettől a bíróságtól.

DANFORTH Ami csak azt jelenti, hogy ezt az egész környéket eltölti a bűntudat. De hát mondja csak, tiszteletes úr, maga is úgy megijedne, ha most itt vallatóra fognám?

HALE Én ugyan csak az Istent félem, uram, de azért a környék mégis félelemben él.

DANFORTH (*most már haragos*) Ne vesse az én szememre azt a félelmet! Azért él félelemben az egész környék, mert itt összeesküvést szöttek Jézus Krisztus ellen!

HALE Abból még nem következik, hogy minden vádlott részes benne.

DANFORTH Egyetlen igaz embernek sem kell félnie ettől a bíróságtól, Hale tiszteletes úr! Egyetlen igaz embernek sem! (*Gileshez*) Le van tartóztatva, mert megsértette a bíróságot. Üljön hát le, és szálljon magába, különben börtönbe vitetem, és ott is marad, amíg el nem határozza, hogy megfelel minden kérdésemre.

Giles Putnamre vetné magát. Proctor visszatartja

PROCTOR Vigyázz, Giles.

GILES (*Proctor vállán át*) Elvágom én a nyakad, Putnam. Számolunk még!

PROCTOR (*üggel-bajjal leülteti*) Csillapodjon, Giles bátyám! (*Elengedi*) Meglesz nekünk a bizonyítékunk mindenre. Efelől nyugton lehetnek. (*Danforthhoz fordul*)

GILES Ne mondj nekik semmit, John. (*Danforthra mutat*) Csak játszik veled. Mindnyájunkat fel fog akasztatni.

Mary Warren zokogásban tör ki

DANFORTH A magas bíróság színe előtt állnak, uraim. Nem tűröm, hogy így sértegensék.

PROCTOR Bocsásson meg neki, uram, tekintse hajlott korát. (*Felemeli Mary állát*) Ne sírj, Mary. Emlékezz arra, mit mondott az angyal a gyerekeknek. Azt ne feledd soha, az a te erős várad. (*Mary megnyugszik. Proctor elővesz még egy papírt, és Danforthhoz fordul*) Ez meg itt Mary Warren vallomása. Kérem, uram, amíg olvassa, gondoljon arra, hogy Mary Warren még két héttel ezelőtt közte volt azoknak a lányoknak, akik ma a bíróság kezére játszanak. (*Csendesen beszél, meggondoltan: fékezi félelmét, haragját, nyugtalanságát*) Kegyelmed is hallotta, hogy sikoltozott, üvöltözött. A bíróság színe előtt megesküdött, hogy szellemek fojtogatták, hogy a lelkét megkörnyékezte a Sátán, olyan aszszonyok képében, akiket azóta bebörtönöztek, s amikor ellenállt neki...

DANFORTH Jól emlékszünk mindenre.

PROCTOR Nohát, jó uram, most meg a lány hajlandó megesküdni, hogy soha Sátánt nem látott, sem másféle pokolbeli gonosz lelket, akit a Sátán küldött volna ellene. És kijelenti, hogy a barátnői egytől egyig hazudnak.

Proctor átadná az írást Danforthnak: ekkor Hale remegve odalép Danforthhoz

HALE Kegyelmes uram, engedje meg egy pillanatra... Úgy vélem, hogy mindez alapjaiban érinti ezt az egész...

DANFORTH (*nagyon rossz sejtelmekkel*) De még mennyire.

HALE Én nem tudhatom, hogy Proctor becsületes ember-e, csak most

ismertem meg. De nem várhatjuk egy iskolázatlan tanyai gazdálkodótól, hogy egyedül vállalja egy ilyen vád képviselését. Az Istenre kérem tehát, nagyméltóságú uram, függesse fel a tárgyalást, küldje haza John Proctort azzal, hogy hozzon ügyvédet magával.

DANFORTH (*türelmesen*) Figyeljen rám, tiszteletes úr. . .

HALE Kegyelmes uram, én aláírtam hetvenkét halálos ítéletet. Isten szolgája vagyok, nem vehetem magamra egyetlen ember erőszakos halálát sem, ha legkisebb kétség is férhet a bizonyításhoz.

DANFORTH Tiszteletes úr, csak nem kételkedik az én igazságszolgáltatásomban?

HALE Ma reggel aláírtam Rebecca Nurse ítéletét. Nézze, még most is remeg a kezem tőle, mintha sebet kaptam volna! Nagyméltóságú bíró úr, követelem, hogy Proctor a vallomását ügyvéd által terjeszthesse elő.

DANFORTH Tiszteletes uramat én nagy tudású embernek tartom, de ez a mai kicsinyhitűsége zavarba ejt. Figyeljen rám, kérem. Én már harminckét esztendeje dolgozom az igazságszolgáltatásban, de ezeknek az embereknek a védelmét el nem vállalnám. (*Proctorhoz és a többiekhez*) Mindnyájukhoz szólok most, figyeljenek rám. Mi a védelem processzusa egy bűnügyben? Tanúkat hívnak, hogy bizonyítsák a vádlott ártatlanságát. Csakhogy minden boszorkányságnak éppen az a sajátsága, hogy a büntett természeténél fogva láthatatlan. Következésképpen ki lehet itt tanú? Csak a boszorkány és az áldozat, senki más. Nyilvánvaló, nem remélhetjük, hogy a boszorkány megjelenjék, mellét verdesve, vádolva önmagát. Ebben egyetértünk, nemde? Tehát csak az áldozat jöhet számításba, neki kell hinnünk, ha tanút akarunk. Nos, hát, az áldozatok tanúskodtak is. Ezek a leánygyermekek szabad akaratukból tanúskodtak. Ami a boszorkányokat illeti, tagadhatatlan, hogy mindent elkövettünk, csakhogy kicsikarhassuk tőlük a vallomást. Mire való lenne ezek után még egy fiskális? Nyilvánvaló, hogy semmire. Felteszem, hogy meggyőzően beszéltem. Nemde?

HALE De Mary Warren éppen azt állítja, hogy a lányok nem voltak őszinték. S ha ez igaz?

DANFORTH Hisz én is épp ezt szeretném kihámozni, kedves uram. Mi többet akar még tőlem? Vagy talán a becsületességemben kételkedik?

HALE (*legyőzve*) Nem kételkedem benne, uram. Cselekedjék, ahogy jónak látja.

DANFORTH Felesleges az aggodalma, tiszteletes úr. No, lássuk hát azt az írást.

Proctor odaadja neki, Hawthorne és Parris felállnak és közreveszik Danforthot, hogy vele együtt olvashassák. Danforth Proctorra néz, majd tovább olvas. Hale feláll, a bíró közelébe férkőzik, ő is olvas. Proctor Gilesre pillant. Francis csendben imádkozik, Cheever ráérősen várakozik: igazi, kötelességtudó hivatalos személy. Mary Warren egyszer felzökög. John Proctor csendesen megérinti a fejét, hogy megnyugodjék. Aztán Danforth felnéz, feláll, előveszi zsebkendőjét, és kifújja az orrát. Megindul az ablak felé: a többiek félreállnak

PARRIS (*alig tudja leplezni haragját és félelmét*) Én legelőször is azt szeretném kérdezni. . .

DANFORTH (*ez az első igazi kitörése: világosan érződik, hogy megveti Parrist*) Hallgasson, kérem. (*Szótlatlanul áll, kinéz az ablakon*) Cheever úr, legyen szíves, menjen a törvénykező terembe, és hozza ide azokat a lányokat. (*Cheever el, Danforth Maryhez fordul*) Mary Warren: hogy történt ez a pálfordulás? Proctor úr talán fenyegetésekkel csikarta ki magából a vallomását?

MARY Nem, uram.

DANFORTH Sohasem fenyegette?

MARY (*gyengébb*) Nem, uram.

DANFORTH (*érzi az elgyengülést*) Fenyegette, vagy sem?

MARY Nem, uram.

DANFORTH Vagyis most azt állítja, hogy a törvényszék előtt megátalkodottan hazudott, pedig tudta, hogy az a vallomása embereket juttathat bitófára? (*Csend*) Feleljen!

MARY (*alig hallhatóan*) Igen.

DANFORTH Ki tanította magát? Nem tudja talán, hogy minden hazugság Isten ellen való bűn? (*Csend*) Mary Warren, ugye, hogy *most* hazudtál?

MARY Nem, uram. Most velem van Isten.

DANFORTH Úgy érzed, most veled az Isten?

MARY Igenis, uram.

DANFORTH (*magát tartóztatva*) Vagy most hazudsz, ebben a pillanatban, vagy a múltkor hazudtál a törvényszéknek, és akár most, akár akkor, hamis tanúbizonyságot követtél el, és ezért mindenképpen börtönbe jutsz. . . gondolom, tudatában voltál annak, Mary Warren, hogy nem lehet büntetlenül hazudni?

MARY De én nem bírok tovább hazugságban élni. Most velem van Isten, velem van az Isten! (*Zokogásban tör ki, s ezalatt a jobb oldali ajtón bevonul Susanna Walcott, Mercy Lewis, Betty Parris és végül Abigail. Cheever Danforthhoz lép*)

CHEEVER Katy Putnam nem volt itt, se a többi gyerek.

DANFORTH Ennyi is elég. Üljenek le, gyermekeim. (*Szóttalanul leülnek*) A maguk barátnője, Mary Warren, vallomást tett, eskü alatt vallja, hogy sohasem látott semmiféle kísértetet, rossz szellemet, gonosz lelket, sem bármilyen ördögi jelenést. Emellett állítja, hogy maguk se láttak soha ilyesmit. (*Csend*) Gyermekeim. Ez itt törvényszék. A törvény alapja a Biblia, és a Biblia – Isten személyes kinyilatkoztatása – tiltja a boszorkánypraktikát, és ezt nekünk is halállal kell büntetnünk. Másfelől, a törvény és a Biblia egyaránt elítéli a hazugokat, és a hamis tanúzókat. (*Csend*) Természetesen gondolnunk kell arra is, hogy ennek az új vallomásnak talán csak az a célja, hogy port hintsen a szemünkbe, és arra is, hogy Mary Warrent esetleg félrevezette maga a Sátán, és azért küldte őt ide, hogy zavart keltsen ebben a munkában, amelyet mi Isten dicsőségére vállaltunk. Ha ez így lenne, Mary Warren akasztófára kerül. De ha mégis neki lenne igaza, megparancsolom, hagyjanak föl a hazugsággal, és javukra írom a gyors beismerést. (*Csend*) Abigail Williams, álljon föl. (*Abigail lassan föláll*) Van-e igazság abban, amit Mary Warren mond?

ABIGAIL Nincs, uram.

DANFORTH (*gondolkozik, nézi Mary Warrent, majd Abigailt*) Gyermekeim, nincs bizonyítékunk arra, hogy a két lány közül melyik mond igazat. Lássuk tehát: hajlandó-e valamelyikőjük itt nyomban bevallani, hogy eddig hazudott, vagy pedig kezdjem el a vallatást?

ABIGAIL Nekem nincsen semmi bevallanivalóm, kegyelmes úr, Mary hazudik.

DANFORTH (*Maryhez*) Van-e bátorsága ezek után fenntartani, amit mondott?

MARY (*erőtlenül*) Igenis, uram.

DANFORTH (*Abigailhez fordulva*) Proctorék házában találtak egy babát, tű volt beléje szúrva. Mary Warren azt állítja, hogy maga mellette ült azon a törvényszéki tárgyaláson, amikor ő azt a babát csinálta, és hogy maga jól látta azt is, hogy benne hagyta a tűjét. Mit szól ehhez?

ABIGAIL (*méltatlankodó arccal*) Hazugság ez, kegyelmes úr.

DANFORTH (*kis szünet után*) Amikor maga Proctoréknál szolgált, látott-e babát a házban?

ABIGAIL Proctornénak mindig voltak bábuja.

PROCTOR Kegyelmes uram, az én feleségemnek nem volt soha babája. Mary Warren megesküszik rá, hogy ez a sokat emlegetett baba is az övé volt, nem a feleségemé.

CHEEVER Nagyméltóságú úr. . .

DANFORTH Tessék, Cheever!

CHEEVER Amikor én elmentem Proctorékhoz, az asszony csakugyan azt mondta, hogy nincs neki bábuja, de hozzátette azt is, hogy volt neki, annak idején, lánykorában.

PROCTOR Lánykorában. . . Annak már több mint tizenöt esztendeje, kegyelmes uram.

HAWTHORNE De egy baba megmaradhat tizenöt esztendeig is!

PROCTOR Megmarad, ha elteszik, de Mary Warren megesküszik rá, hogy soha nem látott bábút a házamban. És senki más se látott.

PARRIS És mért ne lehettek volna olyan helyen eldugva a bábuk, ahol senki sem láthatta őket?

PROCTOR (*dübödten*) Hétfejű sárkány is lehetett volna a házamban, csak éppen nem látta senki.

PARRIS Éppen azért vagyunk itt, kegyelmes uram, hogy felderítsük azt, amit senki se látott.

PROCTOR Danforth bíró uram: mi haszna lehetett volna ennek a lánynak a pálfordulásából? Mi egyebet várhatott tőle, mint kemény vallást, vagy még annál is rosszabbat?

DANFORTH Számot vetett-e kelmed azzal, hogy mivel vádolja Abigail Williamset? Hidegvérű gyilkossági szándékkal?

PROCTOR Azzal, uram. Hiszem, hogy gyilkosság a szándéka.

DANFORTH (*Abigailre mutat, hitetlenül*) Ez a gyermek akarná meggyilkolni a kelmed feleségét?

PROCTOR Nem gyermek már. Hallgasson meg, uram. Az idén az egész gyülekezet szeme láttára kétszer is kiutasították az imaházból, mert nevetett istentisztelet közben.

DANFORTH (*megütközve, Abigailhez fordul*) Micsoda? Nevetett isten. . .

PARRIS Kegyelmes uram, a lány akkor Tituba hatalmában volt, de azóta jó útra tért.

GILES Hogyne, jó úton halad, hogy felakasztasson másokat!

DANFORTH Türtöztesse magát, Corey.

HAWTHORNE De hiszen ennek semmi köze a lényeghez, kegyelmes uram. Proctor előre megfontolt gyilkossági szándékkal vádolja a lányt.

DANFORTH Azzal. (*Egy pillanatig fürkészközve nézi Abigailt, majd*) Folytassa, Proctor uram.

PROCTOR Mary, meséld el a kormányzó úrnak, hogyan táncoltatok az erdőben.

PARRIS (*bevesen*) Kegyelmes úr, amióta én itt vagyok Salemben, ez az ember egyre csak mocskol engem. Azt akarja elhíttetni. . .

DANFORTH Mindjárt, uram. (*Maryhez, szigorúan és meglepődve*) Miféle táncról van szó?

MARY Én. . . (*rápillant Abigailre, aki mereven, lelkifurdalás nélkül nézi. Aztán Proctorhoz fordul*) Proctor úr. . .

PROCTOR (*a segítségére siet*) Abigail elvitte a lányokat az erdőbe, és ott pucéran táncoltak.

PARRIS Kegyelmes uram, ez az ember. . .

PROCTOR (*élénken*) És Parris tiszteletes ott talált rájuk, az éjszaka kellős közepén. Ilyen gyermek ez a gyermek!

DANFORTH (*mintha lassan lidércnyomás nehezédne rá; megdöbbenve fordul Parrishoz*) Parris uram. . .

PARRIS Én csak azt mondhatom, uram, hogy eme lányok egyike sem volt meztelen.

DANFORTH De úgy lelt rájuk az erdőben, tánc közben? (*Szeme Parrison, de Abigailre mutat*) Abigail is ott volt?

HALE Kegyelmes uram, ezt Parris kollégám mindjárt elmondta nekem, hogy Salembé jöttem.

DANFORTH Tagadja, Parris tiszteletes úr?

PARRIS Nem tagadom, kegyelmes uram, csak mondom, hogy egyikőjük sem volt meztelen.

DANFORTH De azért táncoltak?

PARRIS (*kényszeredetten*) Igenis, főbíró úr.

Danforth most már más szemmel néz Abigailre

HAWTHORNE Kegyelemes uram, megengedné? (*Mary Warrenre mutat*)

DANFORTH (*ingerülten*) Tessék csak...

HAWTHORNE Azt mondd, Mary, hogy soha nem láttál kísértetet, soha nem fenyegetett és nem bántalmazott sem maga az ördög, sem pedig az ördögnek valamely szolgája?

MARY (*nagyon gyengén*) Ezt mondom, uram.

HAWTHORNE (*diadalmasan*) De amikor boszorkánysággal vádoltak, a szemed közé néztek a törvényszék előtt, akkor elájultál, s azt mondtad, hogy a boszorkányokból kiszálltak a gonosz lelkek, és fojtogatnak téged.

MARY Ez hazugság volt, uram.

DANFORTH Nem hallom.

MARY Hazugság volt, uram.

PARRIS De a tested egészen kihűlt, nem igaz? Én magam is felemelvek több ízben, és a bőröd olyan volt, mint a jég. Főbíró úr...

DANFORTH Sokszor láttam ilyet.

PROCTOR Csak komédiázott azzal az ájulással, kegyelmes uram. Ezek mind nagyszerű komédiások.

HAWTHORNE Akkor most is el tudna játszani egy ájulási komédiát?

PROCTOR Most?

PARRIS Miért ne? Most nem támadnak rá semmiféle szellemek, hiszenki sincs ebben a szobában, akit boszorkánysággal vádolnának. Hát akkor hűljön ki most a teste, játssza el, hogy most támad rá a gonosz, ájuljon el. (*Mary Warrenhez fordulva*) Ájulj el!

MARY Ájuljak el?

PARRIS Rajta, ájulj csak el. Bizonyítsd be, hogy hazudtál akkor a törvényszék előtt.

MARY (*Proctorra néz*) Én... én most nem tudok elájulni.

PROCTOR (*riadtan, de csendesen*) Nem is tudsz úgy tenni?

MARY Én... (*Szétnéz, mintha segítséget keresne*) Én... én most nem tudok...

DANFORTH És miért nem? Mi hiányzik?

MARY Nem tudom megmondani...

DANFORTH Azért talán, mert azok a gonosz lelkek most nincsenek jelen, de a törvényszék előtt ott voltak?

MARY Én sohasem láttam gonosz lelkeket.

PARRIS És most sem látsz, tehát bizonyítsd be, hogy szabad akaratodból is el tudsz ájulni.

MARY (*mereven bámul, megpróbálja belelovalni magát, aztán megrázza fejét*) Nem... nem tudok.

PARRIS Tehát bevallod, hogy a törvényszék előtt a gonosz lélek hatására ájultál el?

MARY Nem, uram, nem... Én...

PARRIS Kegyelmes uram, most már láthatja, hogy miféle hamis játékkal tévesztenék meg ezek a törvényszékek.

MARY Nem hamis játék ez, kérem. (*Feláll*) Én ott azért ájultam el, mert azt hittem, hogy látom a gonosz lelket.

DANFORTH Azt hitte, hogy látja?

MARY Pedig mégse láttam, kegyelmes úr.

HAWTHORNE Hogyan hitte látásukat, ha valójában nem látott szellemeket?

MARY Én nem tudom megmondani, hogyan volt, de így volt. Hallottam, hogy a többi lány visít, és a kegyelmes úron is látszott, hogy elhiszi, így hát én se akartam elmaradni a többi mögött. Az elején csak játékból, de később már mindenki sikoltozott: gonosz lélek! gonosz lélek! mindenki csak azt mondta, hogy itt vannak a gonosz lelkek... Esküszöm, főbíró úr, én csak hittem, hogy látom őket, de nem láttam én semmit.

Danforth figyelmesen nézi

PARRIS (*mosolyog, de ideges, mert úgy látja, hogy Danforthra igenis hatottak Mary Warren szavai*) Még szerencse, hogy a kegyelmes úr nem ad hitelt ilyen sületlen hazugságnak.

DANFORTH (*gondterhelten Abigailhez fordul*) Abigail, felszólítom, igye-

kezzék magába szállni. Gondoljon arra, hogy Istennek minden lélek drága, és Ő rettenetes bosszúval sújt le azokra, akik kioltják egy ártatlan ember életét. Azok a szellemek, amiket látott, nem lehettek-e afféle tünemények, amelyek csak úgy felmerülnek a képzeletében, egyszerű káprázat, és . . .

ABIGAIL Uram, nem érzi, hogy az ön kérdése megszegyenítő?

DANFORTH Gyermelem, én csak azt kérem, gondolja meg, mit felel.

ABIGAIL Az én hasamba tűt szúrtak, főbíró úr. Nekem csak úgy patakzott a vérem, engem itt mindennap majdnem meggyilkolnak, csupán azért, mert szent kötelességemet teljesítettem, és megmutattam, kik itten az ördög cimborái. . . és most ezt kapom cserébe: meghurcolnak, vallatnak, gyanúsítanak?

DANFORTH *(erőtlenedve)* Én igazán nem gyanúsítom magát, gyermekem!

ABIGAIL *(egyre fenyegetőbbben)* Vigyázzon, Danforth főbíró úr! Azt hiszi, olyan erős, hogy a pokol hatalma a főbíró úrnak nem tudná elvenni az esztét? . . . Vigyázzon csak! . . . Van egy. . . *(Fenyegető magatartása hirtelen rémületesre válik, felnéz a levegőbe)*

DANFORTH *(ijedten)* Mi az, gyermekem?

ABIGAIL *(szétnéz maga körül, keresztbe fonja karját a mellén, mintha fázna)* Én. . . nem is tudom. Mintha a tél hidege, valami jeges szél hatolna át a ruhámon.

A tekintete megáll Mary Warrenen

MARY *(riadtan könyörög)* Abby!

MERCY Kegyelmes úr, megfagyok!

PROCTOR Komédiások!

HAWTHORNE *(megérinti Abby kezét)* Hideg a keze, kegyelmes uram, fogja meg!

MERCY *(fogvacogva)* Mary Warren, te küldted rám ezt a hideglelést?

MARY Jézusom, könyörülj rajtam!

SUSANNA Megfagyok, megfagyok!

ABIGAIL *(láthatóan didereg)* Valami szél, valami szél!

MARY Abby, ne csinálj így!

DANFORTH *(maga is Abigail hatása alatt)* Boszorkányságot gyakorol-e

most Mary Warren? Erre feleljen. Kibocsátotta-e gonosz szellemeit? Igen, vagy nem?

Mary hisztérikus sikollyal futni kezd. Proctor elkapja

MARY (*majdnem elalél*) Tessék elengedni, hadd menjek el innét. Nem bírom... nem bírom.

ABIGAIL (*az ég felé kiált*) Mindenható Isten, távoztasd el rólam ezt a hideg árnyat!

Proctor minden figyelmeztetés vagy tétovázás nélkül Abigailhez ugrik, elkapja a haját, térdre kényszeríti. A lány felsikolt fájdalmában. Danforth megdöbbenve kiáltja: „Mit csinál?”, Hawthorne és Parris pedig: „Eressze el! Ne nyúljon hozzá!” – de valamennyiüket túlharsogja Proctor mennydörgő hangja

PROCTOR Hogy merészelsz a Mindenhatóhoz fohászolni! Ringyó! Ringyó!

Herrick eltépi Proctort Abigailtól

HERRICK John!

DANFORTH Ember! Mit akar...

PROCTOR (*zihálva, halálos kénben*) Ringyó!

DANFORTH (*elképedve*) Azzal vádolja, hogy...

ABIGAIL Hazudik, főbíró úr!

PROCTOR Nézzenek rá! Mindjárt sikít egy éleset, hogy leszúrjon vele, de én...

DANFORTH Ezt nem tűröm! Bizonyítékok!

PROCTOR (*remegve, egész élete összeomlik*) Én ismertem őt, uram. Én ismertem őt... úgy.

DANFORTH Maga... maga paráználkodott?

FRANCIS (*megdöbbenten*) John, te nem tehetted azt, amit mondasz!

PROCTOR Ó, Francis, bárcsak volna benned egy csepp gonoszság, akkor ismerhetnél engem! (*Danforthhoz*) Egy férfi nem szívesen vesztegeti el a jóhíret. Főbíró uram bizonyára tudja ezt.

DANFORTH (*elképedve*) Mikor esett bűnbe? Mikor és hol?

PROCTOR (*meztörök a hangja, égeti a szégyen*) Éppen arra való helyen. Az állatok közt. Az istállóban. Boldogságom utolsó éjszakáján: most nyolc hónapja. Ott szolgált a házamban. (*Össze kell szorítania a fogát, hogy ne sírjon*) Az ember olykor azt hiszi, hogy Isten alszik, de Isten mindent lát. Most már tudom. Könyörgök, uram, tekintsen rá: nézze, mi ez a lány. Aztán a feleségem, a drága jó feleségem, rájött a dologra, és kiverte a házból. Ezt nem tudta elviselni ennek a lánynak a dölyfös lelke. . . (*Nem bírja tovább*) Kegyelmes uram, bocsásson meg nekem, kegyelem! . . . (*Maga elleni haragjában elfordul egy pillanatra a kormányzó-helyettestől, majd kiáltva folytatja, másként már nem tud beszélni*) Azt hitte, hogy majd együtt táncolunk a feleségem sírján! És ez csakugyan megeshetett volna, mert én bolondulásig kívántam őt, Isten bocsássa meg, és ebből a nagy kívánásból ő kiolvashatta az ígéretet. És most úgy áll bosszút, ahogy a szajhák szoktak, s ezt főbíró uramnak látnia kell: le is teszem a sorsom a kezébe. Tudom, hogy látni fogja az igazságot.

DANFORTH (*a rémülettől sápadtan Abigailhez fordul*) Tagadja-e, amit ez az ember mondott?

ABIGAIL Hogysem ilyen vádra feleljek, én inkább elmegyek innen, uram, és soha vissza se jövök.

PROCTOR (*Danforth biztonsága megrendül*) Vásárra vittem a becsülete-met, elvesztegettem a jóhíre-met, hinnie kell nekem, főbíró úr! A feleségem ártatlan, ha csak azt nem veszik bűnéül, hogy felismeri a szajhát, mihelyt a szeme elé kerül!

ABIGAIL (*odalép Danforthhoz*) Hogy néz rám? (*Danforthnak egy hang sem jön ki a torkán*) Nem tűröm ezt a nézést! (*Sarkon fordul, és az ajtó felé tart*)

DANFORTH Parancsolom, hogy itt maradjon. (*Herrick útját állja Abigailnek. A lány lángoló szemmel visszajön*) Parris úr, a törvénykező terem-ből hozza ide Proctornét.

PARRIS (*tiltakozni próbál*) Kegyelmességed bizonyára látja, hogy ezt nyilvánvalóan úgy rendezték. . .

DANFORTH (*élesen*) Elég! Hozza ide azt az asszonyt, de ne mondjon neki egy árva szót se arról, amit itt hallott. Mielőtt bejönne, kopog-tasson. (*Parris el*) Hadd lássuk most már, micsoda mocsár ez! (*Proctorhoz*) Maga azt állítja, hogy a felesége jámbor asszony.

PROCTOR Sohasem hazudik, jó uram. Van, aki nem tud énekelni, és van, aki nem tud sírni: az én feleségem hazudni nem tud. Nagy árat fizettem azért, uram, hogy ezt megtanuljam.

DANFORTH Amikor ezt a lányt kidobta a házukból, tudta-e a felesége, hányadán állnak?

PROCTOR Igenis, uram.

DANFORTH Tudta-e, hogy szajha?

PROCTOR Igen, uram. Tudta.

DANFORTH Jó. (*Abigailhez*) Lányom, ha Proctorné most kimondja, hogy erkölcstelenségért üzte el a háztól, az Isten legyen magához irgalmas! (*Kopognak az ajtón*) Még várjanak! (*Proctorhoz*) Fordítson hátat. (*Abigailhez*) Maga is fordítson hátat!

Mindketten engedelmeskednek, Abigail méltatlankodva, lassan

DANFORTH Egyikőjük se mozduljon, nehogy Proctorné meglássa az arcukat. És ebben a szobában senki meg ne mukkanjon, senki meg ne moccanjon. (*Az ajtó felé fordul, hangosan kiszól*) Jöhetnek!

Az ajtó kinyílik, Elizabeth lép be Parrisszal. Parris ellép mellőle. Az aszszony egyedül áll, és Proctort keresi szemével

DANFORTH Cheever, jegyezze, amit a tanú mond, szóról szóra. Kezdheljünk?

CHEEVER Tessék, főbíró úr.

DANFORTH Jöjjön ide, Proctorné. (*Elizabeth odamegy, közben Proctor hátára néz*) Ide nézzen és ne a férjére. Nézzen a szemembe.

ELIZABETH (*halkan*) Igenis, uram.

DANFORTH Tudomásunkra jutott, hogy néhány hónappal ezelőtt elküldötte a háztól az ott szolgáló Abigail Williamset.

ELIZABETH Így volt, uram.

DANFORTH Miért küldte el? (*Kis szünet. Elizabeth Proctor felé sandít*) Az én szemembe nézzen, ne a férjeurára. Emlékszik rá: tudja, mit kell válaszolnia, nincs szüksége segítségre. Miért küldte el a háztól Abigail Williamset?

ELIZABETH (*nem tudja, mit mondjon; érez valamit a levegőben: megnyalja*

ajkát, hogy időt nyerjen) Elégedetlen voltam vele... (*Csend*) Az uram pedig...

DANFORTH Miért volt elégedetlen vele?

ELIZABETH Ó akkor... (*Proctorra néz, tanácsot vár tőle*)

DANFORTH Asszony, ide nézzen! (*Elizabeth ránéz*) Piszkos volt vagy lusta? Vagy pedig illetlenül viselkedett?

ELIZABETH Nagy jó uram, én... akkoriban én beteg voltam. És én... az én uram jámbor és egyenes ember. Soha nem issza el az eszét, mint mások, akik mindig csak kocsmáznak. Neki a munka a mindene... De amikor én beteg voltam... a gyermekágy után, én nagyon soká gyengélkedtem, és akkor azt hittem, hogy az én uram elfordul tőlem. Ez a lány meg... (*Abigail felé fordul*)

DANFORTH Rám nézzen!

ELIZABETH Igenis, uram. Abigail Williams... (*Elballgat*)

DANFORTH Mi volt Abigail Williamsszel?

ELIZABETH Én azt képzeltem, hogy a férjem szerelembe esett iránta. És egy este úgy elborult az agyam, hogy elkergettem a háztól.

DANFORTH És a férje csakugyan elfordult magától?

ELIZABETH (*zavarában azt se tudja már, élő-e vagy halott*) Az én férjem... az én uram... jó férj, uram...

DANFORTH Tehát igazában nem fordult el magától.

ELIZABETH (*Proctor felé próbál nézni*) Én beteg voltam...

DANFORTH (*hozzálép, felemeli az állát*) Ide nézzen rám! A maga tudomása szerint paráznaság bűnébe esett-e John Proctor? (*Az asszony nem bír válaszolni*) Feleljen a kérdésemre. Parázna-e a maga férje?

ELIZABETH (*erőtlenül*) Nem, uram.

DANFORTH Törvénytiszt, kísérje ki.

PROCTOR Az igazságot mondjad, Elizabeth!

DANFORTH Megmondta. Kísérjék ki.

PROCTOR (*felüvölt*) Én mindent bevallottam!

ELIZABETH Uramisten!

Bezárul mögötte az ajtó

PROCTOR Csak arra gondolt, hogy megmentse a becsületemet!

HALE Kegyelmes uram, nincs természetesebb annál, mint hogy egy asszony hazudik, ha a férjéről van szó! Kérve kérem, ne folytassa így: ne ítéljen el még egy embert! Most már nem fojthatom el a lelkiismeretem szavát: itt személyes bosszú működik! Kezdetől fogva éreztem, hogy ez az ember igazat beszél. Istennek tett eskümre mondom, most is hiszek neki, és kérem kegyelmességedet, hívja vissza a feleségét, mielőtt még. . .

DANFORTH Nem szólt a paráznaságról, tehát ez az ember hazudott!

HALE Én hiszek neki! (*Abigailre mutat*) Ez a lány az én szememben mindig maga volt a hamisság, a cselszövés!

Abigail vadul, eszelősen felüvölt, szemét a mennyezetre veti

ABIGAIL Jaj, ne tedd! Jaj, menj innen! Menj innen!

DANFORTH Mi történt, gyermekem? (*Abigail iszonyodva mutat a mennyezetre; a többi lány utánozza. Hawthorne, Hale, Putnam, Cheever, Herrick és Danforth szintén felnéz*) Mi van ott? (*Danforth leveszi a szemét a mennyezetről, most már ő is megijedt: hangjában feszültség érződik*) Gyermekem! (*Abigail meredten áll, s akárcsak a többi lány, tátott szájjal, nyöszörögve bámul a mennyezetre*) Lányok! Miért. . .

MERCY (*mutatja*) Ott a gerendán! Az ácsolat mögött!

DANFORTH (*szemével követi*) Hol?

ABIGAIL Miért jössz ide? (*Nyeli a nyálát*) Miért jössz ide, te sárga madár?

PROCTOR Hol a madár? Nem látok madarat.

ABIGAIL (*a mennyezetre néz*) Hogy az én arcomat? Miért az én arcomat?

PROCTOR Hale tiszteletes úr. . .

DANFORTH Hallgasson már!

PROCTOR (*Hale-bez*) Lát maga itt madarat?

DANFORTH Elhallgasson!

ABIGAIL (*beszél a „madárhoz”, mintha védekeznének, nehogy megtámadja*) Az én arcom Isten alkotása! Ne tépd meg az arcomat! Halálos bűn az irigység, hallod, Mary!

MARY (*rémülten felugrik*) Abby!

ABIGAIL (*rendületlenül a „madárhoz” beszél*) Így üzöd hát a fekete mágiát, Mary Warren, madár képében! De én nem bírok hallgatni róla, nem, nem hallgatom el! Én az Isten javára munkálkodom!

MARY Abby, hisz itt vagyok!

PROCTOR (*örjöngve*) Álnok tettetés ez, főbíró úr!

ABIGAIL (*hátrál, mintha attól félne, hogy a madár le akar szállni*) Jaj, Mary! Esedezem! Ne szállj le rám!

SUSANNA A karmai! Kiereszti a karmait!

PROCTOR Hazugság! Mit hazudoznak!

ABIGAIL (*tovább hátrál, egyre felfelé néz*) Mary! Könyörgök, ne bánts!

MARY (*Danforthhoz*) De hisz én nem bántom!

DANFORTH (*Maryhez*) Hát akkor honnan van a látomás?

MARY Nem lát ő semmit!

ABIGAIL (*mereven maga elé nézve, mint a hipnotizált; Mary Warren hangját utánozva*) Nem lát ő semmit!

MARY (*esdekel*) Abby, ne tedd ezt!

ABIGAIL (*a többi lányral egyetemben, mintegy kollektív eksztázisban*) Abby, ne tedd ezt!

MARY (*a lányokhoz*) Hisz itt vagyok, itt vagyok veletek!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Hisz itt vagyok, itt vagyok veletek!

DANFORTH (*rémülten*) Mary Warren, hívja vissza gonosz szellemét ezekről a gyermekekről!

MARY De főbíró úr!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY De főbíró úr!

DANFORTH Kötött-e maga szerződést az ördöggel?

MARY Nem kötöttem, főbíró úr!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Nem kötöttem, főbíró úr!

DANFORTH (*bisztériás hangon*) Miért csak azt ismétlik, amit maga mond?

PROCTOR Ide egy korbácsot, majd abbahagyják mindjárt!

MARY Csak komédiáznak, mind. . .

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY (*félbeszakítják*) Csak komédiáznak. . .

MARY (*feljűk fordul, félörülten toppant*) Hagyjátok már, Abby, hagyjátok abba!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Hagyjátok már, Abby, hagyjátok abba!

MARY Azt mondtam, hogy hagyjátok abba!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Azt mondtam, hogy hagyjátok abba!

MARY Hagyjátok abba!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Hagyjátok abba!

Mary már szinte eszét veszti: megőrjíti Abigail és a többi lány mélységes meggyőződése, nyöszörögni kezd, két kezét félig felemelve, tehetetlenül, a többi lány is ugyanúgy nyöszörög, mint ő

DANFORTH Az előbb még magát gyötörték. Most úgy látszik, maga gyötör másokat. Honnan veszi a hatalmát?

MARY (*meredten nézi Abigailt*) Nincsen nekem hatalmam...

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Nincsen nekem hatalmam...

PROCTOR Csúfságot üznek a főbíró úrból!

DANFORTH Miért változott meg az elmúlt két hétben? Az ördöggel találkozott, ugye?

HALE (*Abigailre és a többi lányra mutat*) Nem hihet ezeknek!

MARY Kegyelmes úr...

PROCTOR (*látva, hogy erőtlenedik*) Mary, az Isten megátkozza a hazugokat!

DANFORTH (*szuggesztíven*) Találkozott az ördöggel, ugye? Szerződést kötött Luciferrel, ugye?

PROCTOR Isten megátkozza a hazugokat, Mary!

Mary néhány érthetetlen szót mormol, s közben Abigailt figyeli, aki most is a „madarat” bámulja

DANFORTH Nem hallom! Mit beszél? (*Mary még néhány érthetetlen szót mond*) Vagy bevall mindent, vagy pedig akasztófára kerül. (*Durrán kényszeríti, hogy feléje forduljon*) Tudja, ki vagyok én? Ismétlem, hogy felakasztatom, ha nem mond el mindent őszintén.

PROCTOR Emlékezzél, Mary, Ráfáel arkangyala... Tedd azt, ami jó...

ABIGAIL (*a mennyezetre mutat*) Jaj, a szárnya! Kitarja a szárnyát! Ne, Mary, ne, könyörgök!

DANFORTH Vallja be hatalmát! (*Arca szinte érinti a Maryét*) Beszélj!

ABIGAIL Mindjárt leszáll! Sétál a gerendán!

DANFORTH Beszélsz már végre?

MARY (*iszonyattal néz maga elé*) Nem bírok!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Nem bírok!

PARRIS Űzd el az ördögöt! Nézz csak szembe vele! Tipord el! Megmentünk téged, Mary! Csak szállj szembe az ördöggel!

ABIGAIL (*felfelé néz*) Jaj, leszáll! Nézzétek! Most száll le!

Abigail és a többi lány a falhoz szalad, mind eltakarják szemüket és üvöltözni kezdenek. Félelmük ráragad Maryre is: velük együtt üvölt. A lányok lassanként elhallgatnak és elszállingóznak onnét. Mary egyedül marad, a „madárra” bámul, eszelősen üvöltözik. Valamennyien őt nézik, iszonyodnak a nyilvánvaló idegrohamtól. Proctor hozzá lép

PROCTOR Mary, mondd meg a főbírónak, hogy mit csináltak. . .

MARY (*Proctor közeledtére menekülni kezd, rémülten visít*) Ne nyúljon hozzám! Ne nyúljon hozzám!

Erre a lányok megállnak az ajtóban

PROCTOR (*csodálkozva*) Mary!

MARY (*Proctorra mutat*) Ez itt az ördög embere!

Ezekre a szókra Proctor megáll

PARRIS Áldassék az Úr neve!

ABIGAIL ÉS A TÖBBI LÁNY Áldassék az Úr neve!

PROCTOR (*megkövülten*) Mary! Mit beszélsz?

MARY Engem ne akasszanak fel magukkal! Én szeretem Istent, én szeretem Istent. . .

DANFORTH (*Maryhez*) Ő rendelte el magának, hogy a Sátánt szolgálja?

MARY (*biszterikusán mutat Proctorra*) Ő járt hozzám sötét éjszaka és fényes nappal, hogy aláírjam, hogy aláírjam, hogy aláírjam. . .

DANFORTH Aláírja? Micsodát?

PARRIS Az ördög fekete könyvét, ugye? Egy fekete könyvet, ugye?

MARY (*biszterikusán Proctorra mutat, retteg tőle*) A nevemet, a nevemet akarta. Azt mondta, megöllek téged, ha felakasztják a feleségem! És tegyük tönkre a törvénszéket. . . ezt is mondta.

Danforth iszonyattal fordul Proctor felé.

PROCTOR (*Hale-nél keres segítséget*) Hale tiszteletes úr. . .

MARY (*zokog*) Éjszaka se hagy nyugton, felébreszt álmomból, szeme

mint az eleven parázs, ujjait a nyakamra teszi, és akkor én aláírom a nevem, aláírom...

HALE Kegyelmes úr, ez a gyermek megőrült.

PROCTOR (*miközben Danforth tágra meredt szemmel nézi őt*) Mary... Mary...

MARY (*sikolt*) Nem, nem, én szeretem az Istent! Én elhagyom a rossz utat! Szeretem Istent, és áldom Istent... (*zokogva Abigailhez fut*) Abby, Abby, nem bántalak többé.

Mindannyian Abigailre néznek, aki végtelen emberszeretettől áthatva, előre lép és a zokogó Maryt szívére öleli, miközben Danforthra néz

DANFORTH (*Proctorhoz*) Mi vagy hát te? (*Proctor megnémul baragájában*) Az antikrisztus cimborája?... Tudom én már, honnan van a hatalmad, többé nem tagadhatod. Mit szól hozzá az úr?

HALE Kegyelmes...

DANFORTH Nem vagyok többé kíváncsi magára, tiszteletes úr! (*Proctorhoz*) Bevallod-e végre, hogy megfertőzött téged a Sátán, vagy pedig továbbra is megmaradsz az ő szövetségésének? Felelj!

PROCTOR (*félőrülten, elfúlva*) Én azt mondom... én azt mondom, hogy az Isten... hogy meghalt az Isten!

PARRIS Hallották? Hallották?

PROCTOR (*eszélősen nevet, majd*) Ég a tűz, ég a tűz! Hallom Lucifer csizmáját, látom a mocskos arcát! Az én arcom az, Danforth, és a magáé! Mert az Isten kiváltképpen kárhozatra veti azokat, akik félnek kivezetni az embereket a tévedésből, mint ahogy én féltem eddig, s ahogy maguk félnek most, holott tudják a fekete lelkük mélyén, hogy mindez csalás: Isten kiváltképpen kárhozatra veti a magunkfaját, és égni fogunk, együtt fogunk égni a pokolban!

DANFORTH Törvényszolga, vigyék a börtönbe ezt is, meg Coreyt is!

HALE (*átmegy a színen az ajtó felé*) Megtagadom a bíraskodást!

PROCTOR Lerántják az eget, és egy ringyót emelnek oltárral!

HALE Megtagadom a bíraskodást, nem kérek az ilyen törvényszékből! (*Bevágja maga mögött az ajtót*)

DANFORTH (*dühöngve kiált utána*) Tiszteletes úr! Tiszteletes úr!

FÜGGÖNY

IV. FELVONÁS

A salemi börtön egyik cellája, ugyanazon év őszén. A hátsó falon, magasan, rácsos ablak; mellette nagy, súlyos ajtó. A falak mentén két pad.

Sötét van, csak a holdfény szivárog be a rácsok között. A helyiség üresnek látszik. Aztán lépések hallatszanak, a fal mögötti folyosóról, kulcs csikordul, és az ajtó kinyitlik. Herrick, a törvényszolga lép be egy lámpással. Erősen ittas, a léptei neheznek. Odamegy az egyik padhoz, és megböki a rajta fekvő rongycsomót

HERRICK Ébredj, Sarah! Ébredj, Sarah Good! (*Átmeget a másik padhoz*)

SARAH (*feltápáskodik*) Ó, felség! Jön már, jön már! Tituba: itt van! Ófelsége megjött!

HERRICK Eredjetek az északi cellába, erre most szükség van. (*A falra akasztja lámpását. Tituba felül*)

TITUBA Nem hinném, hogy őfelsége. Inkább olyan törvényszolga-forma.

HERRICK (*flaskát vesz elő*) Gyerünk, gyerünk, takarodjatok innét. (*Iszik. Sarah Good odamegy hozzá, és az arcába bámul*)

SARAH Hát csak maga az, Herrick! Már azt hittem, az ördög jött el értünk. Ad egy pofa bort, ha elmegek?

HERRICK (*odaadja a flaskát*) Aztán hova készülsz, Sarah?

TITUBA (*miközben Sarah iszik*) Barbadosba megyünk, nemsokára itt lesz az ördög tollasan, szárnyasan.

HERRICK Csakugyan? No, akkor jó utat.

SARAH Mi most elröpülünk délre, mint két barázdabillegető! Nagyszerű átváltozás lesz az, Herrick! (*Megint szájához emeli a flaskát*)

HERRICK (*elveszi az ajkáról*) Add csak ide, különben sose szállsz fel a földről. No, gyerünk.

TITUBA Szólok egy jó szót a maga érdekében, ha velünk akar jönni, Herrick.

HERRICK Nem mondanék nemet, Tituba: éppen ilyen reggelen kell a pokolba röpülni.

TITUBA Nem a pokol vár miránk Barbadosban. Az ördög lesz ott

a fő-fő szórakoztató: dalolni, táncolni fog Barbadosban. A maguk bűne: megmérgeztették idefent, s most fázik itt a vén patás. Didereg neki a lelke Massachusettsben, hanem Barbadosban majd jókedvre derül, és... *(Tebénbőgés hallatszik, Tituba felugrik, és kikiált az ablakon)* Igenis, Uram! Ez ő, Sarah!

SARAH Itt vagyok, felséges úr! *(Sietve felkapkodják rongyaikat, amikor belép Hopkins börtönőr)*

HOPKINS Megjött a kormányzóhelyettes.

HERRICK *(megragadja Titubát)* Gyerünk, gyerünk!

TITUBA *(ellenáll)* Nem, énértem jön. Megyek haza!

HERRICK *(az ajtó felé húzza)* Nem a Sátán az, csak egy szegény öreg tehén, akinek nyomja a tej a tőgyét. No, gyerünk már, kifelé!

TITUBA *(az ablak felé)* Vigyél haza, ördög! Vigyél haza!

SARAH *(követi az ordító Titubát)* Mondd meg neki, hogy megyek, Tituba! Mondd meg, hogy Sarah Good is jön!

Kint a folyosón Tituba tovább kiabál: „Vigyél haza, ördög! Vigyél haza, Körmös úr!” – majd Hopkins hangja ráparancsol, hogy mozogjon már. Herrick visszajön, s rongyokat és szalmát szór az egyik sarokba. Lépteket hall, odafordul. Belép Danforth és Hawthorne bíró. Köpenyben, kalapban vannak, mert nagy a hideg. Mögöttük Cheever jön irattáskával és egy lapos fadóbozzal, amelyben írószerszámait hozza

HERRICK Jó reggelt kívánok kegyelmességednek.

DANFORTH Parris tiszteletes hol van?

HERRICK Mindjárt megkeresem. *(Az ajtó felé megy)*

DANFORTH Porkoláb. *(Herrick megáll)* Mikor érkezett ide Hale tiszteletes?

HERRICK Éjféltájban.

DANFORTH *(gyanakodva)* Mit keres itt?

HERRICK Azokkal beszélget, akiket most fognak fölakasztani. Imádkozik velük. Most éppen Rebecca Nurse cellájában időzik, Parris tiszteletes úr kíséreteti.

DANFORTH Hale tiszteletes úrnak nem volt joga belépni a börtönbe. Hallja, porkoláb? Hogy bocsáthatta be?

HERRICK Hogyhogy? Ha Parris úrtól parancsot kapok, nem mondhatom rá, hogy nem.

DANFORTH Mondja csak, ittas maga?

HERRICK Nem vagyok én ittas, jó uram. Csak hát hidegek az éjszakák, és itt nem lehet tüzet rakni.

DANFORTH (*visszafojtja dühét*) Na, hozza csak ide Parris tiszteletest.

HERRICK Igenis, uram.

DANFORTH Hihetetlen bűz van itt.

HERRICK Csak most raktam ki az asszonyokat, hogy kegyelmességednek helye legyen.

DANFORTH Vigyázzon magára, porkoláb: túl sokat ivott.

HERRICK Szolgálatjára kegyelmességednek. (*Egy pillanattig további parancsra vár, de hogy Danforth fejcsóválva hátat fordít neki, elmegy. Szünet. Danforth elgondolkozva áll*)

HAWTHORNE Nem gondolja kegyelmességed, hogy érdemes volna egy kicsit kifaggatni Hale tiszteletest? Nem csodálnám, ha kiderülne róla, hogy ő prédikálgatott mostanában az andoveri népnek.

DANFORTH Majd az is sorra kerül: ne emlegesse Andovert. . . Én inkább azt furcsállom, hogy Parris vele imádkozik. (*A kezére lehel, az ablakhoz lép, kinéz*)

HAWTHORNE Kegyelmes uram, nem tudom, helyes-e megengedni Parris úrnak, hogy folytonosan együtt legyen a rabokkal. (*Danforth érdeklődve ránéz*) Olykor azt hiszem, mintha eszelős volna a nézése.

DANFORTH Eszelős?

HAWTHORNE Tegnap találkoztam vele, éppen elmenőben volt hazulról, és ráköszöntem. Erre csak azt látom, hogy elsírja magát, és szó nélkül megy tovább. Nem helyes, hogy a falu ilyen állapotban lássa.

DANFORTH Bánat érhette.

CHEEVER (*topog, hogy ne fázxék*) Azt hiszem, a tehenek miatt, főbíró úr.

DANFORTH Tehenek?

CHEEVER Számtalan sok tehén csámborog az utakon, most hogy a gazdáik börtönben vannak, és sok a civakodás, hogy most már kié legyenek. Tudom, Parris úr tegnap reggeltől estig vitatkozott a gazdákkal. . . Igen nagy a háborúság, főbíró úr, a tehenek miatt. Ez ríkatja meg, ez a háborúság; mindig akad valaki, akit a háborúság megrikat. (*Az ajtó felé fordul, akárcsak Hawthorne és Danfort, mert valaki*

közeledik a folyosón. Danforth felemeli a fejét. Belép Parris. Sovány, riadt, és izgat a nagykabátjában)

PARRIS (*Danforthhoz, azonnal*) Ó, jó reggelt kegyelmes uram. Köszönöm, hogy eljött. Bocsásson meg, hogy olyan korán üzentem kegyelmedért. Jó reggelt, Hawthorne bíró úr.

DANFORTH Parris uram, Hale tiszteletesnek nincs joga hozzá, hogy betegye a lábát ide a börtönbe.

PARRIS Egy pillanat, kegyelmes uram. (*Hátrasiet, és becsukja az ajtót*)

HAWTHORNE Egyedül hagyta őt a rabokkal?

DANFORTH De mit csinál itt? Arra feleljen inkább.

PARRIS (*könyörögve felemeli két kezét*) Kegyes uram, higgye el nekem, ő most itt a gondviselés embere. Azért jött ide Hale tiszteletes, hogy az utolsó órában Istenhez térítse Rebecca Nurse-öt.

DANFORTH (*meglepdve*) Arra akarja rávenni, hogy tegyen vallomást?

PARRIS (*leül*) Hallgasson meg, kérem. Három hónapja, hogy Rebecca itt van, s azóta egy árva szót sem bírtam kiszedni belőle. Most Hale tiszteletes ott van velem, meg a nővérével, meg Martha Coreyval, meg még két vagy három asszonnyal, és azért eseng hozzájuk, hogy vallják be végre bűnüket, és mentse meg életüket.

DANFORTH Ez aztán csakugyan a gondviselés embere! S gondolja, hogy hajlanak a szavára?

PARRIS Még nem. Egyelőre nem. De éppen azért küldöttem el kegyelmességéért, hogy együttesen vegyünk vizsgálat alá, vajon nem volna-e bölcsebb dolog, ha... (*nem meri kimondani*) Remélem, hogy kegyelmességed nem fog... jobban mondva...

DANFORTH Ne kerteljen már annyit, tiszteletes úr. Mi van a begyében?

PARRIS Kegyes uram, a legújabb események... ezeket az eseményeket a bíróságnak is meg kell tudnia. Az én unokahúgom, kegyelmes uram, igen, igen, Abigail húgom... azt kell hinnem, Abigail eltűnt.

DANFORTH Eltűnt!

PARRIS Már korábban is gondoltam rá, hogy szólok kegyelmességének, de...

DANFORTH Miért? Mióta nem találják?

PARRIS Már a harmadik éjszaka nem aludt otthon. Nekem azt mondta,

kegyelmes uram, hogy Mercy Lewisnál alszik. De hogy másnapra nem jött haza, üzentettem Lewis úréknak. Onnan meg azt üzenték vissza: Mercy azt mondta, hogy ő meg minálunk fog aludni.

DANFORTH Tehát mindketten elszöktek?

PARRIS *(félénken)* Úgy látszik, kegyelmes uram.

DANFORTH *(izgatottan)* Kinyomoztatom, hova lettek. De hát hova lehettek?

PARRIS Kegyelemes uram, az az érzésem, hogy elhajóztak. *(Danforth megkövül ijedtében)* A kislányom mondja, hogy hallotta, amint a múlt héten valami hajóról beszéltek. Tegnap pedig, kérem szépen, felfedeztem, hogy feltörték a pénzesládámat! *(Nyomogatja szemét, hogy vissza-tartsa könnyeit)*

HAWTHORNE *(csodálkozva)* Kirabolták kegyelmedet?

PARRIS Harmincegy aranyat rabolt el tőlem. Itt állok kifosztva, pénz nélkül. *(Elfödi arcát, sír)*

DANFORTH Micsoda ostoba ember kegyelmed, tiszteletes úr. *(Fel-alá jár a szobában, bosszankodva)*

PARRIS Kegyelemes uram, semmit sem ér azzal, ha engem hibáztat. Nem tudom elképzelni, mi egyéb oka lehetett a szökésüknek, mint az, hogy nem mertek tovább Salemben maradni. *(Önmagát védi)* Kegyelemes uram, ne áltassuk magunkat tovább. Abigail jól ismeri Salemet, s amióta szétfutott a híre az andoveri esetnek. . .

DANFORTH Majd rend lesz Andoverben is. A bíróság pénteken visszatér oda, és folytatja a vizsgálatot.

PARRIS Elhiszem én, uram, hogyne hinném, de itt már az a hír járja, hogy felkelés van Andoverben.

DANFORTH Nincs felkelés Andoverben.

PARRIS Én csak azt mondom, amit hallottam. Az andoveri lakosok – azt mondják – kitették a bíróságot a városból, és nem tűrik, hogy boszorkányságról egyáltalán szó essék. Itt is van egy párt, amely kapva kap ezen a híren. Őszintén szólva, kegyelmes uram, félek, félek, hogy felkel a nép.

HAWTHORNE Felkel a. . . majd mit mondok! Eddig minden kivégzési napon csupa elégedett arcú embert láttam a városban.

PARRIS Hawthorne bíró úr, eddig másfajta személyeket akasztottak. Rebecca Nurse nem olyan teremtés, mint Bridget, aki három évig élt

együtt Bishoppal, mielőtt összeházasodtak volna. John Proctor másféle ember, mint Isaac Ward, aki nyomorba itta a családját. (*Danforthhoz*) Bárcsak ne úgy volna, uram, de ezek az emberek tisztelt, becsült személyek. És ha a nép majd látja Rebeccát imádkozni a bitó alatt, félek, a méltatlankodás kegyelmességedet sem fogja kímélni.

HAWTHORNE Kegyelmes uram, azt az asszonyt boszorkányság vádjában elmarasztalták. A bíróság...

DANFORTH (*gondterhelten, egy kézmozdulattal elhallgattatja Hawthorne-t*) Jó... jó... (*Parrishez*) Kegyelmed szerint mi a teendő?

PARRIS Kegyelmes uram, halasszuk el egy ideig a kivégzéseket.

DANFORTH Nem halasztunk el semmit.

PARRIS Most, hogy Hale tiszteletes úr visszatért, azt hiszem, van némi remény: mert ha csak egyetlenegy is igaz útra térít e lázadó lelkek közül, annak a vallomása a többi ellen is kihívja majd a közvélemény ítéletét, s akkor senki sem kételkedhet többé abban, hogy valamenynyien az ördög cimborái. De így, ha nem vallanak, és ártatlanságukat hangoztatják, sok becsületes ember megsiratja őket, és könnyeik elmoszák a mi jó szándékunkat.

DANFORTH (*tűnődik, majd odaszól Cheeverhez*) Adja csak ide a kivégzendők listáját!

Cheever a táskájából előveszi a listát és odaadja

PARRIS Nem szabad elfelejteni, uram, hogy amikor összehívtam a gyülekezetet, hogy felolvassam a határozatot John Proctor kiközösítéséről egyházközségünkben, jó ha huszonöt-harminc hívem jött el a templomba. Márpedig ez nem a közönyösség jele volt, hanem a tiltakozásé, és...

DANFORTH (*a listába mélyedve*) Nem halasztunk el semmit.

PARRIS Kegyelmes uram...

DANFORTH Mondja meg, kegyelmed szerint kit lehetne még igaz útra téríteni? Én magam is személyesen fölkeresem, és küzdeni fogok érte, amíg meg nem virrad. (*Átnyújtja a listát Parrisnak, aki azonban csak belepillant*)

PARRIS Virradatig lehetetlenség. Rövid az idő.

DANFORTH Ha lehetetlenség is, én megpróbálom. Csak azt mondja meg, kinél van a legtöbb remény.

PARRIS *(bele se néz a listába, akadozó hangon mondja)* Kegyelmes uram... egy éles kés... .

DANFORTH Hogy micsoda?

PARRIS Tegnap este, ahogy elindultam hazulról, nyitom az ajtót, és egy éles kés esett a lábam elé. *(Csend. Idő kell, hogy Danforth megeméssze ezt az új hírt. Parris felkiált)* Ne tessék kérem felakasztatni ezeket az embereket! Veszélyben az életem. Nem merek sötétben kilépni a házból.

Belép Hale tiszteletes. Egy pillanatra valamennyien ránéznek, szótlanul. Hale kimerült, tekintete fájdalmas, megviselt, és egyenesebb, mint valaha

DANFORTH Üdvözlöm kegyelmedet, tiszteletes úr, örömmel látjuk, hogy megint csak buzgólkodik a lelkek megmentésén.

HALE *(Danforthhoz jön)* Kegyelmezzenek meg nekik. Kérem, mert megváltozni ezek nem fognak!

Herrick bejön, vár

DANFORTH *(békítőn)* Hogy gondolja ezt, tiszteletes úr? Hogy adjak én kegyelmet ezeknek, amikor ugyanezért a bűnért tizenkettőt már felakasztattam?

PARRIS *(erőtlenül)* Rebecca sem akar vallomást tenni?

HALE Néhány perc múlva felkel a nap. Kegyelmes uram, időt kérek.

DANFORTH Hallgassanak hát ide, és ne áltassák többé magukat. Egyetlen kegyelmi vagy halasztási kérelmet sem fogadok el. Aki nem vallja be bűnét, már mehet is az akasztófára. Tizenkettőt már kivégeztek, ennek a hétnek is ki van hirdetve a neve, és a falu várja, hogy ma reggel meghaljanak. A halasztás úgy mutatná, hogy meginogtam; ha felfüggesztem a büntetést vagy megkegyelmezek nekik, kételkedni fognak azoknak a bűnösségében is, akik eddig meghaltak. Az én szavam most Isten törvénye: nem engedhetem, hogy Isten hangja nyöszörögve szóljon az én szájból. Ha meg attól félnék, hogy bajuk esik, ide hallgassanak: tízezer embert is felakasztatnék, ha ellene mert szegülni a törvénynek, és egy óceányi sós könny is kevés lenne ahhoz, hogy megpuhítsa a törvénycikkelyek keménységét. Húzzák ki

magukat férfi módra, és segítsenek a munkámban, ahogyan az Isten parancsolja. Tudott szólni mindegyik rabbal, tiszteletes úr?

HALE Majdnem mindegyikkel, csak éppen Proctorral nem, akit a kazamatába zártak be.

DANFORTH (*Herrickhez*) Hogy viselkedik az a Proctor?

HERRICK Csak ül magában, mint a szárnyaszegett madár. Mintha nem is volna benne élet, az ételhez is csak nagy ritkán nyúl.

DANFORTH (*tűnődik egy pillanatra*) És a felesége? . . . Már elég előrehaladott állapotban lehet.

HERRICK Bizonyára, uram.

DANFORTH Parris tiszteletes, maga jobban ismeri ezt az embert, mint én. Mit gondol, meglágyítaná a szívét, ha összeengednénk a feleségével?

PARRIS Lehetséges. Hiszen már három hónapja nem látta az asszonyt.

DANFORTH (*Herrickhez*) Éppen olyan nyakas-e, mint volt? Mostanában is megesett, hogy nekiment magának?

HERRICK Nem tud ő már nekem jönni, uram. Jól odaláncolták a falhoz.

DANFORTH (*tűnődik*) Vezesse ide Proctornét. Azután menjen le a férfiért a kazamatába.

HERRICK Igenis, uram. (*Elmegy. Csend*)

HALE Kegyelmes uram, ha elhalasztja a kivégzést a jövő hétre, és ha kihirdeti a faluban, hogy a megtérésüket várjuk, senki sem fogja gyengének tartani, hanem éppen irgalmas keresztyénnek.

DANFORTH Tiszteletes úr, mint ahogyan Isten nem adott nekem hatalmat arra, mint Jósuának, hogy megakadályozzam a napfelkeltét, ugyanúgy nem akadályozhatom meg azt sem, hogy beteljesedjék a büntetésük.

HALE (*keményebben*) Nem hiszem, hogy Istennek az lenne a kívánsága, hogy kegyelmed itt lázadást keltsen!

DANFORTH (*visszatartja magát*) Hallott talán olyasmit, hogy itt lázadás készül?

HALE Kegyelmes uram, a kivégzett emberek árvái koldulva járnak házról házra. Az elhagyott marha bőg az utakon, a termés lábbon rohad meg, és pestises töle a levegő. És senki se tudja, melyik pillanatban fogja akasztófára juttatni őt egy szajha sikoltozása, ne csodálkozzék hát, kegyelmes uram, ha olyasmit hall, hogy itt lázadás készül.

Az a csoda inkább, hogy eddig még nem borították lángba kegyelmességed egész provinciáját.

DANFORTH Mondja csak, Hale tiszteletes úr, nem prédikált kegyelmességed mostanság Andoverben?

HALE Istennek hála, Andoverben tudják a dolgukat, nincs ott szükség reám.

DANFORTH Csúfolódik velem, uram? Mondja, minек jött maga vissza ide?

HALE Minek? Egyszerű a válasz: azért jöttem, hogy segítsek az ördögnek. Azért jöttem, hogy hamisságra tanítsam ezeket a keresztyéneket. *(Nem bírja tovább ezt a gúnyos hangot)* Az ő vérük az én fejemre hull! Hát nem látja kegyelmességed, hogy az én fejemen vér van?

PARRIS Pszt!

Lépések hallatszanak, mind az ajtó felé fordulnak, Herrick jön be Elizabethszel. Az asszony csuklóján súlyos lánc: Herrick most leveszi. Elizabeth ruhája piszkos, arca sápadt és beesett. Herrick kimegy

DANFORTH *(igen udvarias)* Üdvözlöm, Proctorné asszony. *(Proctorné nem válaszol)* Remélem, jól szolgál egészsége.

ELIZABETH *(mintegy figyelmeztetőül, vádlón)* Még csak hat hónap múlva szabadulok meg terhemtől.

DANFORTH Ne féljen, nem törünk mi az életére. Mi éppen... *(Nem tudja, hogyan beszélje rá; nincs hozzá szokva)* Hale tiszteletes úr, magyarázza meg neki.

HALE Elizabeth asszony, kegyelmed urát felakasztják ma reggel.

Szünet

ELIZABETH *(nyugodtan)* Hallottam.

HALE Nem tudom, tudja-e, nekem már semmi közöm sincs ehhez a bírósághoz. *(Elizabeth mintha kételkednék ebben)* Magam jószántából jöttem ide, és szeretném megmenteni férjének életét, mert ha meghal, én is gyilkosa voltam. Érti mit mondok?

ELIZABETH Mít tetszik kívánni tőlem?

HALE Az elmúlt három hónap során úgy voltam, mint Jézus a pusztá-

ban. Egyre azt kutattam, van-e valami keresztyéni mód rá, hogy megtagadjam a kárhozatot, mert Isten szolgáját kétszeres kárhozat éri, ha arra biztatja az embereket, hogy hazudjanak.

HAWTHORNE Hale tiszteletes úr! Nem hazugság, amit kérünk!

HALE De az! Hazugság! Mert mindnyájan ártatlanok!

DANFORTH Elég!

HALE (*Elizabetthez*) Nehogy tévedésbe essen feladatát illetően, ahogy én tévedtem az én hivatásomban. Én úgy jöttem ebbe a faluba, mint a vőlegény a menyasszonyához, a tiszta vallást hoztam ajándékkul, a szent törvény koronáját hoztam, és amit csak megérintettem lángoló bizalmammal, az elpusztult, és ahová az én nagy hitem tekintetét fordítottam, vérforrás fakadt a földből. Ne ragaszkodj a hithez, Proctorné, ha az a hit vért fakaszt. Félreértett törvény kíván áldozatot tőled. Az élet az Isten legdrágább ajándéka, és senkinek sincs jussa életet elvenni, még a legdicsőbb elvek nevében sem. Asszony, könyörgök, bírd reá urad, hogy mondja bűnösnek magát. Bírd rá erre a hazugságra. Ne félj ezért Isten ítéletétől, mert lehet ugyan, hogy Isten bünteti a hazugságot, de könyörtelenebbül bünteti azokat, akik lemondanak életükről merő büszkeségből. Könyörögj uradnak, hogy engedjen a büszkeségből – ha senki másra nem hallgat, talán a feleségére hallgat.

ELIZABETH (*csendesesen*) Mintha az ördögöt hallanám.

HALE (*a kétségbeesés tetőfokán*) Asszony, Isten törvénye előtt mindannyian olyanok vagyunk, mint a disznók! Nem ismerhetjük az Ő akaratát!

ELIZABETH Én nem tudok disputálni tiszteletes úrral: tanulatlan asszony vagyok én.

DANFORTH (*odalép hozzá*) Hallja, asszonyság, nem azért hívtuk ide, hogy disputáljon velünk. Mondja csak, kiveszett a maga szívéből minden asszonyi gyengédség férjeura iránt? John Proctornak napfölkeltkor meg kell halnia. Igenis, John Proctornak, a hites urának. Érti már? (*Az asszony csak némán nézi*) Nincs mondanivalója? Hajlandó beszélni a férjével? (*Az asszony csak csendben áll*) Kőből van maga? Nohát, ha eddig nem lett volna semmi bizonyítékom a maga bűnös voltára, most már van, hisz a száraz szeme is elárulja, hogy a lelke az ördög! Az állat is sírna ilyenkor. De ennek az asszonynak

az ördög szikkasztja fel a könnyét. (*Elizabeth némán áll*) Vigyék el innét! Semmi értelme sincs, hogy szembesítsük őket.

ELIZABETH (*csendesesen*) Kegyelmes úr, hadd beszéljek vele.

PARRIS (*reménnyel*) Küzdj meg érette.

Proctornén látszik, hogy ingadozik

DANFORTH Hajlandó-e rábítni férjét, hogy bevallja bűnét?

ELIZABETH Nem ígérek semmit. Engedjék, hogy szóljak vele.

Csoszogó lépések zaja a folyosóról. Arra fordulnak. Szünet. Herrick lép be Proctorral. Proctor kezén láncok. Már nem az az ember, aki volt: szakállas, piszkos, a szeme fátyolos, mintha beszöttek volna. Megáll a küszöbön és meglátja Elizabethet. Az a megindultság, amellyel a házastársak nézik egymást, mindenkinek csendet parancsol. Végül is Hale, szemlátomást megrendülten, Danforthhoz lép

HALE (*csendesesen*) Kérem kegyelmességedet, hagyjuk őket magukra.

DANFORTH (*ingerülten elhárítja Hale-t*) John Proctor, ugye tudja, amit tudnia kell? (*Proctor hallgat, Elizabethet nézi*) Már vörösödik az ég alja, Proctor, éljen az alkalommal, értsen szót a feleségével, és az Isten kegyelme segítse, hogy megtagadja végre az ördögöt.

Proctor továbbra is némán nézi Elizabethet

HALE (*csendesesen*) Kegyelmes uram, hagyjuk őket. . .

Danforth Hale-t súrolva kimegy. Nyomában Hale, Cheever, Hawthorne és Herrick

PARRIS (*biztos távolból*) Ha megkívánna egy pohár almabort, Proctor uram, nincs akadály. . . (*Proctor hidegen rápillant, Parrisnak elakad a szava*) Segítse a jó Isten. . .

Parris el. A házaspár magára marad. Proctor odamegy Elizabethhez, megáll. Mintha egy örvény közepén állnának, minden bánat elmaradt mögöttük

és alattuk. Proctor kinyújtja a kezét az asszony felé, mintha félig-meddig csak jelenésnek tartaná, s amikor megérinti, valami furcsa, lágy hang jön ki a torkán, félig nevetés, félig csodálkozás. Megveregeti Elizabeth kezét. Az asszony ráteszi a kezét a férfiéra. Proctor elyengül, leül. Elizabeth is leül mellé, és szembenéz vele

PROCTOR A pici?

ELIZABETH Érzem, hogy növekszik.

PROCTOR Tudsz valamit a gyerekekről?

ELIZABETH Jól vannak, Rebecca fia neveli őket.

PROCTOR Nem láttad egyiket se?

ELIZABETH Nem. *(Igyekszik erőt venni magán, nehogy elyengüljön)*

PROCTOR Csodálatos asszony vagy te, Elizabeth.

ELIZABETH Megkínóztak?

PROCTOR Meg... *(Csend. Elizabeth küzd magával, hogy a fenyegető tenger el ne nyelje)* Most meg mindjárt elvisznek a vesztőhelyre.

ELIZABETH Tudom, John.

Szünet

PROCTOR Nem vallott senki?

ELIZABETH De. Sokan vallottak.

PROCTOR Kik?

ELIZABETH Azt mondják, több mint százán. Ballardné is, Isaiah Goodkind is... és még sokan mások.

PROCTOR Rebecca?

ELIZABETH Nem, Rebecca nem. Egyik lábával ő már a mennyben van. Őt már nem tudják bántani.

PROCTOR És Giles?

ELIZABETH Nem hallottad?

PROCTOR Ahova engem bezártak, nem jut oda be semmi hír.

ELIZABETH Giles meghalt.

PROCTOR *(bitetlenül néz rá)* Mikor akasztották fel?

ELIZABETH *(nyugodtan, tárgyilagosan)* Nem akasztották fel. Semmilyen kérdésre nem válaszolt, sem igennel, se nemmel. Tudta, ha tagad, biztosan felkötik, és elárverezik a földjét. Ezért maradt néma, és

keresztyénként halt meg, még mielőtt a törvény kitagadhatta volna. Így a fiai örökölhetik utána a tanyát, mert az a törvény, hogy nem mondhatják ki boszorkánynak, ki se végezhetik, aki a vádra nem mond igent, se nemet.

PROCTOR Akkor hogyan halt meg?

ELIZABETH *(csendesesen)* Megnyomták.

PROCTOR Megnyomták?

ELIZABETH Nagy köveket tettek a mellére, hogy mondjon igent vagy nemet. *(Szélid mosoly fut át az arcán, ahogy az öregre gondol)* Mesélik, hogy csak annyit mondott: „Még egy kicsit.” És meghalt.

PROCTOR *(hallgat, majd)* Még egy kicsit.

ELIZABETH Bizony. Giles Corey nem volt ijedős ember.

Csend

PROCTOR *(összeszedi minden akaraterejét, de azért nem néz egészen az aszszonyra)* Elizabeth, én azt gondoltam, hogy vallomást tesztek nekik. *(Elizabeth nem reagál)* Te mit mondanál, ha megtenném?

ELIZABETH Én téged nem ítélek meg, John.

PROCTOR *(egyszerűen tanácsot kér)* Hát mit csináljak, mondd?

ELIZABETH Amit te csinálsz, az jól lesz téve. *(Csend)* Én azt kívánom, hogy életben maradj, John.

PROCTOR *(hallgat, majd egy szikrányi reménnyel)* És Giles felesége? Vallott?

ELIZABETH Megtagadta a vallomást.

Csend

PROCTOR Hiszen úgyis csak hazugság!

ELIZABETH Micsoda?

PROCTOR Én nem mehetek úgy a bitófa alá, mint egy szent. Hazugság. Nem vagyok az. *(Elizabeth hallgat)* Oda a becsületedem, Elizabeth: nem vagyok én jó ember. Ha megadom nekik azt a hazugságot, nem veszítek semmit, hisz már régóta elvesztettem mindent.

ELIZABETH És mégis, egészen mostanáig nem akartál vallani. Ez azt mutatja, hogy van benned jószág.

PROCTOR A düh fojtotta belém a szót. Túlságosan komisz lett volna a feladat, hazudni ilyen kutyáknak. *(Csend. Most először néz egyenest az asszony szemébe)* Szerettem volna bocsánatot kérni, Elizabeth.

ELIZABETH Hogy adhatnék neked én bocsánatot, John, én, aki...

PROCTOR Lásd be, hogy őszintén gondolom. Azok haljanak meg tiszta szívvel, akik eddig is tiszták voltak. De az én halálom csak hazug hivalkodás volna, én úgyse tudnék port hinteni Isten szemébe, és úgyse tudnám Isten haragjától megmenteni a gyerekeimet. *(Csend)* Ugye így van, Elizabeth?

ELIZABETH *(felzökög a hangja)* Mit használ neked az én bocsánatom, John? Megbocsátasz talán önnönmagadnak? *(Proctor gyötrődve elfordul)* A te lelkedben dől el minden, John. *(Proctor felegyenesedik, mintha fizikai fájdalom kínozná, lassan talpra áll, küszködik, hogy megtalálja a választ. De nehez kimondani, és az asszony majdnem sírva fakad)* De azt az egyet hidd el, hogy akárhogy cselekszel is, bizonyos, hogy becsületes emberként cselekszel. *(Proctor kételkedve, fűrésznye nézi)* Hosszú volt ez a három hónap, azt hallgattam, mit mond a szívem. *(Csend)* Én is követtem el bűnt, bizony én is. Az a lány nem tudott volna kísértésbe vinni, ha nem taszított volna a feleséged hidegsége.

PROCTOR *(elkínzottan)* Elég, elég!

ELIZABETH *(kijönti a szívét)* Ismerj csak meg engem, jobb így.

PROCTOR Ne beszélj nekem! Ismerlek én téged!

ELIZABETH Az én vétkeimet is magadra vetted!

PROCTOR Nem, csak a magamét! Csak a magamét!

ELIZABETH Én megismertem magam, amilyen vagyok, olyan csúf, olyan otromba, hogy közelembre se jöhet az igaz szerelem. Gyanakvás csókolt téged, amikor én csókoltalak: én sose tudtam, hogy mondjam ki a szerelmemet. Hideg voltam én, akár a hideg víz!

Megrezzen, ahogy belép Hawthorne

HAWTHORNE No, mire jutottak, Proctor? Mindjárt felkel a nap.

Proctor zihálva Elizabethhez fordul. Elizabeth könnyörögve húzódik közel hozzá, és remegő hangon szól

ELIZABETH Csinálj bármit, de csak magad lehetsz a magad bírása. Nincs nagyobb bíró az ég alatt, mint John Proctor! Bocsáss meg nekem, John, bocsáss meg. A te jószágodhoz nincs fogható. *(Kezébe rejti arcát és str)*

PROCTOR *(elfordul Elizabethtől, és Hawthorne-ra néz; már nem a földön jár, a hangja kongó)* Életemet meg akarom menteni.

HAWTHORNE *(felvillanyozva, meglepetten)* Hajlandó vallomást tenni?

PROCTOR Az életemet akarom.

HAWTHORNE *(kenetes hangon)* Áldjuk az Istent. Íme, a gondviselés ujjá. *(Az ajtóhoz fut, elmegy, és hallik, ahogy kiáltja)* Proctor vallani akar! Vallani fog!

PROCTOR *(az ajtóhoz fut)* Mért kiabálja ki így? *(Elizabethhez fordul; fájdalmasan)* Asszony, lehet, hogy rosszat teszek én most, mondd csak, Elizabeth?

ELIZABETH *(rémülten, strva)* Én nem ítélnék meg téged, John. Nem tehetem.

PROCTOR Hát akkor ki ítél meg engem? *(Összekulcsolja kezét)* Uramisten, mi ez a John Proctor? *(Megindul, mint egy sebesült állat, és arra a gondolatra, hogy amit kutat, úgyszólván hiábavaló, elfogja a düh)* Ez való nekem, azt hiszem, én nem vagyok szent! *(Elizabethhez, baraggal, mintha az asszony ellentmondott volna)* Hagyjátok Rebeccát, haljon meg, mint egy szent! Én csak komédiáznék, én parázna vagyok!

ELIZABETH Én nem tudlak megítélni téged. Nem tudlak. *(Mintha feloldozná)* Tégy, amit akarsz, tégy, amit akarsz!

PROCTOR Mondanál te nekik ilyen hazugságot? Felelj: te mondanád nekik? *(Az asszony hallgat)* No, ugye, te nem tennéd meg. Még ha tüzes fogókkal tépnék is a húsodat! Te nem tennéd meg! Tudom, hogy rossz, tudom én is, és én mégis megteszem! És hiszem, hogy jól teszem!

Hawthorne belép, Danforth, Cheever, Parris és Hale jön be vele. Fürgén, munkára készen jönnek, mintha megtört volna a jég

DANFORTH *(megkönnyebbülve, hálásan)* Áldjuk Istent, áldjuk Istent, ezért a mennyországba kerül, Proctor!

Cheever a padhoz siet, kirakja tollát, tintáját, papírját. Proctor szemmel tartja

DANFORTH Hát akkor rajta. Kezdhetjük, Cheever?

PROCTOR (*dermedten, jeges iszonyal nézi a buzgóságukat*) Miért kell leírni ezt a vallomást?

DANFORTH Hogy miért? Hogy olvassa az egész falu. Ezt az írást kiszögezzük a templom kapujára! (*Parrishoz, sürgetően*) Hol a porkoláb?

PARRIS (*az ajtóhoz szalad, kikiabál*) Herrick! Jöjjön már!

DANFORTH Most pedig, uram, legyen szíves, tagoltan és lassan felelni a kérdéseimre, hogy a nótárius követni tudja. (*Ő maga is lassan beszél, hogy Cheever irbassa*) John Proctor, látta-e valaha kegyelmed az ördögöt? (*Proctor állkapcsa megfeszül*) Iparkodjunk, kérem, már világosodik, a nép is türelmetlenkedik a vesztőhely körül. Szeretném megvinni mihamarább a jó hírt. Látta-e kegyelmed az ördögöt?

PROCTOR Láttam.

PARRIS Áldott legyen az Úr neve!

DANFORTH És mit kért kegyelmedtől az ördög? (*Proctor hallgat, Danforth kiségti*) Ugyebár azt parancsolta, hogy legyen a segítőtársa?

PROCTOR Azt.

DANFORTH És ugyebár kegyelmed szövetséget kötött vele? (*Elfordul Proctortól; bejön Rebecca, Herrick támogatja, mert alig áll a lábán*) Jöjjön csak, jó asszony, jöjjön!

REBECCA (*felderül az arca, ahogy meglátja Proctort*) Ó, John! Itt van hát maga is? Jól bírja magát?

Proctor a fal felé fordul

DANFORTH Rajta, Proctor, rajta. Bátorság! Hadd legyen ez az asszony is tanúja kegyelmed megtérésének, hátha megtér ő is az igaz útra. Hallgassa csak, Rebecca Nurse. No, folytassa, Proctor. . . Elfogadta-e kegyelmed az ördög szolgálatát?

REBECCA (*csodálkozik*) Hogyan, John?

PROCTOR (*nem néz Rebeccára, összeszorított fogakkal válaszol*) Elfogadtam.

DANFORTH No, látja, asszony, semmi haszna se származik abból, ha továbbra is tagad. Hajlandó vele együtt vallomást tenni?

REBECCA Ó, John, Isten irgalmazzon magának!

DANFORTH Azt kérdeztem, Rebecca Nurse, hajlandó-e vallani?

REBECCA De hisz ez hazugság, szemenszedett hazugság! Ezért menjek a kárhozatba? Nem tehetem, nem tehetem.

DANFORTH Proctor uram. Amikor az ördög elment kegyelmedhez, látta-e, hogy Rebecca Nurse is vele van? (*Proctor hallgat*) No, szedje össze magát: látta-e az ördöggel ezt az asszonyt?

PROCTOR (*alig hallhatóan*) Nem láttam.

Danforth megérzi, hogy baj van, Johnra pillant, az asztalhoz megy, és felvesz egy papírlapot: az elítéltek listáját

DANFORTH Hát a nővérét, Mary Eastyt látta-e az ördöggel?

PROCTOR Nem, nem láttam.

DANFORTH (*összevonja a szemöldökét, úgy néz Proctorra*) Látta-e Martha Coreyt az ördög társaságában?

PROCTOR Nem láttam.

DANFORTH (*megérti, miről van szó: lassan leteszi a papírlapot*) Egyáltalában: látott-e valakit az ördöggel együtt?

PROCTOR Nem láttam.

DANFORTH Maga félreért engem, Proctor. Ilyen üzletre én nem vagyok felhatalmazva: egy hazugságért nem adhatom oda cserébe az életét. Maga bizonyára látott valakit az ördöggel. (*Proctor hallgat*) Proctor uram, egy tucatnyi ember bevallotta már, hogy látta ezt az asszonyt az ördög társaságában.

PROCTOR Akkor be van bizonyítva. Miért kell nekem kimondanom?

DANFORTH Miért „kell” kimondania! Hisz örülnie kellene, hogy kimondhatja, ha a lelke csakugyan megtisztult a pokol imádatától!

PROCTOR Ők úgy akarnak a vesztőhelyre menni, mint a szentek. Én nem mocskolom be a nevüket.

DANFORTH (*maróan, hitetlenül*) Proctor úr, kelmed azt hiszi, hogy ezek úgy mehetnek a vesztőhelyre, mint a szentek?

PROCTOR (*kitérően*) Ez az asszony sohasem hitte, hogy az ördögöt szolgálja.

DANFORTH Ide hallgasson, uram. Azt hiszem, maga nem tudja, mi a kötelessége. Csöppet sem számít, hogy ez az asszony mit hitt: mi

elítéltük, mert gyermekeket gyilkolt, és magát is elítéltük, mert rászabadította a szellemét Mary Warrenre. Csak a maga lelkéről van itt szó, uram: vagy bebizonyítja, hogy a lelke hófehér, vagy pedig nem élhet keresztyének között. Hajlandó-e hát megmondani, hogy kik voltak magával együtt az ördög cimborái? (*Proctor hallgat*) Van-e tudomása arról, hogy Rebecca Nurse...

PROCTOR Én a magam bűneiről vallok: másoknak nem lehetek a bírója. (*Kifakad, gyűlölettel*) Nem forog rá a nyelvem.

HALE (*gyorsan, Danforthhoz*) Kegyelmes uram, elegendő, ha Proctor úr saját magára vall. Most már csak írja alá vallomását! Írja alá!

PARRIS (*lázasan*) Ez is sokat jelent, uram. Jó név a Proctor neve, nagy a becsülete a faluban. Könyörgök, hadd írja alá. Már felkelt a nap, kegyelmes uram!

DANFORTH (*gondolkodik, majd elégedetlenül*) Hát jó. Írja alá! (*Cbeeverhez*) Adja oda neki. (*Cbeever odamegy Proctorhoz, viszi a vallomást meg a tollat. Proctor nem néz oda*) No, írja hát alá!

PROCTOR (*mintán egy pillantást vetett a vallomásra*) Mindannyian tanúk voltak rá... ennyi elég.

DANFORTH Nem akarja aláírni!

PROCTOR Hisz tanúk voltak rá mindannyian: mi kell még?

DANFORTH Kedve van még tréfálni? Ha nincs aláírva, nem érvényes a vallomás.

Proctor nagyot lélegzik, azután eligazítja a papírt és aláírja

PARRIS Áldjuk az Istent!

Danforth odalép, hogy elvegye a papírt, de Proctor hirtelen mozdulattal elkapja előle. Egy pillanat alatt tompa rémület és vad düh gerjed föl benne

DANFORTH (*zavartan, de udvariasan nyújtja kezét*) Megengedi, hogy átvegyem vallomását?

PROCTOR Nem.

DANFORTH (*oktatóan*) Proctor úr, értse meg: nekem feltétlenül...

PROCTOR Nem, nem, aláírtam. Láttam, hogy aláírtam. Megtörtént! Akkor hát nincs szüksége erre a papírra.

PARRIS Proctor, csakhogy a falunak van szüksége erre a bizonyítékra. PROCTOR Menjen a pokolba az egész faluval! Én bevallottam Isten előtt, és Isten látta a nevemet is rajta. Ez csak elegendő!

DANFORTH No, nem uram. Azt már nem. Ez...

PROCTOR Azt mondták, azért jöttek, hogy megmentsek a lelkemet. Megtörtént, vallottam. Ennél többet nem kívánhatnak.

DANFORTH De nem vall...

PROCTOR Vallottam! Csak a nyilvánosság előtt lehet vezekelni? Istennek nincs szüksége rá, hogy lássa nevemet kiszögezve a templomajtón. Isten látja az én nevemet, Isten látja az én bűnös életemet. Ennyi elég!

DANFORTH Proctor uram, ne húzzuk az időt.

PROCTOR Velem ne takarózzék. Arra ott van Sarah Good, vagy Títuba. Én John Proctor vagyok. Velem nem fog takarózni. Ez már az én üdvösségem ügye.

DANFORTH Én nem szeretném...

PROCTOR Három fiam van. Hogyan legyen belőlük ember, ha megtudják, hogy elárultam a testvéreimet?

DANFORTH Dehogyanis árulta el a testvéreit!

PROCTOR Engem most már nem csap be. Ha ezt a papírt kiszögezik a templom ajtajára, én mocskolom be őket, mikor a vesztőhelyre lépnek.

DANFORTH Proctor, a maga boszorkányságáról nekem szükségem van törvényes bizonyítékra.

PROCTOR Kegyelmed személyében itt van a legfelsőbb bíróság. Van súlya hát a szavának, nem? Mondja meg a népnek, hogy vallottam. Mondja meg nekik, hogy John Proctor térdre rogyott, és bögött, mint egy asszony, mondja nekik azt, amit akar, de ami a nevemet illeti...

DANFORTH (*gyanakodva*) Igazán egyremegy, hogy én jelentem-e, vagy pedig maga tanúsítja az aláírásával. No, nem?

PROCTOR (*tudja, hogy örület, amit csinál*) Egyremegy? Azt már nem. Hogy más mit mond, és hogy az én nevem mit mond, az kettő.

DANFORTH Azt akarja talán, hogy amikor kiszabadul, majd szépen megtagadja vallomását?

PROCTOR Nincs szándékomban bármit is megtagadni.

DANFORTH Legyen szíves akkor megmagyarázni valamivel értelmesebben, miért nem akarja. . .

PROCTOR (*felkiáltva: egész lelke kiált*) Azért, mert ez az én nevem, és a nevem az enyém! Mert ebben az életben már nem lesz más nevem! Mert hazudok, és aláírok minden hazugságot! Mert arra se vagyok méltó, hogy ugyanazt a port tapossam, amit a felakasztottak tapostak! Hogyan élhetnék én tovább a nevem nélkül? A lelkemet maguknak adtam, hagyják meg nekem a nevemet!

DANFORTH (*rámutat a vallomásra Proctor kezében*) Ezt mondja maga hazugságnak? Ha hazugság, nem kérek belőle! Mit gondol kend? Én nem vásárolok hazugságokat, hallja kend? (*Proctor nem mozdul*) Vagy törvényes vallomást tesz, vagy nem, de akkor az Isten se menti meg az akasztófától. (*Proctor nem válaszol*) Most választhat!

Proctor zihálva, meredt szemmel széttépi a papírt és összegyűri. Zokog haragjában, de egyenesen tartja magát

DANFORTH Porkoláb!

PARRIS (*hisztérikusan, mintha az összetépett papírt az ő élete lenne*) Proctor, Proctor!

HALE Ember, hisz felakasztják! Ezt nem akarhatja!

PROCTOR (*a szeme tele van könnyel*) De akarhatom. Bámuljon csak végre: igenis akarhatom. Mégiscsak csodát művelt, tiszteletes úr, mert most már úgy érzem, van egy szikrányi becsület John Proctorban. Nem sok: zászlót nem lehet szőni belőle, de arra mégis elegendő, hogy ne dobjam oda ilyen kutyáknak. (*Elizabeth rémülten odarohan hozzá, a kezére hajol és sír*) Ne mutasd nekik a könnyeidet! Ezeknek a könny az italuk! Légy bátor, legyen kőből a szíved, ilyen követ a nyakukra, azzal sülljedjenek el! (*Felemeli az asszonyt, és szenvedélyesen megcsókolja*)

REBECCA Ne félj semmitől! Lesznek még igazabb bíránk odaát!

DANFORTH Bitófára velük, hogy az egész község lássa! Aki ezekért sír, a romlást siratja! (*Kirohan mellettük. Herrick kifelé vezetné Rebecát, az asszony majdnem összecsukszik, de Proctor elkapja. Rebecca bocsánatkérően felnéz rá*)

REBECCA Nem reggeliztem.

HERRICK No, gyerünk.

Herrick kikíséri őket. Hawthorne és Cheever utánuk megy. Elizabeth megáll az ajtónyílásban, s kinéz utánuk

PARRIS (*halálos rettegésben, Elizabethhez*) Menjen utána, Proctornél
Még most sem késő!

Kintről dobpergés hallatszik. Parris megdöbben. Elizabeth az ablakhoz tántorog

PARRIS Menjen utána! (*Kiroban, mintha a tulajdon végzetét akarná visszartartani*) Proctor, Proctor!

Újabb rövid dobpergés

HALE Asszony, még ráveheti! (*Ő is ki akar robanni, de visszajön Elizabethhez*) Asszony! Ez hiúság, ez gőg! (*Elizabeth nem néz a szemébe, az ablak felé fordul. Hale térdre rogy*) Mentse meg! Mit ér azzal, ha elvérzik? Talán a föld pora majd a dicsőségét zengi? Talán a férgek majd világgá kürtölik az igazságát? Menjen utána, ne essék meg ez a gyalázat!

ELIZABETH (*hogy össze ne rogyjon, belekapaszkodik az ablakrácsba és felsikolt*) Most már megtalálta a békéjét. Uram, Istenem, ne legyek én az, aki elveszi tőle!

Felhangzik a végső dobpergés, majd hirtelen nagyon erős lesz. Hale eszelősen zokogva imádkozik, a felkelő nap fénye elárasztja Elizabeth arcát, s a dobok úgy peregnek, mintha csontokat zörgetne a friss reggeli szél

FÜGGÖNY

•

•